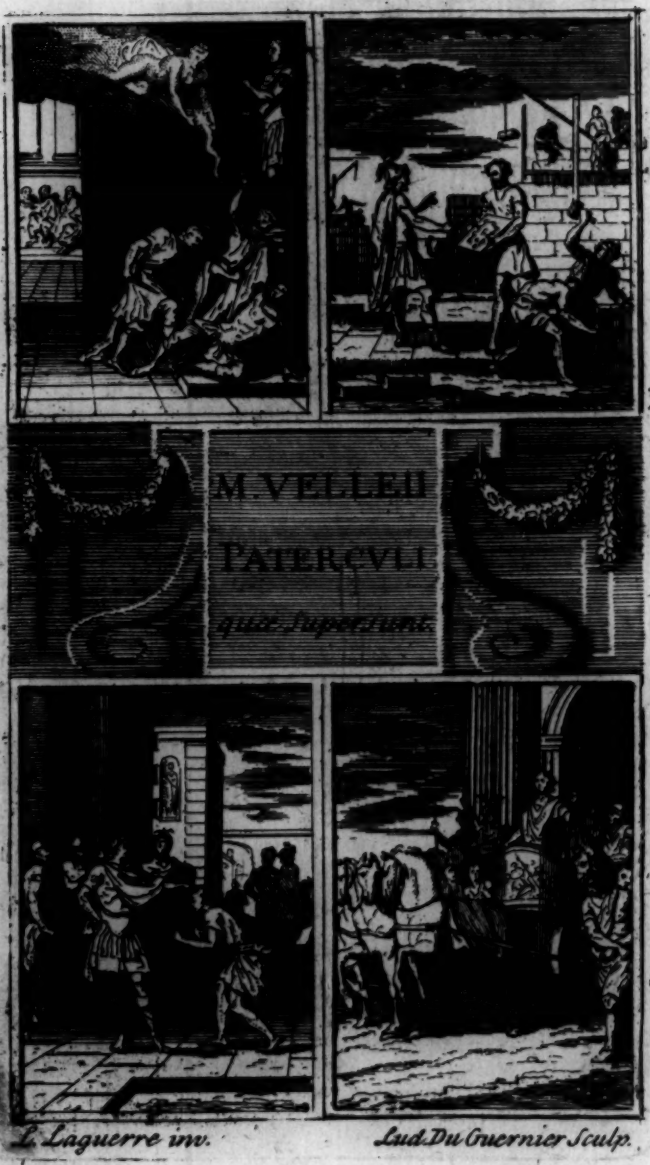

L. Laguerre inv. Laud. Du Guernier Sculp.

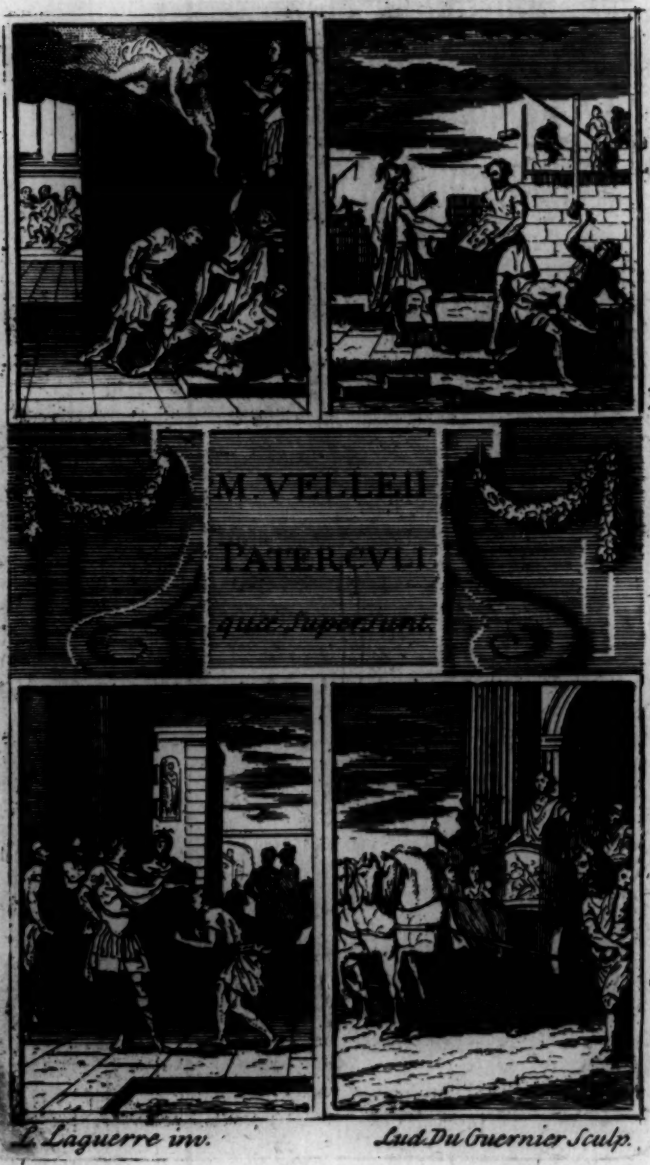

L. Laguerre inv. Laud. Du Guernier Sculp.

22c
5
K
(c)

M. VELLEII

PATERCULI

HISTORIÆ ROMANÆ

QUÆ SUPERSUNT.

LONDINI:
Ex Officinâ JACOBI TONSON,
& JOHANNIS WATTS.

M DCC XVIII.
CUM PRIVILEGIO.

CMC
MVSEVM
BRITANNICVM

ANNE R.

WHEREAS Our Truſty and Well-beloved *Michael Maittaire*, Gent. hath humbly repreſented unto Us, That he hath with great Labour and Expence prepared for the Preſs a compleat *Collection* of all the *Greek* and *Latin* Authors in Twelves, with compleat Indexes, and has therefore humbly beſought Us to grant him our Royal Privilege and Licence for the ſole Printing and Publiſhing thereof for the Term of Fourteen Years: We being willing to give all due Encouragement to Works of this Nature, which tend to the Advancement of Learning, are Graciouſly pleaſed to condeſcend to his Requeſt; and do therefore, by theſe Preſents, Grant unto him the ſaid *Michael Maittaire*, his Executors, Adminiſtrators, and Aſſigns, Our Royal Licence for the ſole Printing and Publiſhing the Compleat *Collection* of all the *Greek* and *Latin* Authors in Twelves, with compleat Indexes aforeſaid, for the Term of Fourteen Years, from the Date hereof; ſtrictly forbidding all Our Subjects within our Kingdoms and Dominions to Reprint the ſame, either in the like, or in any other Volume or Volumes whatſoever; or to Import, Buy, Vend, Utter, or Diſtribute any Copies thereof, Reprinted beyond the Seas, during the aforeſaid Term of Fourteen Years, without the Conſent or Approbation of the ſaid *Michael Maittaire*, his Heirs, Executors, and Aſſigns, under his or their Hands and Seals firſt had and obtained; as they will Anſwer the Contrary at their Peril. Whereof the Commiſſioners and other Officers of Our Cuſtoms, the Maſter, Wardens, and Company of *Stationers* are to take Notice, That the ſame may be entered in the Regiſter of the ſaid Company, and that due Obedience be rendred thereunto. Given at Our Court at St. *James's*, the Fourth Day of *April*, 1713. In the Twelfth Year of Our Reign.

By Her Majeſty's Command.

DARTMOUTH.

VITÆ *VELLEIANÆ* COMPENDIUM,

EX

Synopſi Chronologicâ Editioni *Oxonienſi* præfixâ collectum.

Ær. Chriſt.	Vit. Vell. ann.	Æræ Urb. Varron.	
		538	DECII *Magii* inſignis in *Romanos* fides, cùm *Capua* proderetur *Hannibali*. Is *Minatii Magii* avus erat, *Velleii*, ex *paternâ*, ut videtur, ſtirpe, tritavus. *Vell.* 2. 16. *Capuanus*, ib. Hinc *patria Velleii*, pro ſtirpe *Magiâ*, *Capua*.
		671	*Minatius Magius Aſculanenſis Decii Magii* nepos, *Velleii* atavus, *viritim Civitate Romanâ donatus*, & *duo* ejus filii *Prætores* creati, cum Prætores *ſeni* duntaxat crearentur. *Vell.* 2. 16. Sic *patria* Velleii *Aſculum*.
		711	*Capito* Velleii *patruus*, vir *Ordinis Senatorii*, *Agrippæ* ſubſcripſit in *C. Caſſium*. *Vell.* 2. 69. Centè poſt legem *Pediam*,

quâ *damnatus* eſt *Caſſius*, à *Pedio* Conſule *Auguſti* collegâ, menſe *Sextili* latam.

714. *Avus* Velleii *C. Velleius Neapoli* ſe *gladio tranſfigit*, cùm *patrem* Tiberii Imperatoris *Tiberium Claudium Neronem* fugientem comitari non poſſet, *gravis jam ætate & corpore*. Poſt Bellum *Peruſinum*, & tamen ante ludos *Apollinares*. *Vell.* 2. 76. Hinc *Patria* Velleii, pro ſtripe *Velleiâ*, *Neapolis*.

1 735. NATUS *VELLEIUS*, *medio* certè tempore inter ann. Urb. *Varron.* 725. quo *cæpit* Hiſtoriam *Livius*, & ann. 745. quo *ultimam* ei manum impoſuit. Certè ante *Sept.* 22. quo *mortuus* eſt *Virgilius*. *Virgilium*, *Salluſtium*, *Livium*, *Tibullum*, *Naſonem*, ſibi coævos agnoſcit. *Vell.* 2. 36.

17 18 752. Ad Tribunatum militum aſcendit *Velleius*, ſub *patruo Vinicii*, ad quem ſcribit, Conſulis, *M. Vinicio*, in *Thraciâ* & *Macedoniâ*. *Vell.* 2. 101.

1 18 19 753. Adeſt *Velleius* quum *Caius* Cæſar cum Rege *Parthorum* in *Euphratis* ripâ congrederetur. Sub P. *Silio*. *Vell.* 2. 102.

19 20 754. Incipit Bellum *Germanicum* ſub avo *Vinicii*, *triennio* ante Expeditionem *Tiberii*, cui *Velleius* tribunatu caſtrorum fungens, interfuit, *Germanicam*. *Vell.* 2. 104.

4 22 23 757. *Tiberius* ab *Auguſto* adoptatus *Jun.* XXVII. *Mox* illum ſecutus in *Germaniam Velleius* miles illi aderat per annos continuos IX præfectus aut legatus, ſucceſſor officii patris ſui. *Vell.* 2. 104.

6 24 25 759. *Tertius* hic annus Belli *Germanici*, quo ſeorſim actum cum *Maroboduo*. Deficiunt *Dalmata* & *Pannonii*, ſub *Præfecto Illyrici Valerio Meſſalino*. Legionem eâ occaſione *nuper* conſcriptam ad *Tiberium* ducit *Velleius*

us, jam *Quæstor designatus*, finitâ equestri militiâ. *Vell.* 2. 111.

Velleius anni *initio Romæ* ad *Quæsturam* ineundam, fine erat in Pannoniâ cum *Tiberio*, remisso nempe anno *Quæsturæ Provincialis*. Post tempus nimirum *sortitionis*. Ex *Quæsturâ* eam Expeditionem suscepit *Germanicus*, sub quo meruit *Velleius*, *Tiberii* non jam *adjutor*, sed *spectator* tantummodo. *Vell.* 2. 111. Cum *Tiberio* frater *Velleii Magius Celer*. *Vell.* 2. 115. Hujus anni hyems illa erat cujus meminit *Vell.* 2. 214. 760 25 26 7

Triumphat *Tiberius*: sequuntúrque illum triumphantem *donis* militaribus insigniti, tam *Velleius*, quàm frater *Velleii Magius Celer*. *Vell.* 2. 115. Exit hôc anno *continuum* illud, quod in *Tiberii* satellitio egit *Velleius*, *novennium*. 765 30 31 12

Velleius Prætor designatus, cum fratre *Magio Celere*, ab *Augusto* commendatus, & *Tiberio*. *Vell.* 2. 124. an quos alios honores gesserit, incertum; *Lipsius* ex *Prisciano* affert veteris Libri Scripturam; *M. Velleius* Consul. 767 32 33 14

Cæsus forsan *Velleius* propter amicitiam *Sejani*, quem laudat, *Vell.* 2. 127. 49 50 31

DE

VELLEIO PATERCULO

Ex *GERARDO JOANNE VOSSIO*

De HISTORICIS LATINIS.

HIC Velleius duos Hiſtoriæ ſcripſit libros ad Vinicium conſulem, progenerum Tiberii Cæſaris, Tacito etiam memoratum in ſexto Annalium, qui illum patre & avo conſularibus, ortum dicit: item Dioni libro extremo, ubi eum à Meſſalinâ docet interfectum, quòd caput cum eâ collimare nollet. *Vinucium* aliqui appellant: ſed Dioni quoque eſt Οὐινίκιος. Librorum Velleii bona pars deperiit. Dictio ejus planè Romana, atque elegans. Quædam etiam habet, quæ haud alibi invenias. Sed in ſui ævi rebus nimis domui Auguſtæ & Sejano adulatur. Juſtiores commentarios promittit lib. II. (cap. 48.) *Harum præteritarúmque rerum ordo, cùm ju-*

ſtiùs aliorum voluminibus promittitur, tum, utì ſpero, noſtris explicabitur. Ac poſtea (cap. 114.) *Captum alterum, alterum deditum, juſtis voluminibus ordine narrabimus, ut ſpero.* Si Beatum Rhenanum audimus, qui primus Velleium in lucem protraxit, eſt idem ille, quem Tacitus vocat P. Velleium. Nec alia mens vel Jacobi Schegkii, vel Valentis Acidalii. Eámque ſententiam probant è codice Burerii, ubi *Publius* appellatur, non *Gaius*, utì eſt in vulgatis. Sed nihil tale in variantibus Burerii lectionibus reperias. Eſt & tertia ſententia. Nam *Marcum* vocat Priſcianus libro VI. Ita enim habet & antiquiſſima editio Veneta anni CIↃ CCCC LXXVII, & recentiſſima Heliæ Putſchii: immo & optimæ notæ codex MS. meus; ut omnino huic ſententiæ potiùs accedam.

Porrò & *fragmentum* quoddam Velleii, quod fruſtra in editis quæras, inveniſſe ſe ait Wolfgangus Lazius lib. I. commentariorum Reip. Rom. cap. VIII. Inſcriptio illius erat; Vell-

Ex G. J. Vossio

LEII EXCERPTA EX GALLICA HISTORIA. Fragmentum ipsum istiusmodi est: *Dum hæc circa Rhenum geruntur, in Noricorum finibus grave vulnus populus Romanus accepit. Quippe Germanorum gentes, quòd Rhætias occupaverant, non longè ab Alpibus, tractu pari, patentibus campis, ubi duo rapidissimi amnes inter se confluunt, in ipsis Noricis finibus civitatem, non quidem muro, sed vallo fossâque cinxerunt: quam appellabant Cisara, ex nomine Deæ Cisæ, quam religiosissimè colebant. Cujus templum quoque ex lignis barbarico ritu constructum, postquam eò colonia Romanorum deducta est, inviolatum permansit; ac, vetustate conlapsum, nomen colli servavit. Hanc urbem T. Annius prætor, ad arcendas barbarorum excursiones, Kal. Sextil. exercitu circumvenit. Ad meridianam oppidi partem, quæ sola à continenti erat, prætor ipse, cum legione Martiâ, operosissimè communivit: ad occidentem verò, quà barbarorum adventus erat, Avar, Bogudis regis filius, cum equitatu omni & auxilia-*

ribus Macedonum copiis, inter flumen & vallum, loco caſtris parum amplo, infelici temeritate extra flumen conſedit. Pulchra indoles, non minùs Romanis quàm Græcis literis inſtructa. Igitur LIX *die, quàm eo ventum eſt, cùm is dies Deæ Ciſæ celeberrimus ludum & laſciviam magis, quàm formidinem, oſtentaret ; immanis barbarorum multitudo, ex proximis ſylvis repentè erumpens, ex improviſo caſtra irrupit. Equitatum omnem, &, quod miſerius erat, auxilia ſociorum delevit. Avar, cùm in hoſtium poteſtatem regio habitu vivus veniſſet, pecudis more mactatur. Oppidani verò, non minori fortunâ, ſed majori virtute, prætorem, in auxilium ſociis properantem, adoriuntur. Romani haud ſegniter reſiſtunt. Duo principes oppidanorum, Habbino & Caccus, in primis pugnantes cadunt. Et inclinata jam res oppidanorum erat, ni maturâſſent auxilium ferre ſocii, in alterâ ripâ jam victoriâ potiti. Denique coadunatis viribus caſtra irrumpunt. Prætorem, qui paullo altiorem tumulum fruſtra ceperat, Romanâ vi*

reſiſtentem obtruncant. Legionem divinam, ut ne nuncius ſupereſſet, funditus delent. Verres ſolus tribunus militum, amne tranſmiſſo, in pròximis paludibus ſe occultans, honeſtam mortem ſubterfugit. Nec multò pòſt Siciliæ proconſul immani avaritiâ turpem mortem promeruit. Etiam lib. V. ejuſdem operis cap. v. & aliis aliquot locis, Velleiani hujus fragmenti meminit Lazius: utì & Geſnerus in Bibl. & Rob. Conſtantinus in ſcriptorum Nomenclatore. Sed qui naſum habet, ſatìs odoratur, ſtylum ejus ſapere ſcriptorem, qui ſæculis aliquot Velleio junior ſit. Nec in re pauca ſunt, quæ peccentur. Ea adferrem, niſi id cum curâ feciſſet vir ſummus, Marcus Velſerus, in rerum Auguſtanarum Vindelicarum libris. Sed monere operæ pretium videtur, fragmentum hoc totum, paucis tamen inſertis, legi apud Conradum Lichtenau, Abbatem Urſpergenſem: quem in Chronico vide poſt ea, quæ de anno MCLXVII, expoſuit. Lemma ejus capitis eſt, *De Auguſtâ Vin-*

delicorum, vel Rhætiæ. Ætatem ejuſce Conradi indè cognoſcimus, quod initio Pontificatûs Innocentii tertii, hoc eſt, anno CIↃ CXCVIII, laïcum ſe, atque adeò minorennem fuiſſe, dicat: anno autem CIↃ CCXV. referat ſe Abbatem factum Urſpergenſem; hiſtoriam verò ſuam perducat uſque ad annum CIↃ CCXXIX. Quare, aut ex Abbate Urſpergenſi id fragmentum fuerit: aut indè, unde ea hauſerat Urſpergenſis.

PAUCÆ

PAUCÆ hæ Variantes, quæ hìc ſubjiciuntur, Lectiones ex Oxonienſi Editione, ubi multæ curâ maximâ acríque judicio undequaque collectæ occurrunt, excerptæ ſunt.

Pag. lin.

5. 10. annos ferme M CCC LXX
   12. ſuo, trecenteſimo loco,
   15. Arbaces Medus
8. 15. tum regem Syriæ
12. 19. Tarracinam ---- Luceriam, *&c.*
19. 2, Africani patruus, privatúſque
22. 3. hoſtibus ejus,
   6. Hunc C. Gracchi liberi
23. 12. cenſus Metellorum
32. 2. ante annos ferè C LXVIII. quàm Pompeius
37. 4. judicium hiſtoriarum ex alto redditur --- civis reipublicæ conſtitueretur
42. 1. ita conſilii (*vel* conſiliis) virtutem amplificavit:
48. 11. jus civ. (*id eſt* civitatis) his reſtitutum
55. 24. variâ fortunam expugnavit viâ;
57. 28. etiamſi prævenit, & pauca
63. 33. ultra ſortem temerarius,
64. 21. laceſſierat Vatinius, dignatione
73. 33. hunc, mox avunculum
76. 19. equeſtris & ſplendido
94. 14. Celere Ulliſiano uſus

M. VEL

M. VELLEII PATERCULI

HISTORIÆ ROMANÆ

AD M. VINICIUM Cos.

LIBER PRIMUS.

CAP. I.

* * * * tempeſtate diſtractus à duce ſuo Neſtore, Metapontum condidit. Teucer, non receptus à patre Telamone, ob ſegnitiam non vindicatæ fratris injuriæ, Cyprum adpulſus, cognominem patriæ ſuæ Salamina conſtituit: Pyrrhus, Achillis filius, Epirum occupavit: Phidippus Ephyram in Theſprotiâ. At rex regum Agamemnon, tempeſtate in Cretam inſulam rejectus, tres ibi urbes ſtatuit, duas à patriæ nomine, unam à victoriæ memoriâ, Mycenas, Tegeam, Pergamum. Idem mox, ſcelere patruelis fratris Ægiſthi, hæ-

reditarium exercentis in eum odium, & facinore uxoris oppreſſus occiditur. Regni potitur Ægiſthus per annos VII. Hunc Oreſtes matrémque, ſociâ conſiliorum omnium ſorore Electrâ, virilis animi fœminâ, obtruncat. Factum ejus à Diis comprobatum ſpatio vitæ & felicitate imperii apparuit: quippe vixit annis XC. regnavit LXX. qui ſe etiam à Pyrrho, Achillis filio, virtute vindicavit. Nam, quòd pactæ ejus, Menelaï atque Helenæ filiæ Hermiones, nuptias occupaverat, Delphis eum interfecit. Per hæc tempora Lydus & Tyrrhenus fratres, cùm regnarent in Lydiâ, ſterilitate frugum compulſi, ſortiti ſunt, uter cum parte multitudinis patriâ decederet. Sors Tyrrhenum contigit. Pervectus in Italiam, & loco & incolis & mari nobile ac perpetuum à ſe nomen dedit. Poſt Oreſtis interitum, filii ejus Penthilus & Tiſamenus regnavere triennio.

CAP. II. Tum, ferè anno octogeſimo poſt Trojam captam, centeſimo & viceſimo quàm Hercules ad Deos exceſſerat, Pelopis progenies, quæ omni hôc tempore, pulſis Heraclidis, Peloponneſi imperium obtinuerat, ab Herculis progenie expellitur. Duces recuperandi imperii fuere, Temenus, Creſphontes, Ariſtodemus; quorum abavus fuerat. Eodem ferè tempore Athenæ ſub regibus eſſe deſierunt: quarum ultimus rex fuit Codrus, Melanthi filius, vir non prætereundus. Quippe, cùm Lacedæmonii gravi bello Atticos premerent, reſpondiſſétque Pythius, *quorum dux ab hoſte eſſet occiſus, eos futuros ſuperiores*; depoſitâ veſte regiâ, paſtoralem cultum induit, immixtúſque caſtris hoſtium de induſtriâ, imprudenter, rixam ciens, interemptus eſt. Codrum cum morte æterna gloria, Athenienſes ſecuta victoria eſt. Quis eum non miretur, qui his artibus mortem quæſierit, quibus ab ignavis vita quæri ſolet? Hujus filius Medon primus Archon Athenis fuit. Ab hôc poſteri a-

pud Atticos dicti *Medontidæ*. Sed ii, insequentésque Archontes, usque ad Charopem, dum viverent, eum honorem usurpabant. Peloponnesii digredientes finibus Atticis, Megaram, mediam Corintho Athensque urbem, condidere. Eâ tempestate & Tyria classis, plurimùm pollens mari, in ultimo Hispaniæ tractu, in extremo nostri orbis termino insulam circumfusam oceano, perexiguo à continenti divisam freto, Gades condidit. Ab iisdem post paucos annos in Africâ Utica condita est. Excluſi ab Heraclidis Orestis liberi, jactatíque cùm variis casibus tum sævitiâ maris, quinto decimo anno sedem cepere circa Lesbum insulam.

CAP. III. Tum Græcia maximis concussa est motibus: Achæi, ex Laconicâ pulsi, eas occupavere sedes, quas nunc obtinent: Pelasgi Athenas commigravere: acérque belli juvenis, nomine Thessalus, natione Thesprotius, cum magnâ civium manu, eam regionem armis occupavit, quæ nunc ab ejus nomine *Thessalia* appellatur, antè Myrmidonum vocitata civitas. Quo nomine mirari convenit eos, qui Iliaca componentes tempora, de eâ regione ut *Thessaliâ* commemorant. Quod cùm alii faciant, Tragici frequentissimè faciunt: quibus minimè id concedendum est. Nihil enim ex personâ poëtæ, sed omnia sub eorum, qui illo tempore vixerunt, dixerunt. Quòd si quis à Thessalo, Herculis filio, eos appellatos *Thessalos* dicet: reddenda erit ei ratio, cur numquam, ante hunc insequentem Thessalum, ea gens id nominis usurpaverit. Paulò antè Aletes, sextus ab Hercule, Hippotis filius, Corinthum, quæ antea fuerat Ephyre, claustra Peloponnesi continentem, in Isthmo condidit. Neque est, quòd miremur ab Homero nominari *Corinthum*. Nam, ex personâ poëtæ, & hanc urbem, & quasdam Ionum colonias iis nominibus appellat, quibus vocabantur ætate ejus, multò post Ilium captum conditæ.

CAP. IV. Athenienſes in Euboeâ Chalcida, Eretriam colonis occupavere; Lacedæmonii in Aſiâ Magneſiam. Nec multò pòſt Chalcidenſes, orti, ut prædiximus, Atticis, Hippocle & Megaſthene ducibus, Cumas in Italiâ condiderunt. Hujus claſſis curſum eſſe directum alii columbæ antecedentis volatu ferunt; alii nocturno æris ſono, qualis Cerealibus ſacris cieri ſolet. Pars horum civium magno pòſt intervallo Neapolim condidit. Utriuſque urbis eximia ſemper in Romanos fides facit eas nobilitate atque amœnitate ſuâ digniſſimas: ſed aliis diligentior ritûs patrii manſit cuſtodia; Cumanos Oſca mutavit vicinia. Vires autem veteres earum urbium hodiéque magnitudo oſtentat mœnium. Subſequenti tempore magna vis Græcæ juventutis, abundantiâ virium ſedes quæritans, in Aſiam ſe effudit. Nam & Iones, duce Ione profecti Athenis, nobiliſſimam partem regionis maritimæ occupavere, quæ hodiéque appellatur Ionia; urbéſque conſtituere, Epheſum, Miletum, Colophona, Prienen, Lebedum, Myuntem, Erythram, Clazomenas, Phocæam; multáſque in Ægæo atque Icario occupavere inſulas, Samum, Chium, Andrum, Tenum, Parum, Delum, aliáſque ignobiles. Et mox Æolii, eâdem profecti Græciâ, longiſſimiſſque acti erroribus, non minùs inluſtres obtinuerunt locos; claráſque urbes condiderunt, Smyrnam, Cymen, Lariſſam, Myrinam, Mitylenémque, & alias urbes, quæ ſunt in Lesbo inſulâ.

CAP. V. Clariſſimum deinde Homeri inluxit ingenium, ſinè exemplo maximum: qui magnitudine operis & fulgore carminum ſolus appellari *Poëta* meruit. In quo hoc maximum eſt, quòd neque ante illum, quem ille imitaretur, neque poſt illum, qui eum imitari poſſet, inventus eſt: neque quemquam alium, cujus operis primus auctor fuerit, in eo perfectiſſimum, præter Homerum & Archilochum, reperiemus. Hic longiùs à temporibus belli, quod com-

posuit, Troïci, quàm quidam rentur, abfuit. Nam ferme ante annos DCCCCL. floruit, intrà mille natus est: (quo nomine non est mirandum, quòd sæpe illud usurpat, ὅλοι νυῦ βροτοὶ εἰσι. hôc enim ut hominum, ita sæculorum notatur differentia) quem si quis cæcum genitum putat, omnibus sensibus orbus est.

CAP. VI. Insequenti tempore imperium Asiaticum ab Assyriis, qui id obtinuerant annis ∞LXX. translatum est ad Medos, abhinc annos ferme DCCLXX. quippe Sardanapalum eorum regem, mollitiis fluentem & nimiùm felicem malo suo, tertio & tricesimo loco ab Nino & Semiramide, qui Babylona condiderant, natum, ita ut semper successor regni paterni foret filius, Pharnaces Medus imperio vitâque privavit. Eâ ætate clarissimus Græi nominis Lycurgus Lacedæmonius, vir generis regii, fuit severissimarum justissimarúmque legum auctor, & disciplinæ convenientissimæ vir; cujus quamdiu Sparta diligens fuit, excelsissimè floruit. Hôc tractu temporum, ante annos quinque & sexaginta quàm urbs Romana conderetur, ab Elissâ Tyriâ, quam quidam Dido autumant, *Carthago* conditur. Circa quod tempus Caranus, vir generis regii, sextus decimus ab Hercule, profectus Argis, regnum Macedoniæ occupavit: à quo magnus Alexander cùm fuerit septimus decimus, jure, materni generis Achille auctore, paterni Hercule, gloriatus est. [Æmilius Sura de annis populi Romani: *Assyrii, principes omnium gentium, rerum potiti sunt: deinde Medi: postea Persæ: deinde Macedones: exinde duobus regibus, Philippo & Antiocho, qui à Macedonibus oriundi erant, haud multò post Carthaginem subactam, devictis, summa imperii ad populum Romanum pervenit. Inter hoc tempus & initium Nini regis Assyriorum, qui princeps rerum potitus, interfunt anni* ∞DCCCCXCV.]

CAP. VII. Hujus temporis æqualis Heſiodus fuit, circa CXX. annos diſtinctus ab Homeri ætate, vir perelegantis ingenii, & molliſſimâ dulcedine carminum memorabilis, otii quietiſque cupidiſſimus; ut tempore tanto viro, ita operis auctoritate proximus. Qui vitavit, ne in id, quod Homerus, incideret, patriámque & parentes teſtatus eſt; ſed patriam, quia multatus ab eâ erat, contumelioſiſſimè. Dum in externis moror, incidi in rem domeſticam, maximſque erroris, & multùm diſcrepantem auctorum opinionibus. Nam quidam, hujus temporis tractu, aiunt, à Tuſcis Capuam Nolámque conditam, ante annos fere DCCXXX. quibus equidem adſenſerim. Sed M. Cato quantum differt! qui dicat, *Capuam ab eiſdem Tuſcis conditam, ac ſubinde Nolam: ſtetiſſe autem Capuam, antequam à Romanis caperetur, annis circiter* CCIX. Quod ſi ita eſt, cùm ſint à Capuâ captâ anni CCXL. ut condita eſt, anni ſunt ferè D. Ego (pace diligentiæ Catonis dixerim) vix crediderim, tam maturè tantam urbem creviſſe, floruiſſe, concidiſſe, reſurrexiſſe.

CAP. VIII. Clariſſimum deinde omnium ludicrum certamen, & ad excitandam corporis animíque virtutem efficaciſſimum, Olympiorum initum, habuit auctorem Iphitum Elium. Is eos ludos mercatúmque inſtituit ante annos, quàm tu, M. Vinici, conſulatum inires, DCCCIV. Hoc ſacrum eodem loco inſtituiſſe fertur abhinc annos ferme ∞CCL Atreus, cùm Pelopi patri funebres ludos faceret. Quo quidem in ludicro omníſque generis certaminum Hercules victor exſtitit. Tum Athenis perpetui Archontes eſſe deſierunt, cùm fuiſſet ultimus Alemæon; cœperúntque in denos annos creari: quæ conſuetudo in annos LXX. manſit: ac deinde annuis commiſſa eſt magiſtratibus reſp. Ex iis, qui denis annis præfuerunt, primus fuit Charops, ultimus Eryxias; ex annuis, primus Creon. Sextâ Olympiade, poſt

duos & viginti annos quàm prima constituta fuerat, Romulus Martis filius, ultus injurias avi, Romam urbem Parilibus in Palatio condidit, à quo tempore ad vos Coss. anni sunt DCCLXXXII. Id actum post Trojam captam annis CDXXXVII. Id gessit Romulus, adjutus legionibus Latini avi sui. Libenter enim his, qui ita prodiderunt, accesserim: cùm aliter firmare urbem novam, tam vicinis Veientibus aliísque Etruscis ac Sabinis, cum imbelli & pastorali manu vix potuerit: quamquam, jam Asylo facto inter duos lucos, auxit. Hic centum homines electos, appellatósque *Patres*, instar habuit consilii publici. Hanc originem nomen *Patriciorum* habet. Raptus Virginum Sabinarum *

CAP. IX. * * * quam timuerat hostis, expetit. Nam biennio adeò variâ fortunâ cum Coss. conflixerat, ut plerumque superior fuerit, magnámque partem Græciæ in societatem suam perduceret. Quin Rhodi quoque, fidelissimi antea Romanis, tum dubiâ fide, speculati fortunam, proniores regis partibus fuisse visi sunt: & rex Eumenes in eo bello medius fuit animo: neque fratris initiis, neque suæ respondit consuetudini. Tum senatus populúsque Romanus L. Æmilium Paullum, qui & prætor & Cos. triumphaverat, virum in tantum laudandum in quantum intelligi virtus potest, Cos. creavit: filium ejus Paulli, qui ad Cannas quàm tergiversanter perniciosam reip. pugnam inierat, tam fortiter in eâ mortem obierat. Is Persen ingenti prælio, apud urbem nomine Pydnam in Macedoniâ, fusum fugatúmque castris exuit; deletísque ejus copiis, destitutum omni spe coëgit è Macedoniâ profugere: quam ille linquens in insulam Samothraciam profugit, templísque se religioni supplicem credidit. Ad eum Cn. Octavius prætor, qui classi præerat, pervenit; & ratione magìs quàm vi persuasit, ut se Ro-

manorum fidei committeret. Ita Paullus maximum nobiliſſimúmque regem in triumpho duxit. Quo anno & Octavii prætoris navalis, & Anicii, regem Illyriorum Gentium ante currum agentis, triumphi fuere celebres. Quàm ſit aſſidua eminentis fortunæ comes invidia, altiſſimíſque adhæreat, etiam hôc colligi poteſt: quòd, cùm Anicii Octaviíque triumphum nemo interpellaret, fuere, qui Paulli impedire obniterentur: cujus tantùm priores exceſſit, vel magnitudine regis Perſei, vel ſpecie ſimulacrorum, vel modo pecuniæ, ut bis millies centies HS. ærario contulerit, & omnium antè actorum comparationem amplitudine vicerit.

CAP. X. Per idem tempus, cùm Antiochus Epiphanes, qui Athenis Olympicum inchoavit, tum rex Syriæ, Ptolemæum puerum Alexandriæ obſideret; miſſus eſt ad eum legatus M. Popillius Lænas, qui juberet incepto deſiſtere: mandatáque expoſuit, & regem, *deliberaturum ſe* dicentem, circumſcripſit virgulâ; juſſítque, *priùs reſponſum reddere, quàm egrederetur finito arena circulo.* Sic cogitationem regiam Romana disjecit conſtantia; obeditúmque imperio. Lucio autem Paullo, magnæ victoriæ compoti, quatuor filii fuere. Ex iis duos, natu majores, unum P. Scipioni, P. Africani filio, nihil ex paternâ majeſtate præter ſpeciem nominis vigorémque eloquentiæ retinenti, in adoptionem dederat; alterum Fabio Maximo: duos minores natu, prætextatos, quo tempore victoriam adeptus eſt, habuit. Is cùm in concione extra urbem, more majorum, ante triumphi diem, ordinem actorum ſuorum commemoraret, Deos immortales precatus eſt, *ut, ſi quis eorum invideret operibus ac fortunæ ſuæ, in ipſum potiùs ſævirent, quàm in rempub.* Quæ vox, veluti oraculo emiſſa, magnâ parte eum ſpoliavit ſanguinis ſui: nam alterum ex ſuis, quos in familiâ retinuerat, liberis, ante paucos triumphi, alterum poſt pauciores amiſit

amisit dies. Aspera circa hæc tempora censura Fulvii Flacci & Posthumii Albini fuit: quippe Fulvii censoris frater, & quidem consors, Cn. Fulvius, senatu motus est ab iis censoribus.

CAP. XI. Post victum captúmque Persen, qui quadriennio pòst in liberâ custodiâ Albæ decessit, *Pseudophilippus*, à mendacio simulatæ originis appellatus, qui se Philippum regiaéque stirpis ferebât, cùm esset ultimæ, armis occupatâ Macedoniâ, adsumptis regni insignibus, brevi temeritatis pœnas dedit. Quippe Q. Metellus prætor, cui ex virtute *Macedonici* nomen inditum erat, præclarâ victoriâ ipsum gentémque superavit, & immani etiam Achæos rebellare incipientes fudit acie. Hic est Metellus Macedonicus, qui porticus, quæ fuere circumdatæ duabus ædibus sinè inscriptione positis, quæ nunc Octaviæ porticibus ambiuntur, fecerat: quíque hanc turmam statuarum equestrium, quæ frontem ædium spectant, hodiéque maximum ornamentum ejus loci, ex Macedoniâ detulit. Cujus turmæ hanc causam referunt: Magnum Alexandrum impetrâsse à Lysippo, singulari talium auctore operum, ut eorum equitum, qui ex ipsius turmâ apud Granicum flumen ceciderant, expressâ similitudine figurarum, faceret statuas, & ipsius quoque iis interponeret. Hic idem, primus omnium Romæ ædem ex marmore in iis ipsis monumentis molitus, vel magnificentiæ vel luxuriæ princeps fuit. Vix ullius gentis, ætatis, ordinis hominem inveneris, cujus felicitatem fortunæ Metelli compares. Nam præter excellentes triumphos, honoréque amplissimos, & principale in repub. fastigium, extentúmque vitæ spatium, & acres innocentésque pro rep. cum inimicis contentiones, quatuor filios sustulit: omnes adultæ ætatis vidit, omnes reliquit superstites & honoratissimos. Mortui ejus lectum pro rostris sustulerunt quatuor filii; unus consularis & censorius; alter consularis; ter-

tius consul; quartus candidatus consulatûs, quem honorem adeptus est. Hoc est nimirum magìs feliciter de vitâ migrare, quàm mori.

CAP. XII. Universâ deinde, ut prædiximus, instinctâ in bellum Achaiâ, (cujus pars magna ejusdem Metelli Macedonici virtute armisque facta erat, maximè Corinthiis in arma, cum gravibus etiam in Romanos contumeliis, instigantibus) destinatus ei bello gerendo Cos. Mummius. Et sub idem tempus, magìs quia volebant Romani, quicquid de Carthaginiensibus diceretur, credere, quàm quia credenda adferebantur, statuit senatus Carthaginem excidere. Ita eodem tempore P. Scipio Æmilianus, vir avitis P. Africani paternisque L. Paulli virtutibus simillimus, omnibus belli ac togæ dotibus, ingeniisque ac studiorum eminentissimus sæculi sui, qui nihil in vitâ nisi laudandum aut fecit, aut dixit, ac sensit, (quem, Paullo genitum, adoptatum à Scipione Africani filio, diximus) ædilitatem petens Cos. crearus est. Bellum Carthagini, jam ante biennium à prioribus Coss. inlatum, majore vi intulit: cùm antè in Hispaniâ murali coronâ, in Africâ obsidionali donatus esset; in Hispaniâ verò etiam ex provocatione, ipse modicus virium, immanis magnitudinis hostem interemisset. Eámque urbem, magìs invidiâ imperii quàm ullius ejus temporis noxæ, invisam Romano nomini, funditus sustulit; fecitque suæ virtutis monumentum, quod fuerat avi ejus clementiæ. Carthago diruta est, cum stetisset annis DCLXVII. abhinc annos CLXXVII. Cn. Cornelio Lentulo, L. Mummio Coss. Hunc finem habuit Romani imperii Carthago æmula; cum quâ bellare majores nostri cœpere Claudio & Fulvio Coss. ante annos CCXCVI, quàm tu, M. Vinici, consulatum iniires. Ita per annos CXV. aut bellum inter eos populos, aut belli præparatio, aut infida pax fuit: neque se Roma, jam terrarum orbe superato, secu-

ram ſperavit fore, ſi nomen uſquam ſtantis maneret Carthaginis. Adeò odium, certaminibus ortum, ultra metum durat, & ne in victis quidem deponitur; neque antè inviſum eſſe deſinit, quàm eſſe deſiit.

CAP. XIII. Ante triennium, quàm Carthago deleretur, M. Cato, perpetuus diruendæ ejus auctor, L. Cenſorino, M. Manlio Coss. mortem obiit. Eodem anno, quo Carthago concidit, L. Mummius Corinthum, poſt annos DCCCCLII, quàm ab Alete Hippotis filio erat condita, funditus eruit. Uterque Imperator, devictæ à ſe gentis nomine honoratus, alter *Africanus*, alter appellatus eſt *Achaïcus*. Nec quiſquam ex novis hominibus prior Mummio cognomen virtute partum vindicavit. Diverſi imperatoribus mores, diverſa fuere ſtudia. Quippe Scipio tam elegans liberalium ſtudiorum omníſque doctrinæ & auctor & admirator fuit, ut Polybium Panætiúmque, præcellentes ingenio viros, domi militiáque ſecum habuerit. Neque enim quiſquam hôc Scipione elegantiùs intervalla negotiorum otio diſpunxit, ſempérque aut belli aut pacis ſerviit artibus: ſemper inter arma ac ſtudia verſatus, aut corpus periculis aut animum diſciplinis exercuit. Mummius tam rudis fuit, ut captâ Corintho, cùm maximorum artificum perfectas manibus tabulas ac ſtatuas in Italiam portandas locaret, juberet prædici conducentibus, *ſi eas perdidiſſent, novas eos reddituros.* Non tamen puto dubites, Vinici, quin magìs pro rep. fuerit, manere adhuc rudem Corinthiorum intellectum, quàm in tantum ea intelligi: & quin hâc prudentiâ illa imprudentia decori publico fuerit convenientior.

CAP. XIV. Cùm faciliùs cujuſque rei in unum contracta ſpecies, quàm diviſa temporibus, oculis animíſque inhæreat: ſtatui priorem hujus voluminis poſteriorémque partem, non inutili rerum notitiâ in

artum contractâ distinguere; atque huic loco inserere, quæ quóque tempore, post Romam à Gallis captam, deducta sit colonia jussu senatûs. Nam militarium & causæ & auctores & ipsarum præfulgent nomina. Huic rei per idem tempus civitatem propagatam, auctúmque Romanum nomen communione juris, haud intempestivè subtexturi videmur. Post septem annos, quàm Galli urbem ceperunt, *Sutrium* deducta colonia est, & post annum *Setina*, novémque interjectis annis *Nepe*; deinde, interpositis duobus & triginta, *Aricini* in civitatem recepti. Abhinc annos autem CCCL. Sp. Posthumio, Veturio Calvino Coss. *Campanis* data est civitas; partíque *Samnitium*, sinè suffragio: & eodem anno *Cales* deducta colonia. Interjecto deinde triennio *Fundani* & *Formiani* in civitatem recepti, eo ipso anno, quo Alexandria condita est: insequentibúsque Coss. à Sp. Posthumio, Philone Publilio censoribus *Acerranis* data civitas; & post triennium *Tarracina* deducta colonia, interpositóque quadriennio *Luceria*; ac deinde, interjecto triennio, *Sueſſa Aurunca*, & *Saticula Interamná*que post biennium. Decem deinde hôc munere anni vacaverunt. Tunc *Sora* atque *Alba* deductæ coloniæ, & *Carseoli* post biennium. At quintùm Fabio, Decio Mure quartùm Coss. quo anno Pyrrhus regnare cœpit, *Sinueſſam Minturnás*que missi coloni; post quadriennium *Venusiam*: interjectóque biennio, M. Curio & Ruffino Cornelio Coss. *Sabinis* sinè suffragio data civitas. Id actum ante annos ferme CCCXX. at *Cosam* & *Pæstum* abhinc annos ferme CCC. Fabio Dorsone & Claudio Caninâ Coss. interjecto quinquennio, Sempronio Sopho & Appio Cæci filio Coss. *Ariminum*, *Beneventum* coloni missi; & suffragii ferendi jus *Sabinis* datum. At initio primi belli Punici *Firmum* & *Castrum* colonis occupata; & post annum *Æsernia*, póstque XXII. annos *Æsulum* & *Alsium*; *Fregellaéque*

post biennium; proximóque anno, Torquato Sempronióque Coss. *Brundisium*, & post triennium *Spoletium*; quo anno Floralium ludorum factum est initium: póstque biennium deducta *Valentia*; & sub adventum in Italiam Hannibalis, *Cremona* atque *Placentia*.

CAP. XV. Deinde, neque dum Hannibal in Italiâ moratur, neque proximis post excessum ejus annis vacavit Romanis colonias condere; cùm esset in bello conquirendus potiùs miles, quàm dimittendus; & post bellum vires refovendæ magìs, quàm spargendæ. Cn. autem Manlio Volsone & Fulvio Nobiliore Coss. *Bononia* deducta colonia abhinc annos ferme CCXVII. &, post quadriennium, *Pisaurum* ac *Potentia*; interjectóque triennio, *Aquileia* & *Gravisca*, & post quadriennium *Luca*. Eodem temporum tractu, quamquam apud quosdam ambigitur, *Puteolos Salernúmque* & *Buxentum* missi coloni: *Auximum* autem in Picenum, abhinc annos ferme CLXXXVII. ante triennium, quàm Cassius censor, à Lupercali in Palatium versus, theatrum facere instituit; cui in demoliendo eximia civitatis severitas & Cos. Scipio restitere. Quod ego inter clarissima publicæ voluntatis argumenta numeraverim. Cassio autem Longino & Sextio Calvino (qui Sallues apud Aquas, quæ ab eo *Sextiæ* appellantur, devicit) consulibus, *Fabrateria* deducta est, abhinc annos ferme CLVII. & post annum, *Scylacium*, *Minervium*, *Tarentum*, *Neptunia*, *Carthagó*que in Africâ, prima, ut prædiximus, extra Italiam colonia condita est. De *Dertonâ* ambigitur. *Narbo* autem *Martius* in Galliâ, Porcio Marcióque Coss. abhinc annos circiter CLIII. deducta colonia est. Post tres & viginti annos in Vagiennis *Eporædia*, Mario sexies Valerióque Flacco Coss. Neque facilè memoriæ mandaverim, quæ, nisi militaris, post hoc tempus deducta sit.

CAP. XVI. Cùm hæc particula operis velut formam propoſiti exceſſerit, quamquam intelligo, mihi in hâc tam præcipiti feſtinatione, quæ me rotæ proníve gurgitis ac verticis modo nuſquam patitur conſiſtere, penè magìs neceſſaria prætereunda, quàm ſupervacua amplectenda; nequeo tamen temperare mihi, quin rem ſæpe agitatam animo meo, neque ad liquidum ratione perductam, ſignem ſtylo. Quis enim abunde mirari poteſt, quòd eminentiſſima cujuſque profeſſionis ingenia in eandem formam & in idem artata temporis congruere ſpatium: & quemadmodum clauſa capsâ alióque ſepto diverſi generis animalia nihilo minùs ſeparata alienis, in unum quodque corpus congregantur; ita cujuſque clari operis capacia ingenia, in ſimilitudinem & temporum & profectuum, ſemetipſa ab aliis ſeparaverunt? Una, neque multorum annorum ſpatio diviſa, ætas, per divini ſpiritûs viros, Æſchylum, Sophoclem, Euripidem, inluſtravit tragœdias; una priſcam illam & veterem, ſub Cratino, Ariſtophane & Eupolide, comœdiam: ac novam comicam Menandrus, æqualéſque ejus ætatis magìs quàm operis, Philemon ac Diphilus, & invenere intrà pauciſſimos annos, neque imitanda reliquere. Philoſophorum quoque ingenia, Socratico ore defluentia, omnium, quos paullo antè enumeravimus, quanto poſt Platonis Ariſtoteléſque mortem floruere ſpatio? Quid ante Iſocratem, quid poſt ejus auditores eorúmque diſcipulos clarum in oratoribus fuit? Adeò quidem artatum anguſtiis temporum, ut nemo memoriâ dignus alter ab altero videri nequiverint.

CAP. XVII. Neque hoc in Græcis, quàm in Romanis, evenit magis. Nam, niſi aſpera ac rudia repetas, & inventi laudanda nomine, in Accio circáque eum Romana tragœdia eſt; dulcéſque Latini leporis facetiæ, per Cæcilium Terentiúmque & Afranium, ſuppari ætate nituerunt. Hiſtoricos, (ut &

Livium quoque priorum ætati adſtruas) præter Catonem & quoſdam veteres & obſcuros, minùs LXXX. annis circumdatum ævum tulit: ut nec poëtarum in antiquius citeriúſve proceſſit ubertas. At oratio ac vis forenſis, perfectúmque proſæ eloquentiæ decus, ut idem ſeparetur Cato, (pace P. Craſſi Scipioníſque, & Lælii & Gracchorum, & Fannii & Ser. Galbæ dixerim) ita univerſa ſub principe operis ſui erupit Tullio; ut delectari ante eum pauciſſimis, mirari verò neminem poſſis, niſi aut ab illo viſum, aut qui illum viderit. Hoc idem eveniſſe grammaticis, plaſtis, pictoribus ſcalptoribúſque, ſi quis temporum inſtiterit notis, reperiet, & eminentia cujuſque operis artiſſimis temporum clauſtris circumdata. Hujus ergo præcedentíſque, inquam, ſæculi ingeniorum ſimilitudinis, congregantíſque ſe & in ſtudium par & in emolumentum, cauſas cùm ſemper requiro, numquam reperio, quas eſſe veras confidam, ſed fortaſſe veris ſimiles: inter quas has maximé. Alit æmulatio ingenia: & nunc invidia, nunc admiratio incitationem accendit: naturâque, quod ſummo ſtudio petitum eſt, aſcendit in ſummum: difficiliſque in perfecto mora eſt; naturalitérque, quod procedere non poteſt, recedit: &, ut primò ad conſequendos, quos priores ducimus, accendimur: ita, ubi aut præteriri aut æquari eos poſſe deſperavimus, ſtudium cum ſpe ſeneſcit; & quod adſequi non poteſt, ſequi deſinit; &, velut occupatam relinquens materiam, quærit novam; præteritóque eo, in quo eminere non poſſumus, aliquid in quo nitamur conquirimus; ſequitúrque, ut frequens ac mobilis tranſitus maximum perfecti operis impedimentum ſit.

CAP. XVIII. Tranſit admiratio à conditione temporum, & ad urbium. Una urbs Attica pluribus annis eloquentiâ, quàm univerſa Græcia, uberiúſque floruit: adeò ut corpora gentis illius ſeparata ſint in alias civitates, ingenia verò ſolis Athenienſium

muris clauſa exiſtimes. Neque ego hoc magis mi-ratus ſim, quàm neminem Argivum, Thebanum, Lacedæmonium oratorem, aut, dum vixit, auctoritate, aut poſt mortem memoriâ dignum exiſtimatum. Quæ urbs & multæ aliæ talium ſtudiorum fuere ſteriles, niſi Thebas unum os Pindari inlumina-ret. Nam Alcmana Lacones falsò ſibi vindicant.

M. VELLEII PATERCULI

HISTORIÆ ROMANÆ

AD M. VINICIUM Cos.

LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

POTENTIÆ Romanorum prior Scipio viam aperuerat, luxuriæ posterior aperuit. Quippe, remoto Carthaginis metu sublatâque imperii æmulâ, non gradu, sed præcipiti cursu, à virtute descitum, ad vitia transcursum; vetus disciplina deserta, nova inducta; in somnum à vigiliis, ab armis ad voluptates, à negotiis in otium conversa civitas. Tum Scipio Nasica in Capitolio porticus; tum, quas prædiximus, Metellus; tum in Circo Cn. Octavius multo amœnissimam moliti sunt: publicámque magnificentiam secuta privata luxuria est. Triste deinde & contumeliosum bellum in Hispaniâ, duce latronum Viriatho, secutum est: quod ita variâ fortunâ gestum est, ut sæpius Romanorum gereretur

adversâ. Sed interempto Viriatho, fraude magis quàm virtute Servilii Cæpionis, Numantinum gravius exarsit. Hæc urbs numquam decem millibus plura propriæ juventutis armavit: sed, vel ferociâ ingenii, vel inscitiâ nostrorum ducum, vel fortunæ indulgentiâ, cùm alios duces, tum Pompeium, magni nominis virum, ad turpissima deduxit fœdera, (hic primus è Pompeiis Cos. fuit) nec minùs turpia ac detestabilia Mancinum Hostilium Cos. Sed Pompeium gratia impunitum habuit; Mancinum verecundia: quippe non recusando, perduxit huc, ut per fetiales nudus ac post tergum religatis manibus dederetur hostibus: quem illi recipere se negaverunt, sicut quondam Caudini fecerunt, dicentes, *publicam violationem fidei non debere unius lui sanguine.*

CAP. II. Immanem deditio Mancini civitatis movit dissensionem. Quippe Tib. Gracchus, Tib. Gracchi clarissimi atque eminentissimi viri filius, P. Africani ex filiâ nepos, quo quæstore & auctore id fœdus ictum erat, nunc graviter ferens aliquid à se factum infirmari, nunc similis vel judicii vel pœnæ metuens discrimen, Trib. pleb. creatus, vir alioqui vitâ innocentissimus, ingenio florentissimus, proposito sanctissimus, tantis denique adornatus virtutibus, quantas perfecta & naturâ & industriâ mortalis conditio recipit, P. Mucio Scævolâ, L. Calpurnio Coss. abhinc annos CLXII. desivit à bonis; pollicitúsque toti Italiæ civitatem, simul etiam promulgatis agrariis legibus, omnibus statum concupiscentibus, summa imis miscuit; & in præruptum atque anceps periculum adduxit remp. Octavióque collegæ, pro bono publico stanti, imperium abrogavit: Triumviros agris dividendis coloníisque deducendis creavit se socerúmque suum consularem Appium, & Gracchum fratrem, admodum juvenem.

CAP. III. Tum P. Scipio Nasica, ejus, qui *optimus vir* à senatu judicatus erat, nepos, ejus, qui censor porticus in Capitolio fecerat, filius, prone-

pos autem Cn. Scipionis, celeberrimi viri, P. Africani patrui, privatúſque & togatus, cùm eſſet conſobrinus Tib. Gracchi, patriam cognationi præferens, & quidquid publicè ſalutare non eſſet, privatim alienum exiſtimans, (ob eas virtutes primus omnium abſens pontifex max. factus eſt) circumdatâ lævo brachio togæ laciniâ, ex ſuperiore parte Capitolii, ſummis gradibus inſiſtens, hortatus eſt, *qui ſalvam vellent remp. ſe ſequerentur.* Tum optimates, ſenatus, atque equeſtris ordinis pars melior & major, & intacta perniciosis conſiliis plebs, inruere in Gracchum, ſtantem in areâ cum catervis ſuis, & concientem penè totius Italiæ frequentiam. Is fugiens decurrénſque clivo Capitolino, fragmine ſubſellii ictus, vitam, quam glorioſiſſimè degere potuerat, immaturâ morte finivit. Hoc initium in urbe Româ civilis ſanguinis gladiorúmque impunitatis fuit. Indè jus vi obrutum, potentiorque habitus prior; diſcordiæque civium, antea conditionibus ſanari ſolitæ, ferro dijudicatæ; belláque non cauſis inita, ſed prout eorum merces fuit. Quod haud mirum eſt. Non enim ibi conſiſtunt exempla, unde cœperunt; ſed, quamlibèt in tenuem recepta tramitem, latiſſimè evagandi ſibi viam faciunt: &, ubi ſemèl recto deerratum eſt, in præceps pervenitur; nec quiſquam ſibi putat turpe, quod alii fuit fructuoſum.

CAP. IV. Interim dum hæc in Italiâ geruntur, Ariſtonicus, mortuo rege Attalo, à quo Aſia populo Romano hæreditate relicta erat, ſicut relicta poſtea eſt à Nicomede Bithynia, mentitus regiæ ſtirpis originem, armis eam occupat. Is victus à M. Perpernâ, ductúſque in triumpho: ſed M'. Aquillio capite pœnas dedit; cùm initio belli Craſſum Mucianum, virum juris ſcientiſſimum, decedentem ex Aſiâ proconſulem interemiſſet. Et P. Scipio Africanus Æmilianus, qui Carthaginem deleverat, poſt tot acceptas circa Numantiam clades, creatus iterum Cos. miſſúſque in Hiſpaniam, fortunæ virtutíque, exper-

tæ in Africâ, reſpondit [in Hiſpaniâ;] & intrà annum ac tres menſes, quàm eò venerat, circumdatam operibus Numantiam exciſámque æquavit ſolo. Nec quiſquam ullius gentis hominum ante eum clariore urbium excidio nomen ſuum perpetuæ commendavit memoriæ. Quippe, excisâ Carthagine ac Numantiâ, ab alterius nos metu, alterius vindicavit contumeliis. Hic, eum interrogante tribuno Carbone, *quid de Tib. Gracchi cæde ſentiret?* reſpondit: *ſi is occupandæ reip. animum habuiſſet, jure cæſum.* Et, cum omnis concio adclamâſſet: *Hoſtium*, inquit, *armatorum totiens clamore non territus, qui poſſum veſtro moveri, quorum noverca eſt Italia?* Reverſus in urbem, intrà breve tempus, M'. Aquillio, C. Sempronio Coss. abhinc annos CL. poſt duos conſulatus duóſque triumphos, & bis exciſos terrores reip. manè in lectulo repertus eſt mortuus, ita ut quædam eliſarum faucium in cervice reperirentur notæ. De tanti viri morte nulla habita eſt quæſtio: ejúſque corpus velato capite elatum eſt, cujus operâ ſuper totum terrarum orbem Roma extulerat caput. Seu fatalem, ut plures, ſeu conflatam inſidiis, ut aliqui prodidere memoriæ, mortem obiit; vitam certè digniſſimam egit, quæ nullius ad id temporis præterquam avito fulgore vinceretur. Deceſſit anno ferme LVI. de quo ſi quis ambiget, recurrat ad priorem conſulatum ejus, in quem creatus eſt anno XXXVI. ita dubitare deſinet.

CAP. V. Ante tempus exciſæ Numantiæ, præclara [in Hiſpaniâ] militia A. Bruti fuit: qui, penetratis omnibus Hiſpaniæ gentibus, ingenti vi hominum urbiúmque potitus numero, aditis quæ vix audita erant, *Gallæci* cognomen meruit. Et ante eum paucis annis tam ſeverum illius Q. Macedonici in his gentibus imperium fuit, ut, cùm urbem Contrebiam nomine [in Hiſpaniâ] oppugnaret, pulſas præcipiti loco quinque cohortes legionarias eódem protinus ſubire juberet: facientibúſque omnibus in

procinctu teſtamenta, velut ad certam mortem eundum foret, non deterritus propoſito, perſeverantia ducis, quem moriturum miſerat, militem victorem recepit. Tantum effecit mixtus timori pudor, ſpéſque deſperatione quæſita. Hic virtute ac ſeveritate facti; at Fabius Æmilianus, Paulli exemplo, diſciplinæ [in Hiſpaniâ] fuit clariſſimus.

CAP. VI. Decem deinde interpoſitis annis, quî Tib. Gracchum, idem Caium, fratrem ejus, occupavit furor, tam virtutibus ejus omnibus quàm huic errori ſimilem, ingenio etiam eloquentiâque longè præſtantiorem: qui cùm ſummâ quiete animi civitatis princeps eſſe poſſet, vel vindicandæ fraternæ mortis gratiâ, vel præmuniendæ regalis potentiæ, ejuſdem exempli tribunatum ingreſſus, longè majora & acriora repetens, dabat civitatem omnibus Italicis, extendebat eam penè uſque Alpes; dividebat agros; vetabat quemquam civem plus quingentis jugeribus habere; (quod aliquando lege Liciniâ cautum erat) nova conſtituebat portoria; novis coloniis replebat provincias; judicia à ſenatu transferebat ad equites; frumentum plebi dare inſtituerat; nihil immotum, nihil tranquillum, nihil quietum denique in eodem ſtatu relinquebat: quin alterum etiam continuavit tribunatum. Hunc L. Opimius Cos. qui prætor Fregellas exciderat, perſecutus armis, unáque Fulvium Flaccum, conſularem ac triumphalem virum, æquè prava cupientem, quem C. Gracchus in locum Tiberii fratris Triumvirum nominaverat, eúmque ſocium regalis adſumſerat potentiæ, morte adficit. Id unum nefariè ab Opimio proditum, quòd capitis, non dicam Gracchi, ſed civis Romani, pretium ſe daturum, ſdque auro repenſurum propoſuit. Flaccus in Aventino, armatos ad pugnam ciens, cum filio majore jugulatus eſt. Gracchus profugiens, cùm jam comprehenderetur ab iis, quos Opimius miſerat, cervicem Euporo ſervo præbuit; qui non ſegniùs ſe ipſe interemit, quàm do-

mino ſuccurrerat. Quo die ſingularis Pomponii equitis Rom. in Gracchum fides fuit: qui more Coclitis, ſuſtentatis in ponte hoſtibus, ejus gladio ſe transfixit. Ut Tib. Gracchi antea corpus, ita Caii, mirâ crudelitate victorum, in Tiberim dejectum eſt.

CAP. VII. Hunc Tib. Gracchi liberi, P. Scipionis Africani nepotes, vivâ adhuc matre Corneliâ Africani filiâ, viri optimis ingeniis malè uſi, vitæ mortiſque habuere exitum: qui ſi civilem dignitatis concupiſſent modum, quidquid tumultuando adipiſci geſtierunt, quietis obtuliſſet reſp. Huic atrocitati adjectum ſcelus unicum. Quippe juvenis, ſpecie excellens, necdum duodeviceſimum tranſgreſſus annum, immunſſque delictorum paternorum, Fulvii Flacci filius, quem pater legatum de conditionibus miſerat, ab Opimio interemptus eſt. Quem cùm haruſpex Tuſcus, amicus, flentem in vincula duci vidiſſet, *Quin tu hoc potiùs*, inquit, *facis?* protinúſque, inliſo capite in poſtem lapideum januæ carceris, effuſóque cerebro, exſpiravit. Crudeléſque mox quæſtiones in amicos clientéſque Gracchorum habitæ ſunt: ſed Opimium, virum alioqui ſanctum & gravem, damnatum poſtea judicio publico, memoriâ ipſius ſævitiæ, nulla civilis perſecuta eſt miſericordia. Eadem Rutilium Popilliúmque, qui Coss. aſperrimè in Tib. Gracchi amicos ſævierant, poſtea judiciorum publicorum meritò oppreſſit invidia. Rei tantæ parum ad notitiam pertinens interponetur. Hic eſt Opimius, à quo Cos. celeberrimum *Opimiani vini* nomen: quod jam nullum eſſe, ſpatio annorum colligi poteſt; cùm ab eo ſint ad te, M. Vinici, conſulem, anni CLI. Factum Opimii, quòd inimicitiarum quæſita erat ultio, minor ſecuta auctoritas: & viſa ultio privato odio magis, quàm publicæ vindictæ data.

CAP. VIII. Subinde Porcio Marcióque Coss. deducta colonia, *Narbo Martius*. Mandetur deinde memoriæ ſeveritas judiciorum. Quippe C. Cato

conſularis, M. Catonis nepos, Africani ſororis filius, repetundarum ex Macedoniâ damnatus eſt; cùm lis ejus IVM. æſtimaretur. Adeò illi viri magis voluntatem peccandi intuebantur, quàm modum; factáque ad conſilium dirigebant; & quid, non in quantum, admiſſum foret, æſtimabant. Circa eadem tempora Metelli fratres uno die triumphaverunt. Non minùs clarum exemplum & adhuc unicum Fulvii Flacci, ejus, qui Capuam ceperat, filiorum, ſed alterius in adoptionem dati, in collegio COSS. fuit: (adoptivus in Acidiani Manlii familiam datus) nam cenſura Metellorum patruelium, non germanorum fratrum, fuit: quod ſolis contigerat Scipionibus. Tum Cimbri & Teutoni tranſcendere Rhenum, multis mox noſtris ſuiſque cladibus nobiles. Per eadem tempora clarus ejus Minucii, qui porticus, quæ hodiéque celebres ſunt, molitus eſt, è Scordiſcis triumphus fuit.

CAP. IX. Eodem tractu temporum nituerunt oratores, Scipio Æmilianus Læliúſque, Ser. Galba, duo Gracchi, C. Fannius, Carbo Papirius. Nec prætereundus Metellus Numidicus, & Scaurus, & ante omnes L. Craſſus & M. Antonius; quorum ætati ingeniiſque ſucceſſere C. Cæſar Strabo, P. Sulpicius: nam Q. Mucius juris ſcientiâ, quàm propriæ eloquentiæ nomine, celebrior fuit. Clara etiam per idem ævi ſpatium fuere ingenia, in Togatis Afranii; in Tragœdiis Pacuvii, atque Accii, uſque in Græcorum ingeniorum comparationem evecti, magnúmque inter hos ipſos facientis operi ſuo locum: adeò quidem, ut in illis limæ, in hôc penè plus videatur fuiſſe ſanguinis. Celebre & Lucilii nomen fuit, qui ſub P. Africano, Numantino bello, eques militaverat: quo quidem tempore juvenis adhuc Jugurtha ac Marius, ſub eodem Africano militantes, in iiſdem caſtris didicere, quæ poſtea in contrariis facerent. Hiſtoriarum auctor jam tum Siſenna erat juvenis: ſed opus belli civilis Sullani poſt

aliquot annos ab eo ſeniore editum eſt. Vetuſtior Siſennâ fuit Cœlius; æqualis Siſennæ Rutilius, Claudiúſque Quadrigarius, & Valerius Antias. Sanè non ignoremus, eâdem ætate fuiſſe Pomponium, ſenſibus celebrem, verbis rudem, & novitate inventi à ſe operis commendabilem.

CAP. X. Proſequamur notam ſeveritatem cenſorum, Caſſii Longini Cæpioníſque, qui abhinc annos CLVII. Lepidum Æmilium augurem, quòd ſex millibus ædes conduxiſſet, adeſſe juſſerunt. At nunc, ſi quis tanti habitet, vix ut ſenator agnoſcitur. Adeò maturè à rectis in vitia, à vitiis in prava, à pravis in præcipitia pervenitur. Eodem tractu temporum & Domitii ex Arvernis & Fabii ex Allobrogibus victoria fuit nobilis. Fabio, Paulli nepoti, ex victoriâ cognomen *Allobrogico* inditum. Notetur Domitiæ familiæ peculiaris quædam, & ut clariſſima ita artata numero felicitas. Quatuor ante hunc, nobiliſſimæ ſimplicitatis juvenem, Cn. Domitium, fuere ſingulis omnino parentibus geniti; ſed omnes ad conſulatum ſacerdotiáque, ad triumphi autem penè omnes pervenerunt inſignia.

CAP. XI. Bellum deinde Jugurthinum geſtum eſt per Q. Metellum, nulli ſecundum ſæculi ſui. Hujus legatus fuit C. Marius, quem prædiximus, natus equeſtri loco, hirtus atque horridus, vitâque ſanctus; quantùm bello optimus, tantùm pace peſſimus; immodicus gloriæ, inſatiabilis, impotens ſempérque inquietus. Hic, per publicanos alióſque in Africâ negotiantes, criminatus *Metelli lentitudinem, trahentis jam in tertium annum bellum, & naturalem nobilitatis ſuperbiam morandíque in imperiis cupiditatem*, effecit, ut, cùm commeatu petito Romam veniſſet, Cos. crearetur, bellíque penè patrati à Metello, qui bis Jugurtham acie fuderat, ſumma committeretur ſibi. Metelli tamen & triumphus fuit clariſſimus, & meritum; virtutíque cognomen *Numidici* inditum. Ut paullò antè Domitiæ familiæ, ita Cæciliæ notanda claritu-

do eſt. Quippe intrà XII. ferme annos hujus temporis Coss. fuere Metelli, aut cenſores, aut triumphârunt ampliùs XII. ut appareat, quemadmodum urbium imperiorúmque, ita gentium nunc florere fortunam, nunc ſeneſcere, nunc interire.

CAP. XII. At C. Marius L. Sullam, jam tunc, ut præcaventibus fatis, copulatum ſibi quæſtorem habuit; & per eum, miſſum ad regem Bocchum, Jugurthâ rege, abhinc annos ferme CXXXIIX. potitus eſt: deſignatúſque iterum Cos. in urbem reverſus, ſecundi conſulatûs initio Calend. Jan. eum in triumpho duxit. Effuſa, ut prædiximus, immanis vis Germanarum gentium, quibus nomen Cimbris ac Teutonis erat, cùm Cæpionem Manliúmque Coss. & antè Carbonem Silanúmque fudiſſent, fugâſſéntque in Galliis, & exuiſſent exercitu, Scaurúmque Aurelium Cos. & alios celeberrimi nominis viros trucidâſſent, populus R. non alium repellendis tantis hoſtibus magìs idoneum imperatorem, quàm Marium, eſt ratus. Tum multiplicati conſulatus ejus. Tertius in apparatu belli conſumptus: quo anno Cn. Domitius Trib. pleb. legem tulit, *ut ſacerdotes*, quos antea collegæ ſufficiebant, *populus crearet*. Quarto trans Alpes circa Aquas Sextias cum Teutonis conflixit; amplius CLM. hoſtium priore ac poſtero die ab eo trucidatis; génſque exciſa Teutonum. Quinto, citra Alpes, in campis, quibus nomen erat Raudiis, ipſe cos. & procos. Q. Lutatius Catulus fortunatiſſimo decertavere prælio: cæſa aut capta amplius CM. hominum. Hâc victoriâ videtur meruiſſe Marius, ne ejus nati remp. pœniteret, ac bona malis repensâſſe. Sextus conſulatus veluti præmium ei meritorum datus. Non tamen hujus conſulatûs fraudetur gloriâ; quo Servilii Glauciæ Saturninſque Apuleii furorem, continuatis honoribus remp. lacerantium, & gladiis quoque & cæde comitia diſcutientium, cos. armis compeſcuit; hominéſque exitiabiles in Hoſtiliâ curiâ morte multavit.

CAP. XIII. Deinde, interjectis paucis annis, tribunatum iniit M. Livius Druſus, vir nobiliſſimus, eloquentiſſimus, ſanctiſſimus, meliore in omnia ingenio animóque, quàm fortunâ, uſus. Qui cùm ſenatui priſcum reſtituere cuperet decus, & judicia ab equitibus ad eum transferre ordinem; (quippe eam poteſtatem nacti equites Gracchanis legibus, cùm in multos clariſſimos atque innocentiſſimos viros ſæviſſent, tum P. Rutilium, virum non ſæculi ſui, ſed omnis ævi optimum, interrogatum lege repetundarum, maximo cum gemitu civitatis damnaverant) in iis ipſis, quæ pro ſenatu moliebatur, ſenatum habuit adverſarium: non intelligentem, ſi qua de plebis commodis ab eo agerentur, veluti ineſcandæ illiciendaéque multitudinis causâ fieri, ut minoribus perceptis majora permitteret. Denique ea fortuna Druſi fuit, ut malefacta collegarum, quàm ejus optimè ab ipſo cogitata, ſenatus probaret magìs; & honorem, qui ab eo deferebatur, ſperneret; injurias, quæ ab aliis intendebantur, æquo animo recipieret; & hujus ſummæ gloriæ invideret, illorum modicam ferret.

CAP. XIV. Tum converſus Druſi animus, quando bene cœpta malè cedebant, ad dandam civitatem Italiæ. Quod cùm moliens revertiſſet è foro, immensâ illâ & incognitâ, quæ eum ſemper comitabatur, cinctus multitudine, in atrio domûs ſuæ cultello percuſſus, qui adfixus lateri ejus relictus eſt, intrà paucas horas deceſſit. Sed cùm ultimum redderet ſpiritum, intuens circumſtantium mœrentiámque frequentiam, effudit vocem convenientiſſimam conſcientiæ ſuæ: *Ecquando*, inquit, *propinqui amicique, ſimilem mei civem habebit reſp.?* Hunc finem clariſſimus juvenis vitæ habuit: cujus morum minimè omittatur argumentum. Cùm ædificaret domum in Palatio, in eo loco, ubi eſt, quæ quondam Ciceronis, mox Cenſorini fuit, nunc Statilii Siſennæ eſt; promitterétque ei architectus, *ita ſe eam ædificatu-*

rum, ut libera à conſpectu, immunis ab omnibus arbitris eſſet, neque quiſquam in eâm deſpicere poſſet: Tu verò, inquit, *ſiquid in te artis eſt, ita compone domum meam, ut, quidquid agam, ab omnibus perſpici poſſit.*

CAP. XV. In legibus Gracchi inter perniciosiſſima numeraverim, quòd extra Italiam colonias poſuit. Id majores (cùm viderent tanto potentiorem Tyro Carthaginem; Maſſiliam Phocæâ; Syracuſas Corintho; Cyzicum ac Byzantium Mileto, genitali ſolo) diligenter vitaverant, ut cives Romanos ad cenſendum ex provinciis in Italiam revocaverint. Prima autem extra Italiam colonia *Carthago* condita eſt. Mors Druſi jampridem tumeſcens bellum excitavit Italicum. Quippe L. Cæſare, P. Rutilio Coss. abhinc annos CXX. univerſa Italia, cùm id malum ab Aſculanis ortum eſſet, (quippe Servium prætorem Fonteiúmque legatum occiderant) ac deinde à Marſis exceptum in omnes penetrâſſet regiones, arma adversùs Romanos cepit: quorum ut fortuna atrox, ita cauſa fuit juſtiſſima. Petebant enim eam civitatem, cujus imperium armis tuebantur: *per omnes annos atque omnia bella duplici numero ſe militum equitúmque fungi, neque in ejus civitatis jus recipi, quæ per eos in id ipſum perveniſſet faſtigium, per quod homines ejuſdem & gentis & ſanguinis, ut externos alienóſque, faſtidire poſſet.* Id bellum amplius CCC. juventutis Italicæ abſtulit. Clariſſimi autem imperatores fuerunt Romani eo bello: Cn. Pompeius, Cn. Pompeii Magni pater; C. Marius, de quo prædiximus; L. Sulla, anno antè prætură functus; Q. Metellus Numidici filius, qui meritum cognomen *Pii* conſecutus erat. Quippe expulſum civitate à L. Saturnino trib. pleb. quòd ſolus in leges ejus jurare noluerat, pietate ſuâ, auctoritate ſenatûs, conſenſu reip. reſtituit patrem. Nec triumphis honoribúſque, quàm aut cauſâ exſilii, aut exſilio, aut reditu clarior fuit Numidicus.

CAP. XVI. Italicorum autem fuerunt celeberrimi duces; Silo Poppædius, Herius Asinius, Insteius Cato, C. Pontidius, Telesinus Pontius, Marius Egnatius, Papius Mutilus. Neque ego verecundiâ domestici sanguinis gloriæ quidquam, dum verum refero, subtraham. Quippe multum Minatii Magii, atavi mei, Asculanensis, tribuendum est memoriæ: qui nepos Decii Magii, Campanorum principis, celeberrimi & fidelissimi viri, tantam hôc bello Romanis fidem præstitit, ut cum legione, quam ipse in Hirpinis conscripserat, Herculaneum simul cum T. Didio caperet, Pompeios cum L. Sullâ oppugnaret, Cosamque occuparet. Cujus de virtutibus cùm alii, tum maximè dilucidéque Q. Hortensius in Annalibus suis retulit. Cujus pietati plenam populus R. gratiam retulit; ipsum viritim civitate donando, duos filios ejus creando prætores, cùm seni adhuc crearentur. Tam varia atque atrox fortuna Italici belli fuit, ut per biennium continuum duo Romani consules, Rutilius ac deinde Cato Porcius, ab hostibus occiderentur; exercitus P. R. multis in locis funderentur; útque ad saga iretur, diúque in eo habitu maneretur. Caput imperii sui Corfinium legerant, quod adpellarent *Italicum*. Paullatim deinde recipiendo in civitatem, qui arma aut non ceperant, aut deposuerant maturiùs, vires refectæ sunt: Pompeio Sullâque & Mario fluentem procumbentémque Remp. restituentibus.

CAP. XVII. Finito ex maximâ parte, nisi quâ Nolani belli manebant reliquiæ, Italico bello, (quo quidem Romani victis adflictísque, ipsi exarmati, quàm integris universis, civitatem dare maluerunt) consulatum inierunt Q. Pompeius & L. Cornelius Sulla; vir qui neque ad finem victoriæ satìs laudari, neque post victoriam abunde vituperari potest. Hic, natus familiâ nobili, sextus à Cornelio Rufino, qui bello Pyrrhi inter celeberrimos fuerat duces, cùm familiæ ejus claritudo intermissa esset, diu ita

ſe geſſit, ut nullam petendi conſulatum cogitationem habere videretur; deinde poſt præturam inluſtratus bello Italico, & antè in Galliâ legatione ſub Mario, quâ eminentiſſimos duces hoſtium fuderat, ex ſucceſſu animum ſumpſit; peténíque conſulatum, penè omnium civium ſuffragiis nactus eſt: ſed eum honorem undequinquageſimo ætatis ſuæ anno adſecutus eſt.

CAP. XVIII. Per ea tempora Mithridates Ponticus rex, vir neque ſilendus neque dicendus ſinè curâ, bello acerrimus, virtute eximius, aliquando fortunâ, ſemper animo maximus, conſiliis dux, miles manu, odio in Romanos Hannibal, occupatâ Aſiâ, necatíſque in eâ omnibus civibus R. quos quidem eâdem die atque horâ, redditis civitatibus litteris, ingenti cum pollicitatione præmiorum interimi juſſerat, (quo tempore neque fortitudine adversùs Mithridatem, neque fide in Romanos quiſquam Rhodiis par fuit: horum fidem Mitylenæorum perfidia inluminavit: qui Man. Aquillium aliósque Mithridati vinctos tradiderunt; quibus libertas, in unius Theophanis gratiam, poſtea à Pompeio reſtituta eſt) cùm terribilis Italiæ quoque videretur imminere, ſorte obvenit Sullæ Aſia provincia. Is, egreſſus urbe, cùm circa Nolam moraretur, (quippe ea urbs pertinaciſſimè arma retinebat, exercitúque Romano obſidebatur: velut pœniteret ejus fidei, quam omnium ſanctiſſimam bello præſtiterat Punico) P. Sulpicius, trib. pleb. diſertus, acer, opibus, gratiâ, amicitiis, vigore ingenii atque animi celeberrimus; cùm antea rectiſſimâ voluntate apud populum maximam quæſiſſet dignitatem, quaſi pigeret eum virtutum ſuarum, & bene conſulta ei malè cederent, ſubitò pravus & præceps, C. Mario, poſt LXX. annum omnia imperia & omnes provincias concupiſcenti, addixit; legémque ad populum tulit, quâ Sullæ imperium abrogaretur, C. Mario bellum decerneretur Mithridaticum; aliáſque leges pernicioſas & exitiabiles,

neque tolerandas liberæ civitati, tulit: quin etiam Q. Pompeii Cos. filium, eundémque Sullæ generum, per emissarios factionis suæ interfecit.

CAP. XIX. Tum Sulla contracto exercitu ad urbem rediit, eámque armis occupavit; XII. auctores novarum pessimarúmque rerum, inter quos Marium cum filio & P. Sulpicio, urbe exturbavit ac lege latâ exsules fecit. Sulpicium etiam adsecuti equites in Laurentinis paludibus jugulavere; capútque ejus, erectum & ostentatum pro Rostris, velut omen imminentis proscriptionis fuit. Marius post sextum consulatum annóque LXX. nudus ac limo obrutus, oculis tantummodo ac naribus eminentibus, extractus arundineto, circa paludem Maricæ, in quam se, fugiens consectantes Sullæ equites, abdiderat, injecto in collum loro in carcerem Minturnensium jussu duumvirali perductus est. Ad quem interficiendum missus cum gladio servus publicus, natione Germanus, qui fortè ab imperatore eo bello Cimbrico captus erat, ut agnovit Marium, magno ejulatu expromenti indignationem casûs tanti viri, abjecto gladio profugit è carcere. Tum cives, ab hoste misereri paullò antè principis viri docti, instructum eum viatico, conlatâque veste, in navem imposuerunt. At ille, adsecutus circa Ænariam filium, cursum in Africam direxit; inopémque vitam in tugurio ruinarum Carthaginensium toleravit: cùm Marius adspiciens Carthaginem, illa intuens Marium, alter álteri possent esse solatio.

CAP. XX. Hôc primùm anno, sanguine Cos. Romani, militis imbutæ manus sunt: quippe Pompeius, collega Sullæ, ab exercitu Cn. Pompeii proconsulis, seditione, sed quam dux creaverat, interfectus est. Non erat Mario Sulpicióque Cinna temperatior. Itaque cùm ita civitas Italiæ data esset, ut in octo tribus contribuerentur novi cives; ne potentia eorum & multitudo veterum civium dignitatem frangeret, plúsque possent recepti in beneficium quàm auctores beneficii; Cinna, in omnibus

tribubus eos se distributurum, pollicitus est: quò nomine ingentem totius Italiæ frequentiam in urbem acciverat. E quâ pulsus collegæ optimatiúmque viribus, cùm in Campaniam tenderet, ex auctoritate senatûs consulatus ei abrogatus est, suffectúsque in ejus locum L. Cornelius Merula, flamen Dialis. Hæc injuria homine, quàm exemplo, dignior fuit. Tum Cinna, corruptis primò centurionibus ac tribunis, mox etiam spe largitionis militibus, ab eo exercitu, qui circa Nolam erat, receptus est. Is, cùm universus in verba ejus jurâsset, retinens insignia consulatûs, patriæ bellum intulit, fretus ingenti numero novorum civium, è quorum delectu ecc. amplius cohortes conscripserat, ac triginta legionum instar impleverat. Opus erat partibus, auctoritate, gratiâ: cujus augendæ, C. Marium cum filio de exsilio revocavit, quíque cum iis pulsi erant.

CAP. XXI. Dum bellum autem infert patriæ Cinna, Cn. Pompeius, Magni pater, (cujus præclarâ operâ bello Marsico præcipuè circa Picenum agrum, ut præscripsimus, usa erat resp. quíque Asculum ceperat; circa quam urbem, cùm in multis aliis regionibus exercitus dispersi forent, v. & LXXM. civium Romanorum, amplius LXXM. Italicorum unâ die confluxerant) frustratus spe continuandi consulatûs, ita se dubium mediúmque partibus præstitit, ut omnia ex proprio usu ageret, temporibúsque insidiari videretur; & huc atque illuc, unde spes major affulsisset potentiæ, se exercitúmque deflecteret: sed ad ultimum magno atrocíque prælio cum Cinnâ conflixit. Cujus commissi patratíque sub ipsis mœnibus oculísque urbis Romanæ, pugnantibus spectantibúsque quàm fuerit eventus exitiabilis, vix verbis exprimi potest. Post hoc, cùm utrumque exercitum, velut parum bello exhaustum, laceraret pestilentia, Cn. Pompeius decessit: cujus interitûs voluptas amissorum, aut gladio aut morbo, civium penè damno repensata est: populúsque R. quam vivo iracundiam debuerat, in corpus mortui

contulit. Seu duæ ſeu tres Pompeiorum fuere familiæ, primus ejus nominis, ante annos ferè CLXVIII. Q. Pompeius cum Cn. Servilio conſul fuit. Cinna & Marius, haud incruentis utrimque certaminibus editis, urbem occupaverunt; ſed prior ingreſſus Cinna de recipiendo Mario legem tulit.

CAP. XXII. Mox C. Marius, peſtifero civibus ſuis reditu, intravit mœnia. Nihil illâ victoriâ fuiſſet crudelius, niſi mox Sullana eſſet ſecuta. Neque licentiâ in mediocres ſævitum, ſed excelſiſſimi quoque atque eminentiſſimi civitatis viri variis ſuppliciorum generibus affecti; in iis Cos. Octavius, vir leniſſimi animi, juſſu Cinnæ interfectus eſt. Merula autem, qui ſe ſub adventum Cinnæ conſulatu abdicaverat, inciſis venis ſuperfuſóque altaribus ſanguine, quos ſæpe pro ſalute reip. flamen Dialis precatus erat Deos, eos in exſecrationem Cinnæ partiúmque ejus tum precatus, optimè de rep. meritum ſpiritum reddidit. M. Antonius, princeps civitatis atque eloquentiæ, gladiis militum, quos ipſos facundiâ ſuâ moratus erat, juſſu Marii Cinnæque confoſſus eſt. Q. Catulus, (& aliarum virtutum & belli Cimbrici gloriâ, quæ illi cum Mario communis fuerat, celeberrimus) cùm ad mortem conquireretur, concluſit ſe loco nuper calce arenâque perpolito, inlatóque igni, qui vim odoris excitaret, ſimul exitiali hauſto ſpiritu, ſimul incluſo ſuo, mortem magìs voto quàm arbitrio inimicorum obiit. Omnia erant præcipitia in rep. nec tamen adhuc quiſquam inveniebatur, qui bona civis Romani aut donare auderet, aut petere ſuſtineret. Poſtea id quoque acceſſit, ut ſævitiæ cauſam avaritia præberet, & modus culpæ ex pecuniæ modo conſtitueretur; & qui fuiſſet locuples, fieret nocens, ſuſque quiſque periculi merces foret; nec quidquam videretur turpe, quod eſſet quæſtuoſum.

CAP. XXIII. Secundum deinde conſulatum Cinna, & ſeptimum Marius in priorum dedecus iniit; cujus initio morbo oppreſſus deceſſit: vir in bello hoſtibus,

ſibus, in otio civibus infeſtiſſimus, quietiſque impatientiſſimus. In hujus locum ſuffectus Valerius Flaccus, turpiſſimæ legis auctor, quâ *creditoribus quadrantem ſolvi* juſſerat: cujus facti merita cum pœna intrà biennium conſecuta eſt. Dominante in Italiâ Cinnâ, major pars nobilitatis ad Sullam in Achaiam, ac deinde poſt in Aſiam perfugit. Sulla interim cum Mithridatis præfectis, circa Athenas Bœotiámque & Macedoniam, ita dimicavit, ut & Athenas reciperet, &, plurimo circa multiplices Piræei portûs munitiones labore expleto, amplius cem. hoſtium interficeret, nec minùs multa caperet. Si quis hoc rebellandi tempus, quo Athenæ oppugnatæ à Sullâ ſunt, imputat Athenienſibus, nimiùm veri vetuſtatiſque ignarus eſt. Adeò enim certa Athenienſium in Romanos fides fuit, ut ſemper & in omni re, quicquid *ſincerâ fide* gereretur, id Romani, *Atticâ* fieri, prædicarent. Cæterùm tum oppreſſi Mithridatis armis homines miſerrimæ conditionis, cùm ab inimicis tenerentur, oppugnabantur ab amicis: & animos extra mœnia; corpora, neceſſitati ſervientes, intrà muros habebant. Tranſgreſſus deinde in Aſiam Sulla, parentem antè omnia ſupplicémque Mithridaten invenit. Quem, multatum pecuniâ ac parte navium, Aſiâ omnibuſque aliis provinciis, quas armis occupaverat, decedere coëgit; captivos recepit; in perfugas noxióſque animadvertit; paternis, id eſt Ponticis, finibus contentum eſſe juſſit.

CAP. XXIV. C. Flavius Fimbria, qui præfectus equitum antè adventum Sullæ, Valerium Flaccum conſularem virum interfecerat, exercitúque occupato *imperator* appellatus, fortè Mithridaten pepulerat prælio, ſub adventum Sullæ ſe ipſe interemit; adoleſcens, quæ peſſimè auſus erat, fortiter exſecutus. Eodem anno P. Lænas trib. pleb. Sex. Lucilium, qui priori anno trib. pleb. fuerat, ſaxo Tarpeio dejecit; & cùm collegæ ejus, quibus diem dixerat, metu ad Sullam profugiſſent, aquâ igníque iis interdixit. Tum Sulla, compoſitis tranſmarinis rebus, cùm ad eum, primum

omnium Romanorum, legati Parthorum veniſſent, & in iis quidam Magi ex notis corporis reſpondiſſent, *cæleſtem ejus vitam & memoriam futuram*, revectus in Italiam, haud plura quàm xxx. armatorum millia adversùm cc millia amplius hoſtium expoſuit Brundiſii. Vix quidquam in Sullæ operibus clarius duxerim, quàm quòd, cùm per triennium Cinnanæ Marianæque partes Italiam obſiderent, neque inlaturum ſe bellum iis diſſimulavit, nec quod erat in manibus omiſit; exiſtimavítque ante frangendum hoſtem, quàm ulciſcendum civem; repulſóque externo metu, ubi quod alienum eſſet viciſſet, ſuperaret quod erat domeſticum. Ante adventum L. Sullæ, Cinna ſeditione ortâ ab exercitu interemptus eſt: vir dignior, qui arbitrio victorum moreretur, quàm iracundiâ militum: de quo verè dici poteſt, auſum eum quæ nemo auderet bonus, perfeciſſe quæ à nullo niſi fortiſſimo perfici poſſent; & fuiſſe eum conſultando temerarium, in exſequendo virum. Carbo, nullo ſuffecto collegâ, ſolus toto anno Cos. fuit.

CAP. XXV. Putares Sullam veniſſe in Italiam, non belli vindicem, ſed pacis auctorem: tantâ cum quiete exercitum per Calabriam Apuliámque, cum ſingulari curâ frugum, agrorum, hominum, urbium, perduxit in Campaniam; tentavítque juſtis legibus & æquis conditionibus bellum componere: ſed iis, quibus & peſſima & immodica cupiditas erat, non poterat pax placere. Creſcebat interim in dies Sullæ exercitus, confluentibus ad eum optimo quoque & fortiſſimo. Felici deinde circa Capuam eventu Scipionem Norbanúmque Coss. ſuperat: quorum Norbanus, acie victus; Scipio, ab exercitu ſuo deſertus ac proditus, inviolatus à Sullâ dimiſſus eſt. Adeò enim Sulla diſſimilis fuit bellator ac victor; ut dum vincit juſtiſſimo lenior, poſt victoriam audito fuerit crudelior. Nam & conſulem, ut prædiximus, exarmatúmque Sertorium, (proh quanti mox belli facem!) & multos alios, potitus eorum, dimiſit in-

columes: credo, ut in eodem homine duplicis ac diversissimi animi conspiceretur exemplum. Post victoriam, quâ descendens montem Tifata cum C. Norbano concurrerat Sulla, grates Dianæ, cujus numini regio illa sacrata est, solvit; aquas salubritate medendisque corporibus nobiles, & agros omnes addixit Deæ. Hujus gratæ religionis memoriam & inscriptio templi adfixa posti hodiéque & tabula testatur ærea intrà ædem.

CAP. XXVI. Indè Coss. Carbo III. & C. Marius, septies Cos. filius, annos natus XXVI. vir animi magìs quàm ævi paterni, multa fortitérque molitus, neque usquam inferior nomine consulis, apud Sacriportum pulsus à Sullâ acie, Præneste, quod antè naturâ munitum præsidiis firmaverat, se exercitúmque contulit. Ne quid umquam malis publicis deesset, in quâ civitate semper virtutibus certatum erat, certabatur sceleribus; optimúsque sibi videbatur qui fuerat pessimus. Quippe dum ad Sacriportum dimicatur, Damasippus prætor Domitium, Scævolam etiam pontificem maximum & divini humanique juris auctorem celeberrimum, & C. Carbonem prætorium, Cos. fratrem, & Antistium ædilitium, velut faventes Sullæ partibus, in curiâ Hostiliâ trucidavit. Non perdit nobilissimi facti gloriam Calpurnia, Bestiæ filia, uxor Antistii: quæ, jugulato [ut prædiximus] viro, gladio se ipsam transfixit. Quantum hujus gloriæ famæque accessit? nunc virtute eminet, patriâ latet.

CAP. XXVII. At Pontius Telesinus dux Samnitium, vir animi bellíque fortissimus, penitúsque Romano nomini infestissimus, contractis circiter XLM. fortissimæ pertinacissimaéque in retinendis armis juventutis, Carbone ac Mario Cos. abhinc annos CXI. Calendis Novembribus ita ad portam Collinam cum Sullâ dimicavit, ut ad summum discrimen & eum & remp. perduceret. Quæ non majus periculum adiit, Hannibalis intrà tertium miliarium castra conspicata, quàm eo die, quo circumvolans ordines exercitûs sui Te-

lesinus, dictitansque *adesse Romanis ultimum diem*, vociferabatur *eruendam delendamque urbem*: adjiciens, *numquam defuturos raptores Italicæ libertatis lupos; nisi sylva, in quam refugere solerent, esset excisa.* Post primam demum horam noctis, & Romana acies respiravit, & hostium cessit. Telesinus posterâ die semianimis repertus est, victoris magis quam morientis vultum præferens: cujus abscissum caput ferri gestarique circa Prænestæ Sulla jussit. Tum demum, desperatis rebus suis, C. Marius adulescens per cuniculos, qui miro opere fabricati in diversas agrorum partes ferunt, conatus erumpere, cùm foramine è terrâ emersisset, à dispositis in id ipsum interemptus est. Sunt, qui suâ manu; sunt, qui concurrentem mutuis ictibus cum minore fratre Telesino, unà obsessò & erumpente, occubuisse prodiderint. Utcumque cecidit, hodiéque tantâ patris imagine non obscuratur ejus memoria. De quo juvene quid existimaverit Sulla, in promptu est. Occiso enim demum eo, *Felicis* nomen adsumpsit: quod quidem usurpâsset justissimè, si eundem & vincendi & vivendi finem habuisset. Oppugnationi autem Prænestis ac Marii præfuerat Ofella Lucretius; qui cùm antè Marianarum fuisset partium, prætor ad Sullam transfugerat. Felicitatem diei, quo Samnitium Telesinique pulsus est exercitus, Sulla perpetuâ ludorum Circensium honoravit memoriâ, qui sub ejus nomine Sullanæ victoriæ celebrantur.

CAP. XXVIII. Paullo antè quàm Sulla ad Sacriportum dimicaret, magnificis præliis partium ejus viri hostium exercitum fuderant: duo Servilii apud Clusium, Metellus Pius apud Faventiam, M. Lucullus circa Fidentiam. Videbantur finita belli civilis mala, cùm Sullæ crudelitate aucta sunt. Quippe dictator creatus (cujus honoris usurpatio per annos CXX. intermissa: nam proximus post annum, quàm Hannibal Italiâ excesserat: uti adpareat populum R. usum dictatoris non tam desiderâsse, quàm timuisse potestatem imperii, quo priores ad vindicandam

maximis periculis remp. usi fuerant) immodicæ crudelitatis licentiâ usus est. Primus ille (& utinam ultimus!) exemplum proscriptionis invenit: ut, in quâ civitate petulantis convicii judicium histrioni rarum redditur, in eâ jugulati civis reis ex alto constitueretur auctoramentum; plurimúmque haberet, qui plurimos interemisset; neque occisi hostis, quàm civis, uberius foret præmium; fierétque quisque merces mortis suæ. Nec tamen in eos, qui contrà arma tulerant, sed in multos insontes sævitum. Adjectum etiam, *ut bona proscriptorum venirent; exclusíque paternis opibus liberi, etiam petendorum honorum jure prohiberentur; simúlque,* quod indignissimum est, *senatorum filii & onera ordinis sustinerent & jura perderent.*

CAP. XXIX. Sub adventum in Italiam L. Sullæ, Cn. Pompeius, ejus Cn. Pompeii filius, quem magnificentissimas res in consulatu gessisse bello Marsico prædiximus, XXIII. annos natus, abhinc annos CXIII. privatis ut opibus ita consiliis magna ausus, magnificéque conata exsecutus, ad vindicandam restituendámque dignitatem patriæ, firmum ex agro Piceno, qui totus paternis ejus clientelis refertus erat, contraxit exercitum. Cujus viri magnitudo multorum voluminum instar exigit: sed operis modus paucis eum narrari jubet. Fuit hic genitus matre Luciliâ, stirpis senatoriæ, formâ excellens, non eâ, quâ flos commendatur ætatis, sed ex dignitate constantiâque in illam conveniens amplitudinem, fortunam quæ ejus ad ultimum vitæ comitata est diem: innocentiâ eximius, sanctitate præcipuus, eloquentiâ medius; potentiæ, quæ honoris causâ ad eum deferretur, non ut ab eo occuparetur, cupidissimus; dux bello peritissimus; civis in togâ (nisi ubi vereretur, ne quem haberet parem) modestissimus; amicitiarum tenax, in offensis exorabilis, in reconciliandâ gratiâ fidelissimus, in accipiendâ satisfactione facillimus; potentiâ suâ numquam aut raro ad impotentiam usus; penè omnium vitiorum expers, nisi numeraretur inter maxi-

ma, in civitate liberâ dominâque gentium, indignari, cùm omnes cives jure haberet pares, quemquam æqualem dignitate conſpicere. Hic, à togâ virili adſuetus commilitio prudentiſſimi ducis parentis ſui, bonum & capax recta diſcendi ingenium ſingulari rerum militarium prudentiâ excoluit; ut à Sertorio Metellus laudaretur magis, Pompeius timeretur validiùs.

CAP. XXX. Tum M. Perperna prætorius, è proſcriptis, gentis clarioris quàm animi, Sertorium inter cœnam Etoſcæ interemit; Romanſque certam victoriam, partibus ſuis excidium, ſibi turpiſſimam mortem peſſimo auctoravit facinore. Metellus & Pompeius ex Hiſpaniis triumphaverunt: ſed Pompeius hôc quoque triumpho, adhuc eques Ro. ante diem quàm conſulatum iniret, curru urbem invectus eſt. Quem virum, quis non miretur, per tot extraordinaria imperia in ſummum faſtigium vectum, iniquo tuliſſe animo, C. Cæſaris, in altero conſulatu petendo, ſenatum populúmque R. rationem habere? Adeò familiare eſt hominibus, omnia ſibi ignoſcere, nihil aliis remittere; & invidiam rerum non ad cauſam, ſed ad voluntatem perſonáſque dirigere. Hôc conſulatu Pompeius tribunitiam poteſtatem reſtituit, cujus Sulla imaginem finè re reliquerat. Dum Sertorianum bellum in Hiſpaniâ geritur, LXIV fugitivi, è ludo gladiatorio Capuâ profugientes, duce Spartaco, raptis ex eâ urbe gladiis, primò Veſuvium montem petiere; mox, creſcente in dies multitudine, gravibus variiſque caſibus adfecere Italiam. Quorum numerus in tantum adolevit, ut, quâ ultimò dimicavere acie, XL millia hominum ſe Romano exercitui oppoſuerint. Hujus patrati gloria penès M. Craſſum fuit, mox Romanorum omnium principem.

CAP. XXXI. Converterat Cn. Pompeii perſona totum in ſe terrarum orbem, & per omnia majore vi habebatur. Qui cum Cos. perquam laudabiliter juràſſet, *ſe in nullam provinciam ex eo magiſtratu iturum*,

ſdque ſervâſſet, poſt biennium A. Gabinius tribunus legem tulit, ut, cùm belli more, non latrociniorum, orbem claſſibus jam, non furtivis expeditionibus, piratæ terrerent, quaſdámque etiam Italiæ urbes diripuiſſent, Cn. Pompeius ad eos opprimendos mitteretur; eſſétque ei imperium æquum in omnibus provinciis cum proconſulibus, uſque ad quinquageſimum miliarium à mari. Quo S. C. penè totius terrarum orbis imperium uni viro deferebatur: ſed tamen idem hoc ante biennium in M. Antonii præturâ decretum erat. Sed interdum perſona, ut exemplo nocet, ita invidiam auget aut levat. In Antonio homines æquo animo paſſi erant. Rarò enim invidetur eorum honoribus, quorum vis non timetur. Contrà in iis homines extraordinaria reformidant, qui ea ſuo arbitrio aut depoſituri aut retenturi videntur, & modum in voluntate habent. Diſſuadebant optimates: ſed conſilia impetu victa ſunt.

CAP. XXXII. Digna eſt memoriâ Q. Catuli cùm auctoritas tum verecundia: qui cùm diſſuadens legem in concione dixiſſet, *eſſe quidem præclarum Cn. Pompeium, ſed nimium jam libera reip. neque omnia in uno reponenda:* adjeciſſetque, *Si quid huic acciderit, quem in ejus locum ſubſtituetis?* ſubclamavit univerſa concio, *Te, Q. Catule.* Tum ille victus conſenſu omnium, & tam honorifico civitatis teſtimonio, è concione diſceſſit. Hìc hominis verecundiam, populi juſtitiam mirari libet: hujus, quod non ultrà contendit; plebis, quod diſſuadentem & adverſarium voluntatis ſuæ vero teſtimonio fraudare noluit. Per idem tempus Cotta judicandi munus, quod C. Gracchus ereptum ſenatui ad equites, Sulla ab illis ad ſenatum tranſtulerant, æqualiter inter utrumque ordinem partitus eſt: & Otho Roſcius lege ſuâ equitibus in theatro loca reſtituit. At Cn. Pompeius, multis & præclaris viris in id bellum adſumptis, deſcriptóque in omnes receſſus maris præſidio navium, brevi, inexſuperabili manu, terrarum orbem liberavit, prædo-

néſque, per multa prælia multis locis victos, circa Ciliciam claſſe adgreſſus fudit ac fugavit: & quo maturiùs bellum tam latè diffuſum conficeret, reliquias eorum contractas, in urbibus remotóque à mari loco, in certâ ſede conſtituit. Sunt qui hoc carpant: ſed quamquam in auctore ſatis rationis eſt, tamen ratio quemlibet magnum auctorem faceret. Datâ enim facultate ſinè rapto vivendi, rapinis arcuit.

CAP. XXXIII. Cùm eſſet in fine bellum piraticum, & L. Lucullus (qui ante ſeptem annos ex COS. ſortitus Aſiam, Mithridati oppoſitus erat, magnáſque ac memorabiles res ibi geſſerat, Mithridaten ſæpe multis locis fuderat, egregiâ Cyzicum liberârat victoriâ, Tigranem regum maximum in Armeniâ vicerat, ultimamque bello manum penè magis noluerat imponere quàm non potuerat; qui, alioqui per omnia laudabilis, & bello penè invictus, pecuniæ expellebatur cupidine) idem bellum adhuc adminiſtraret, Manilius trib. pleb. ſemper venalis & alienæ miniſter potentiæ, legem tulit, *ut bellum Mithridaticum per Cn. Pompeium adminiſtraretur.* Accepta ea, magníſque certatum inter imperatores jurgiis: cùm Pompeius Lucullo *infamiam pecuniæ*, Lucullus Pompeio *interminatam cupiditatem* objiceret *imperii*; neutérque ab eo, quod arguebatur, mentitus argui poſſet. Nam neque Pompeius, ut primum ad remp. adgreſſus eſt, quemquam animo parem tulit: & in quibus rebus primus eſſe debebat, ſolus eſſe cupiebat: neque eo vitio quiſquam aut alia omnia minùs, aut gloriam magis concupiit; in adpetendis honoribus immodicus, in gerendis verecundiſſimus: & qui eos ut libentiſſimè iniret, ita finiret æquo animo; & quod cupiſſet, arbitrio ſuo ſumeret, alieno deponeret. Et Lucullus, ſummus alioqui vir, profuſæ hujus in ædificiis convictibúſque & apparatibus luxuriæ primus auctor fuit: quem, ob injectas moles mari, & receptum ſuffoſſis montibus in terras mare, haud infacetè Magnus Pompeius *Xerxen togatum* vocare aſſueverat.

CAP. XXXIV. Per id tempus à Q. Metello Creta insula in populi R. potestatem redacta est: quæ ducibus Panare & Lasthene, XXIV millibus juvenum coactis, velocitate pernicibus, armorum laborúmque patientissimis, sagittarum usu celeberrimis, per triennium Romanos exercitus fatigaverat. Ne ab hujus quidem usurâ gloriæ temperavit animum Cn. Pompeius, quin victoriæ partem conaretur vindicare. Sed & Luculli & Metelli triumphum cùm ipsorum singularis virtus, tum etiam invidia Pompeii apud optimum quemque fecit favorabilem. Per hæc tempora M. Cicero, qui omnia incrementa sua sibi debuit, vir novitatis nobilissimæ, & ut vitâ clarus ita ingenio maximus, qui effecit, ne, quorum arma viceramus, eorum ingenio vinceremur, Cos. Sergii Catilinæ Lentulíque & Cethegi & aliorum utriusque ordinis virorum conjurationem singulari virtute, constantiâ, vigiliâ, curâque eripuit. Catilina metu consularis imperii urbe pulsus est. Lentulus consularis & prætor iterum, Cethegúsque & alii clari nominis viri, auctore senatu, jussu Cos. in carcere necati sunt.

CAP. XXXV. Ille senatûs dies, quo hæc acta sunt, virtutem M. Catonis, jam multis in rebus conspicuam atque prænitentem, altissimè inluminavit. Hic genitus proavo M. Catone principe illo familiæ Porciæ, homo virtuti simillimus, & per omnia ingenio diis quàm hominibus propior; qui numquam rectè fecit, ut facere videretur, sed quia aliter facere non poterat, cuíque id solum visum est rationem habere quod haberet, justitiam; omnibus humanis vitiis immunis, semper fortunam in suâ potestate habuit. Hic trib. pleb. designatus, adhuc admodum adulescens, cùm alii suaderent, ut per municipia Lentulus conjuratíque custodirentur, penè inter ultimos interrogatus sententiam, tantâ vi animi atque ingenii invectus est in conjurationem, eo ardore oris orationem omnium, lenitatem suadentium, societate consilii suspectam fecit, sic impendentia ex ruinis incendiísque urbis & commutatione status publici pe-

ricula expoſuit, ita conſulis virtutem amplificavit, ut univerſus ſenatus in ejus ſententiam tranſiret, animadvertendúmque in eos, quos prædiximus, cenſeret; majórque pars ordinis ejus Catonem proſequerentur domum. At Catilina non ſegniùs conata obiit, quàm ſceleris conandi conſilia inierat: quippe fortiſſimè dimicans, quem ſpiritum ſupplicio debuerat, prælio reddidit.

CAP. XXXVI. Conſulatui Ciceronis non mediocre adjecit decus natus eo anno Divus Auguſtus, abhinc annos LXXXII: omnibus omnium gentium viris magnitudine ſuâ inducturus caliginem. Jam penè ſupervacaneum videri poteſt, eminentium ingeniorum notare tempora. Quis enim ignorat diremptos gradibus ætatis floruiſſe hôc tempore Ciceronem, Hortenſium, ſanéque Craſſum, Catonem, Sulpicium; móxque Brutum, Calidum, Cœlium, Calvum, & proximum Ciceroni Cæſarem; eorúmque velut alumnos Corvinum ac Pollionem Aſinium, æmulúmque Thucydidis Salluſtium; auctoréſque carminum Varronem ac Lucretium, neque ullo in ſuſcepti operis ſui carmine minorem Catullum. Penè ſtulta eſt inhærentium oculis ingeniorum enumeratio: inter quæ maximè noſtri ævi eminent, princeps carminum Virgilius Rabiriúſque, & conſecutus Salluſtium Livius, Tibullúſque & Naſo, perfectiſſimi in formâ operis ſui: nam vivorum ut magna admiratio, ita cenſura difficilis eſt.

CAP. XXXVII. Dum hæc in urbe Italiâque geruntur, Cn. Pompeius memorabile adversùs Mithridaten, qui poſt Luculli profectionem magnas novi exercitûs vires reparaverat, bellum geſſit. At rex, fuſus fugatúſque & omnibus exutus copiis, Armeniam Tigranénque ſocerum petit, regem ejus temporis, niſi quia Luculli armis erat infractus, potentiſſimum. Simul itaque duos perſecutus Pompeius, intravit Armeniam. Prior filius Tigranis, ſed diſcors patri, pervenit ad Pompeium; mox ipſe ſupplex & præ-

ſens ſe regnúmque ditioni ejus permiſit, præfatus: *Neminem alium neque Romanum neque ullius gentis virum futurum fuiſſe, cujus ſe ſocietati commiſſurus foret, quàm Cn. Pompeium: proinde omnem ſibi vel adverſam vel ſecundam, cujus auctor ille eſſet, fortunam tolerabilem futuram. non eſſe turpe ab eo vinci, quem vincere eſſet nefas: neque ei inhoneſtè aliquem ſubmitti, quem fortuna ſuper omnes extuliſſet.* Servatus regi honos imperii, ſed multato ingenti pecuniâ: quæ omnis, ſicuti Pompeio moris erat, redacta in quæſtoris poteſtatem, ac publicis deſcripta litteris. Syria aliæque, quas occupaverat, provinciæ ereptæ: & aliæ reſtitutæ populo R. aliæ tum primùm in ejus poteſtatem redactæ; ut Syria, quæ tum primum facta eſt ſtipendiaria. Finis imperii regii terminatus Armeniâ.

CAP. XXXVIII. Haud abſurdum videtur propoſiti operis regulæ, paucis percurrere, quæ cujuſque ductu gens ac natio redacta in formulam provinciæ, ſtipendia pacta ſit: notabimus ut quæ faciliùs, quàm partibus, ſimul univerſa conſpici poſſint. Primus in *Siciliam* trajecit exercitum Cos. Claudius; & provinciam eam, poſt annos ferme LII. captis Syracuſis, fecit Marcellus Claudius. Primus *Africam* Regulus, nono ferme anno primi Punici belli: ſed poſt CCIV. annos P. Scipio Æmilianus, erutâ Carthagine, abhinc annos CLXXXII. Africam in formulam redegit provinciæ. *Sardinia* inter primum & ſecundum bellum Punicum, ductu T. Manlii Cos. certum recepit imperii jugum. Immane bellicæ civitatis argumentum, quod ſemel ſub regibus, iterum hoc T. Manlio conſule, tertium Auguſto principe, certæ pacis argumentum Janus Geminus clauſus dedit. In *Hiſpaniâ* primi omnium duxere exercitus Cn. & P. Scipiones, initio ſecundi belli Punici, abhinc annos CCI. indè variè poſſeſſa, & ſæpe amiſſa partibus, univerſa ductu Auguſti facta ſtipendiaria eſt. *Macedoniam* Paullus, Mummius *Achaiam*, Fulvius Nobilior ſubegit *Ætoliam*: *Aſiam* L. Scipio Africani frater eripuit An-

riocho; ſed beneficio ſenatûs populíque R. mox ab Attalis poſſeſſam regibus, M. Perperna capto Ariſtonico fecit tributariam. *Cypro* devictâ nullis aſſignanda gloria eſt. Quippe Senatuſconſulto, miniſterio Catonis, regis morte, quam ille conſcientiâ acciverat, facta provincia eſt. *Creta* Metelli ductu longiſſimæ libertatis fine multata. Et *Syria Ponto*ſque Cn. Pompeii virtutis monumenta ſunt.

CAP. XXXIX. *Galliæ*, primùm Domitio & Fabio nepote Paulli, qui *Allobrogicus* vocatus eſt, intratas cum exercitu, magnâ mox clade noſtrâ ſæpe & adfectavimus & amiſimus: ſed fulgentiſſimum C. Cæſaris opus in iis conſpicitur. Quippe ejus ductu auſpiciiſque infractæ, penè idem, quod totus terrarum orbis, ignavum conferunt ſtipendium. Ab eodem facta *Numidia*. *Ciliciam* perdomuit Iſauricus, & poſt bellum Antiochinum Vulſo Manlius *Gallo-græciam*. *Bithynia*, ut prædiximus, teſtamento Nicomedis relicta hæreditaria. Divus Auguſtus præter *Hiſpaniam* aliáſque gentes, quarum titulis forum ejus præniteat, penè idem, factâ *Ægypto* ſtipendiariâ, quantum pater ejus Galliâ, in ærarium reditus contulit. At Ti. Cæſar, quam certam Hiſpanis parendi confeſſionem extorſerat patens, *Illyrii*, *Dalmatí*ſque extorſit. *Rhætiam* autem & *Vindelicos* ac *Norícos*, *Pannoniám*que & *Scordiſcos*, novas imperio noſtro ſubjunxit provincias. Ut has armis, ita auctoritate *Cappadociam* populo R. fecit ſtipendiariam. Sed revertamur ad ordinem.

CAP. XL. Secuta deinde Cn. Pompeii militia, gloriæ laboriſſne majoris, incertum eſt. Penetratæ cum victoriâ Media, Albania, Iberia; ac deinde flexum agmen ad eas nationes, quæ dextra atque intima Ponti incolunt, Colchos Heniochoſque & Achæos: & oppreſſus auſpiciis Pompeii, inſidiis filii Pharnacis, Mithridates, ultimus omnium juris ſui regum, præter Parthicos. Tum victor omnium, quas adierat, gentium Pompeius, ſuoque & civium voto ma-

jor, & per omnia fortunam hominis egreſſus, revertit in Italiam. Cujus reditum favorabilem opinio fecerat. Quippe plerique, non ſinè exercitu venturum in urbem, adfirmabant, & libertati publicæ ſtaturum arbitrio ſuo modum. Quo magis hoc homines timuerant, eo gratior civilis tanti imperatoris reditus fuit. Omni quippe Brundiſii dimiſſo exercitu, nihil præter nomen imperatoris retinens, cum privato comitatu, quem ſemper illi vacare moris fuit, in urbem rediit: magnificentiſſimúmque de tot regibus per biduum egit triumphum; longéque majorem omni ante ſe inlatâ pecuniâ in ærarium, præterquam à Paullo, ex manubiis intulit. Abſente Cn. Pompeio, T. Ampius & T. Labienus tribb. pleb. legem tulerunt, ut is ludis Circenſibus coronâ laureâ & omni cultu triumphantium uteretur, ſcenicis autem prætextâ coronâque laureâ. Id ille non plùs quàm ſemel (& hoc ſanè nimium fuit) uſurpare ſuſtinuit. Hujus viri faſtigium tantis auctibus fortuna extulit, ut primum ex Africâ, iterum ex Europâ, tertiò ex Aſiâ triumpharet; & quot partes terrarum orbis ſunt, totidem faceret monumenta victoriæ ſuæ. Numquam eminentia invidiâ carent. Itaque & Lucullus, memor tamen acceptæ injuriæ, & Metellus Creticus, non injuſtè querens, (quippe ornamentum triumphi ejus captivos duces Pompeius ſubduxerat) & cum iis pars optimatium refragabatur; ne aut promiſſa civitatibus à Pompeio, aut bene meritis præmia ad arbitrium ejus perſolverentur.

CAP. XLI. Secutus deinde eſt conſulatus C. Cæſaris: qui ſcribenti manum injicit, & quamlibet feſtinantem in ſe morari cogit. Hic (nobiliſſimâ Juliorum genitus familiâ, &, quod inter omnes antiquiſſimos conſtabat, ab Anchiſe ac Venere deducens genus, formâ omnium civium excellentiſſimus, vigore animi acerrimus, munificentiæ effuſiſſimus, animo ſuper humanam & naturam & fidem evectus; magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, pati-

entiâ periculorum, Magno illi Alexandro, ſed ſobrio neque iracundo, ſimillimus; qui denique ſemper & ſomno & cibo in vitam, non in voluptatem, uteretur) cùm fuiſſet C. Mario ſanguine conjunctiſſimus, atque idem Cinnæ gener, (cujus filiam ut repudiaret, nullo metu compelli potuit: cum M. Piſo conſularis Anniam, quæ Cinnæ uxor fuerat, in Sullæ dimiſiſſet gratiam; habuiſſetque fere XIIX. annos, eo tempore, quo Sulla rerum potitus eſt) magis miniſtris Sullæ adjutoribúſque partium, quàm ipſo, conquirentibus eum ad necem, mutatâ veſte, diſſimilémque fortunæ ſuæ indutus habitum, nocte urbe elapſus eſt. Idem poſtea admodum juvenis, cùm à piratis captus eſt, ita ſe per omne ſpatium, quo ab his retentus eſt, apud eos geſſit, ut pariter his terrori venerationíque eſſet; neque umquam aut nocte aut die (cur enim, quod vel maximum eſt, ſi narrari verbis ſpecioſis non poteſt, omittatur?) aut excalcearetur aut diſcingeretur: in hoc ſcilicet, ne, ſi quando aliquid ex ſolito variaret, ſuſpectus his, qui oculis tantummodo eum cuſtodiebant, foret.

CAP. XLII. Longum eſt narrare, quid & quoties auſus ſit; quanto opere conata ejus, qui obtinebat Aſiam magiſtratus P. R. metu ſuo deſtituerit. Illud referatur, documentum tanti mox evaſuri viri. Quæ nox eam diem ſecuta eſt, quâ publicâ civitatium pecuniâ redemptus eſt, (ita tamen ut cogeret antè obſides à piratis civitatibus dari) contractâ claſſe, & privatus, & tumultuariâ invectus in eum locum, in quo ipſi prædones erant, partem claſſis fugavit, partem merſit, aliquot naves multóſque mortales cepit, lætúſque nocturnæ expeditionis triumpho ad ſuos reverſus eſt: mandatiſque cuſtodiæ, quos ceperat, in Bithyniam perrexit ad proconſulem Junium, (tum idem enim Aſiam eámque oram obtinebat) petens, ut auctor fieret ſumendi de captivis ſupplicii. Quod cùm ille ſe facturum negâſſet, venditurúmque captivos dixiſſet, (quippe ſequebatur invidia inerti-

am) incredibili celeritate revectus ad mare, priùs quàm de eâ re ulli proconsulis redderentur epistolæ, omnes quos ceperat suffixit cruci.

CAP. XLIII. Idem mox ad sacerdotium ineundum (quippe absens pontifex factus erat in Cottæ consularis locum, cùm penè puer à Mario Cinnâque Flamen Dialis creatus, victoriâ Sullæ, qui omnia ab iis acta fecerat inrita, amisisset id sacerdotium) festinans in Italiam, ne conspiceretur à prædonibus, omnia tunc obtinentibus maria, & meritò jam infestis sibi, quatuor scalmorum navem unà cum duobus amicis decémque servis ingressus, effusissimum Adriatici maris trajecit sinum. Quo quidem in cursu conspectis, ut putabat, piratarum navibus, cùm exuisset vestem, alligâssétque pugionem ad femur, alterutri se fortunæ parans, mox intellexit frustratum esse visum suum, arborúmque ex longinquo ordinem antemnarum præbuisse imaginem. Reliqua ejus acta in urbe, nobilissimáque Dolabellæ accusatio, & major civitatis in eâ favor quàm reis præstari solet: contentionésque civiles cum Q. Catulo, atque aliis eminentissimis viris, celeberrimæ; & ante præturam victus maximi pontificatûs petitione Q. Catulus, omnium confessione senatûs princeps; restitura in ædilitate, adversante quidem nobilitate, monumenta C. Marii; simúlque revocati ad jus dignitatis præscriptorum liberi, & prætura quæsturáque mirabili virtute atque industriâ obita in Hispaniâ, cùm esset quæstor sub Vetere Antistio, avo hujus Veteris consularis atque pontificis, duorum consularium & sacerdotum patris, viri in tantum boni in quantum humana simplicitas intelligi potest: quo notiora sunt, minùs egent stylo.

CAP. XLIV. Hôc igitur Cos. inter eum & Cn. Pompeium & M. Crassum inita potentiæ societas; quæ urbi orbíque terrarum, nec minùs diverso quoque tempore, ipsis exitiabilis fuit. Hoc consilium sequendi Pompeius causam habuerat: ut tandem acta in transmarinis provinciis, quibus, ut prædiximus,

multi obtrectabant, per Cæsarem confirmarentur Cn. Cæsar autem, quòd animadvertebat se cedendo Pompeii gloriæ auctarum suam, &c, invidiâ communis potentiæ in illum relegatâ, confirmaturum vires suas; Crassus, ut quem principatum solus adsequi non poterat, auctoritate Pompeii, viribus teneret Cæsaris. Affinitas etiam inter Cæsarem Pompeiumque contracta nuptiis: quippe filiam C. Cæsaris Cn. Magnus duxit uxorem. In hôc consulatu Cæsar legem tulit, *ut ager Campanus plebi divideretur*, suasore legis Pompeio. Ita circiter XX millia civium eò deducta, & jus ab his restitutum post annos circiter CLII. quàm bello Punico ab Romanis Capua in formam præfecturæ redacta erat. Bibulus collega Cæsaris, cùm actiones ejus magis vellet impedire quàm posset, majore parte anni domi se tenuit: quo facto dum augere vult invidiam collegæ, auxit potentiam. Tum Cæsari decretæ in quinquennium Galliæ.

CAP. XLV. Per idem tempus P. Clodius, homo nobilis, disertus, audax, qui neque dicendi neque faciendi ullum, nisi quem vellet, nôsset modum, malorum propositorum exsecutor acerrimus, infamis etiam sororis stupro, & actus incesti reus ob initum inter religiosissima P. R. sacra adulterium, cùm graves inimicitias cum M. Cicerone exerceret, (quid enim inter tam dissimiles amicum esse poterat?) & à patribus ad plebem transisset, legem in tribunatu tulit: *Qui civem R. indemnatum interemisset, ei aquâ & igni interdiceretur.* Cujus verbis etsi non nominabatur Cicero, tamen solus petebatur. Ita vir oprimè meritus de rep. conservatæ patriæ pretium calamitatem exsilii tulit. Non caruerunt suspicione oppressi Ciceronis Cæsar & Pompeius. Hoc sibi contraxisse videbatur Cicero, quod inter XX. viros dividendo agro Campano esse noluisset. Idem intrà biennium, serâ Cn. Pompeii curâ, verùm ut cœpit interritâ, vocisque Italiæ ac decretis senatûs, virtute atque actione Annii Milonis trib. pleb. dignitati patriæque restitutus est, Ne-

que, post Numidici exsilium aut reditum, quisquam aut expulsus invidiosius, aut receptus est lætius. Cujus domus, quàm infestè à Clodio disjecta erat, tam speciosè à senatu restituta est. Idem P. Clodius in senatu, sub honorificentissimo ministerii titulo, M. Catonem à rep. relegavit. Quippe legem tulit, *ut is quæstor cum jure prætorio, adjecto etiam quæstore, mitteretur in insulam Cyprum, ad spoliandum regno Ptolemæum*, omnibus morum vitiis eam contumeliam meritum. Sed ille, sub adventum Catonis, vitæ suæ vim intulit: unde pecuniam longè speratâ majorem Cato Romam retulit. Cujus integritatem laudari, nefas est: insolentia penè argui potest, quòd, unà cum Coss. ac senatu effusâ civitate obviàm, cùm per Tiberim subiret navibus, non antè iis egressus est, quàm ad eum locum pervenit, ubi erat exponenda pecunia.

CAP. XLVI. Cùm deinde immanes res, vix multis voluminibus explicandas, C. Cæsar in Galliâ ageret; nec contentus plurimis ac felicissimis victoriis innumerabilibusque cæsis & captis hostium millibus, etiam in Britanniam trajecisset exercitum, alterum penè imperio nostro ac suo quærens orbem: invictum par consulum, Cn. Pompeius & M. Crassus, alterum iniere consulatum; qui neque petitus honestè ab his, neque probabiliter gestus est. Cæsari lege, quam Pompeius ad populum tulit, prorogatæ in idem spatium temporis provinciæ; Crasso, bellum Parthicum in animo molienti, Syria decreta. Qui vir, cætera sanctissimus immunisque voluptatibus, neque in pecuniâ neque in gloriâ concupiscendâ aut modum nôrat aut cupiebat terminum. Hunc, proficiscentem in Syriam diris cum ominibus, tribuni pleb. frustra retinere conati: quorum exsecrationes si in ipsum tantummodo valuissent, vile imperatoris damnum salvo exercitu fuisset reip. Transgressum Euphraten Crassum petentémque Seleuciam, circumfusis immanibus copiis equitum, rex Orodes unà cum parte majore Romani exercitûs interemit. Reliquias legio-

num C. Caſſius, atrociſſimi mox auctor facinoris, tum quæſtor, conſervavit; Syriámque adeò in P. R. poteſtate retinuit, ut tranſgreſſos in eam Parthos felici rerum eventu fugaret ac funderet.

CAP. XLVII. Per hæc inſequentiáque, & quæ prædiximus, tempora, amplius cccc millia hoſtium à C. Cæſare cæſa ſunt, plura capta. Pugnatum ſæpe directâ acie, ſæpe in agminibus, ſæpe eruptionibus: bis penetrata Britannia. Novem denique æſtatibus vix ullâ non juſtiſſimus triumphus emeritus. Circa Aleſiam verò tantæ res geſtæ, quantas audere vix hominis: perficere, penè nullius, niſi Dei, fuerit. Septimo ferme anno Cæſar morabatur in Galliis, cùm, medium jam ex invidiâ potentiæ malè cohærentis inter Cn. Pompeium & C. Cæſarem concordiæ pignus, Julia uxor Magni deceſſit; atque, omnia inter deſtinatos tanto diſcrimini duces dirimente fortunâ, filius quoque parvus Pompeii, Juliâ natus, intrà breve ſpatium obiit. Tam in gladios cædéſque civium furente ambitu, cujus neque finis reperiebatur nec modus, tertius conſulatus ſoli Cn. Pompeio, etiam adverſantium antea dignitati ejus judicio, delatus eſt. Cujus ille honoris gloriâ, veluti reconciliatis ſibi optimatibus, maximè à C. Cæſare alienatus eſt. Sed ejus conſulatûs omnem vim in coërcitionem ambitûs exercuit. Quo tempore P. Clodius à Milone candidato conſulatûs, exemplo inutili, facto ſalutari reip. circa Bovillas, contractâ ex occurſu rixâ, jugulatus eſt. Milonem reum non magis invidia facti, quàm Pompeii damnavit voluntas: quem quidem M. Cato palàm latâ abſolvit ſententiâ. Quam ſi maturiùs tuliſſet, non defuiſſent, qui ſequerentur exemplum; probaréntque eum civem occiſum, quo nemo perniciоſior reip. nequo bonis inimicior vixerat.

CAP. XLVIII. Intrà breve deinde ſpatium belli civilis exarſerunt initia: cùm juſtiſſimus quiſque & à Cæſare & à Pompeio vellet dimitti exercitus,

Quippe Pompeius in ſecundo conſulatu Hiſpanias ſibi decerni voluerat, eáſque per triennium abſens ipſe ac præſidens urbi, per Afranium & Petreium conſularem ac prætorium, legatos ſuos, adminiſtrabat: & iis, qui à Cæſare dimittendos exercitus contendebant, adſentabatur; iis, qui ab ipſo quoque, adverſabatur. Qui ſi ante biennium quàm ad arma itum eſt, perfectis muneribus theatri & aliorum operum, quæ ei circumdedit, graviſſimâ tentatus valetudine deceſſiſſet in Campaniâ, (quo quidem tempore univerſa Italia vota pro ſalute ejus, primò omnium civium, ſuſcepit) defuiſſet fortunæ deſtruendi ejus locus; & quam apud ſuperos habuerat magnitudinem, inlibatam detuliſſet ad inferos. Bello autem civili, & tot, quæ deinde per continuos xx annos conſecuta ſunt, malis, non alius majorem flagrantioremque, quàm C. Curio trib. pleb. ſubjecit facem: vir nobilis, eloquens, audax, ſuæ alienæque & fortunæ & pudicitiæ prodigus, homo ingenioſiſſimè nequam, & facundus malo publico: cujus animo, voluptatibus vel libidinibus, neque opes ullæ neque cupiditates ſufficere poſſent. Hic primò pro Pompeii partibus, id eſt, ut tunc habebatur, pro rep. mox ſimulatione contra Pompeium & Cæſarem, ſed animo pro Cæſare ſtetit. Id gratis, an accepto centies HS. fecerit, ut accepimus, in medio relinquemus. Ad ultimum ſaluberrimas & coaleſcentis conditiones pacis, quas & Cæſar juſtiſſimo animo poſtulabat, & Pompeius æquo recipiebat, diſcuſſit ac rupit; unicè cavente Cicerone concordiæ publicæ. Harum præteritarúmque rerum ordo cùm juſtiùs aliorum voluminibus promatur, tum, utì ſpero, noſtris explicabitur.

CAP. XLIX. Nunc propoſito operi ſuæ forma reddatur: ſi priùs gratulatus ero Q. Catulo, duobus Lucullis, Metellóque & Hortenſio; qui cùm ſinè invidiâ in rep. floruiſſent, eminuiſſéntque ſinè periculo, quietâ, aut certè non præcipitatâ, fatali ante initi-

um bellorum civilium morte functi sunt. Lentulo & Marcello Coss. post urbem conditam annis DCCIII. & anno LXXXIX. quàm tu, M. Vinici, consulatum ineres, bellum civile exarsit. Alterius ducis causa melior videbatur, alterius erat firmior. Hic omnia speciosa, illic valentia. Pompeium senatûs auctoritas, Cæsarem militum armavit fiducia. Consules senatúsque causæ, non Pompeio, summam imperii dederunt. Nihil relictum à Cæsare, quod servandæ pacis causâ tentari posset; nihil receptum à Pompeianis: cùm alter consul justo esset ferocior; Lentulus verò salvâ rep. salvus esse non posset; M. autem Cato *moriendum antè, quàm ullam conditionem civis accipiendam reip.* contenderet: vir antiquus & gravis Pompeii partes laudaret magìs, prudens sequeretur Cæsaris; & illa gloriosa, hæc terribiliora duceret. Ut deinde, spretis omnibus quæ Cæsar postulaverat, tantummodo contentus cum unâ legione titulum retinere provinciæ, privatus in urbem veniret, & se in petitione consularûs suffragiis P. R. committeret, decrevere: ratus bellandum Cæsar, cum exercitu Rubiconem transiit. Cn. Pompeius consulésque & major pars senatûs relictâ urbe, ac deinde Italiâ, transmisere Dyrrhachium.

CAP. L. At Cæsar Domitio legionibúsque Corfinii, quæ unà cum eo fuerant, potitus, duce aliísque, qui volverant abire ad Pompeium, sinè dilatione dimissis, persecutus Brundisium, ita ut appareret, malle, integris rebus & conditionibus, finire bellum, quàm opprimere fugientes, cùm transgressos reperisset Coss. in urbem revertit: redditáque ratione consiliorum suorum in senatu & in concione, ac miserimæ necessitudinis, cùm alienis armis ad arma compulsus esset, Hispanias petere decrevit. Festinationem itineris ejus aliquamdiu morata Massilia est, fide melior, quàm consilio prudentior: intempestivè principalium armorum arbitria captans, quibus hi se debent interponere, qui non parentem cœr-

core possunt. Exercitus deinde, qui sub Afranio consulari ac Petreio prætorio fuerat, ipsius adventûs vigore ac fulgore occupatus, se Cæsari tradidit. Uterque legatorum, & quisquis cujusque ordinis sequi eos voluerat, remissi ad Pompeium.

CAP. LI. Proximo anno, cùm Dyrrhachium ac vicina ei urbi regio castris Pompeii teneretur, (qui, accitis ex omnibus transmarinis provinciis legionibus, equitum ac peditum auxiliis, regúmque & tetrarcharum simúlque dynastarum copiis, immanem exercitum confecerat, & mare præsidiis classium, ut rebatur, sepserat, quo minùs Cæsar legiones posset transmittere) suâ & celeritate & fortunâ C. Cæsar usus, nihil in morâ habuit, quo minùs eò, cùm vellet, ipse exercitúsque classibus perveniret, & primò penè castris Pompeii suâ jungeret, mox etiam obsidione munimentisque cum complecteretur. Sed inopia obsidentibus, quàm obsessis, erat gravior. Tum Bulbus Cornelius, excedente humanam fidem temeritate, ingressus castra hostium, sæpiúsque cum Lentulo conlocutus, Cos. dubitante quanti se venderet, illis incrementis fecit viam, quibus non Hispanicensis natus, sed Hispanus in triumphum & pontificatum adsurgeret, fierétque ex privato consularis. Variatum deinde præliis, sed uno longè magis Pompeianis prospero, quo graviter impulsi sunt Cæsaris milites.

CAP. LII. Tum Cæsar cum exercitu fatalem victoriæ suæ Thessaliam petiit. Pompeius, longè diversa aliis suadentibus, (quorum plerique horrabantur, *ut in Italiam transmitteret*: neque hercules quidquam partibus illis salubrius fuit: alii, ut *bellum traheret*, quod dignatione partium in dies ipsis magis prosperum fieret) usus impetu suo, hostem secutus est. Aciem Pharsalicam & illum cruentissimum Romano nomini diem, tantúmque utriusque exercitus profusum sanguinis, & conlisa inter se duo reip. capita, effossumque alterum Romani imperii lumen;

tot taléſque Pompeianarum partium cæſos viros, non recipit enarranda hic ſcripturæ modus. Illud notandum eſt: ut primùm C. Cæſar inclinatam vidit Pompeianorum aciem, neque prius neque antiquius quidquam habuit, quàm in omnes partes (ut militari & verbo & conſuetudine utar) dimitteret. Prò Dii immortales, quod hujus voluntatis erga Brutum ſuæ poſtea vir tam mitis pretium tulit! Nihil illâ victoriâ mirabilius, magnificentius, clarius fuit, quando neminem, niſi acie conſumptum, civem patria deſideravit: ſed munus miſericordiæ corrupit pertinacia; cùm libentiùs vitam victor jam daret, quàm victi acciperent.

CAP. LIII. Pompeius, profugiens cum duobus Lentulis conſularibus Sextóque filio & Favonio prætorio, quos comites ei fortuna adgregaverat, aliis *ut Parthos*, aliis *ut Africam* peteret, in quâ fideliſſimum partium ſuarum haberet regem Jubam, ſuadentibus, Ægyptum petere propoſuit; memor beneficiorum, quæ in patrem ejus Ptolemæi, qui tum puero quàm juveni propior regnabat, Alexandriæ contulerat. Sed quis in adverſis beneficiorum ſervat memoriam? aut quis ullam calamitoſis deberi putat gratiam? aut quando fortuna non mutat fidem? Miſſi itaque ab rege, qui venientem Cn. Pompeium (is jam à Mitylenis Corneliam uxorem receptam in navem, fugæ comitem habere cœperat) conſilio Theodoti & Achillæ exciperent, hortarentúrque ut ex onerariâ in eam navem, quæ obviàm proceſſerat, tranſcenderet. Quod cum feciſſet, princeps Romani nominis, imperio arbitrióque Ægyptii mancipii, C. Cæſare, P. Servilio Coss. jugulatus eſt. Hic, poſt tres conſulatus & totidem triumphos, domitúmque terrarum orbem, ſanctiſſimi ac præſtantiſſimi viri, in id evecti ſuper quod adſcendi non poteſt, duodeſexageſimum annum agentis, pridie natalem ipſius, vitæ fuit exitus: in tantum in illo viro à ſe diſcordante fortunâ, ut cui modò ad victoriam terra defuerat, deeſſet ad ſepulturam. Quid

aliud quàm nimiùm occupatos dixerim, quos in ætate & tanti & penè noſtri ſæculi viri feſellit quinquennium? cùm à C. Atilio & Q. Servilio Coss. tam facilis eſſet annorum digeſtio. Quod adjeci, non ut arguerem, ſed ne arguerer.

CAP. LIV. Non fuit major in Cæſarem, quàm in Pompeium fuerat, regis eorúmque, quorum is auctoritate regebatur, fides. Quippe cùm venientem eum tentâſſent inſidiis, ac deinde bello laceſſere auderent, utrique ſummo imperatorum, alteri ſuperſtiti meritas pœnas luere ſuppliciis. Nuſquam erat Pompeius corpore, adhuc ubique nomine. Quippe ingens partium ejus favor bellum excitaverat Africum: quod ciebat rex Juba, & Scipio, vir conſularis, ante biennium, quàm exſtingueretur Pompeius, lectus ab eo ſocer: horúmque copias auxerat M. Cato, ingenti cum difficultate itinerum locorúmque inopiâ, perductis ad eos legionibus: qui vir, cùm ſummum ei à militibus deferretur imperium, honoratiori parere maluit.

CAP. LV. Admonet promiſſæ brevitatis fides, quanto omnia tranſcurſu dicenda ſint. Sequens fortunam ſuam Cæſar, pervectus in Africam, (quam occiſo Curione, Julianarum duce partium, Pompeiani obtinebant exercitus) ibi primò variâ fortunâ, mox pugnavit ſuâ; inclinatæque hoſtium copiæ. Nec diſſimilis ibi adverſùs victos, quàm in priores, clementia Cæſaris fuit. Victorem Africani belli C. Cæſarem gravius excepit Hiſpanienſe, (nam victus ab eo Pharnaces vix quidquam gloriæ ejus adſtruxit) quod Cn. Pompeius Magni filius, aduleſcens impetûs ad bella maximi, ingens ac terribile conflaverat: undique ad eum adhuc paterni nominis magnitudinem ſequentium, ex toto orbe terrarum auxiliis confluentibus. Sua Cæſarem in Hiſpaniam comitata fortuna eſt: ſed nullum umquam atrocius periculoſiúſque ab eo initum prælium; adeò ut, plùs quàm dubio Marte, deſcenderet equo, conſiſténſque ante recedentem ſuorum aciem, increpitâ priùs fortunâ, quòd ſe in

cum servâsset exitum, denuntiaret militibus, *vestigio se non recessurum: proinde viderent quem & quo loco imperatorem desituri forent.* Verecundiâ magis quàm virtute acies restitutæ sunt, à duce quàm à milite fortiùs. Cn. Pompeius, gravis vulnere inventus inter solitudines avias, interemptus est. Labienum Varúmque acies abstulit.

CAP. LVI. Cæsar omnium victor, regressus in urbem, (quod humanam excedat fidem) omnibus, qui contra se arma tulerant, ignovit: magnificentissimúsque gladiatorii muneris, naumachiæ, & equitum peditúmque, simul elephantorum certaminis spectaculis, epulisque per multos dies dati celebratione, replevit eam. Quinque egit triumphos. *Gallici* apparatus ex citro, *Pontici* ex acantho, *Alexandrini* testudine, *Africi* ebore, *Hispaniensis* argento rasili constitit; pecunia ex manubiis lata paullò amplius sexies millies H-S. Neque illi tanto viro, & tam clementer omnibus victoriis suis uso, plùs quinque mensium principalis quies contigit. Quippe cùm mense Octobri in urbem revertisset, Idibus Martiis, conjurationis auctoribus Bruto & Cassio, quorum alterum promittendo consulatum non obligaverat, contrà differendo Cassium offenderat, adjectis etiam consiliariis cædis familiarissimis omnium, & fortunâ partium ejus in summum evectis fastigium, D. Bruto & C. Trebonio aliisque clari nominis viris, interemptus est. Cui magnam invidiam conciliârat M. Antonius, omnibus audendis paratissimus, consulatûs collega, imponendo capiti ejus Lupercalibus sedentis pro Rostris insigne regium; quod ab eo ita repulsum erat, ut non offensus videretur.

CAP. LVII. Laudandum experientiâ consilium est Pansæ atque Hirtii: qui semper prædixerant Cæsari, *ut principatum armis quæsitum armis teneret.* Ille dictitans, *mori se quàm timeri malle,* dum clementiam quam præstiterat, exspectat, ineautus ab ingratis occupatus est: cùm quidem plurima præsagia atque indicia

indicia Dii immortales futuri obtuliſſent periculi. Nam & haruſpices præmonuerant, *ut diligentiſſimè Iduum Martiarum caveret diem*; & uxor Calpurnia, territa nocturno viſu, *ut eâ die domi ſubſiſteret*, orabat: & libelli, conjurationem nuntiantes, dati, ab eo neque protinus lecti erant. Sed profectò ineluctabilis fatorum vis, cujuſcumque fortunam mutare conſtituit, conſilia corrumpit.

CAP. LVIII. Quo anno id patravere facinus Brutus & C. Caſſius, prætores erant; D. Brutus Cos. deſignatus. Hi unà cum conjurationis globo, ſtipati gladiatorum D. Bruti manu, Capitolium occupavere, cùm Cos. Antonius (*quem* cùm *ſimul interimendum* cenſuiſſet Caſſius, *teſtamentúmque Cæſaris abolendum*, Brutus repugnaverat; dictitans, *nihil amplius civibus præter tyranni*, ita enim appellari Cæſarem facto ejus expediebat, *petendum eſſe ſanguinem*) convocato ſenatu, (cùm jam Dolabella, quem ſubſtituturus ſibi Cæſar deſignaverat Cos. faſces atque inſignia corripuiſſet conſularia) velut pacis auctor, liberos ſuos obſides in Capitolium miſit, fidémque deſcendendi tutò interfectoribus Cæſaris dedit: & illud *decreti Athenienſium* celeberrimi exemplum, relatum à Cicerone, *oblivionis præteritarum rerum*, decreto patrum comprobatum eſt.

CAP. LIX. Cæſaris deinde teſtamentum apertum eſt, quo C. Octavium, nepotem ſororis ſuæ Juliæ adoptabat: de cujus origine, etiamſi præventis, & pauca dicenda ſunt. Fuit C. Octavius, ut non patriciâ, ita admodum ſpeciosâ equeſtri genitus familiâ, gravis, ſanctus, innocens, dives. Hic prætor inter nobiliſſimos viros creatus, primo loco, cùm ei dignatio Juliâ genitam Atiam conciliâſſet uxorem, ex eo honore ſortitus Macedoniam, appellatúſque in eâ *imperator*, decedens ad petitionem conſulatûs obiit, prætextato relicto filio. Quem C. Cæſar, major ejus avunculus, educatum apud Philippum vitricum, dilexit ut ſuum, natúmque annos XIIX. Hi-

ſpanienſis militiæ adſecutum ſe poſtea comitem habuit, numquam aut alio uſum hoſpitio quàm ſuo, aut alio vectum vehiculo: pontificatûſque ſacerdotio puerum honoravit. Et pacatis bellis civilibus, ad erudiendum liberalibus diſciplinis ſingularis indolem juvenis, Apolloniam eum in ſtudia miſerat, mox belli Getici ac deinde Parthici habiturus commilitonem. Cui ut eſt nuntiatum de cæde avunculi, cùm protinus ex vicinis legionibus centuriones ſuam ſuorúmque militum operam ei pollicerentur, neque eam ſpernendam Salvidienus & Agrippa dicerent; ille, feſtinans pervenire in urbem, omnem ordinationem & necis & teſtamenti Brundiſii comperit. Cui, adventanti Romam, immanis amicorum occurrit frequentia: &, cùm intraret urbem, Solis orbis ſuper caput ejus, curvatus æqualiter rotundatúſque, in colorem arcûs, veluti coronam tanti mox viri capiti imponens, conſpectus eſt.

CAP. LX. Non placebat Atiæ matri Philippóque vitrico, adiri nomen invidioſæ fortunæ Cæſaris: ſed adſerebant ſalutaria reip. terrarúmque orbis fata conditorem conſervatorémque Romani nominis. Sprevit itaque cæleſtis animus humana conſilia: & cum periculo potiùs ſumma, quam tutò humilia, propoſuit ſequi; malúitque & avunculo Cæſari de ſe, quàm vitrico, credere; dictitans, *nefas eſſe, quo nomine Cæſari dignus eſſet viſus, ſemetipſum videri indignum.* Hunc protinus Antonius Cos. ſuperbè excipit, (neque is erat contemptus, ſed metus) víxque admiſſo in Pompeianos hortos loquendi ſecum tempus dedit; mox etiam, velut inſidiis ejus petitus, ſceleſtè inſimulare cœpit: in quo turpiter deprehenſa ejus vanitas eſt. Apertè deinde Antonii ac Dolabellæ conſulum ad nefandam dominationem erupit furor. HS ſepties millies, depoſitum à C. Cæſare ad ædem Opis, occupatum ab Antonio, actorum ejuſdem, inſertis falſis, civitatiſque corruptis commentariis. Atque omnia pretio temperata, venden-

re remp. Cos. Idem, provinciam D. Bruto deſignato Cos. decretam, Galliam occupare ſtatuit: Dolabella tranſmarinas decrevit ſibi: intérque naturaliter diſſimillimos, ac diverſa volentes, creſcebat odium: eóque C. Cæſar juvenis quotidianis Antonii petebatur inſidiis.

CAP. LXI. Torpebat oppreſſa dominatione Antonii civitas: indignatio & dolor omnibus, vis ad reſiſtendum nulli aderat: cùm C. Cæſar, XVIII. annum ingreſſus, mira auſus, ac ſumma conſecutus, privato conſilio, majorem ſenatu pro rep. animum habuit: primúmque à Calatiâ, mox à Caſilino veteranos excivit paternos. Quorum exemplum ſecuti alii, brevì in formam juſti coiere exercitûs. Mox cùm Antonius occurriſſet exercitui, quem ex tranſmarinis provinciis Brundiſium venire juſſerat, legio Martia & Quarta, cognitâ & ſenatûs voluntate & tanti juvenis indole, ſublatis ſignis ad Cæſarem ſe contulerunt. Eum ſenatus, honoratum equeſtri ſtatuâ, quæ hodiéque in Roſtris poſita ætatem ejus ſcripturâ indicat, (qui honor non alii, per ccc. annos, quàm L. Sullæ & Cn. Pompeio & C. Cæſari contigerat) pro prætore, unà cum Coss. deſignatis Hirtio & Pansâ, bellum cum Antonio gerere juſſit. Id ab eo, annum agente viceſimum, fortiſſimè circa Mutinam adminiſtratum eſt; & D. Brutus obſidione liberatus; Antonius turpi ac nudâ fugâ coactus deſerere Italiam: conſulum autem alter in acie, alter poſt paucos dies ex vulnere mortem obiit.

CAP. LXII. Omnia, antequam fugaretur Antonius, honorificè à ſenatu in Cæſarem exercitúmque ejus decreta ſunt, maximè auctore Cicerone: ſed, ut receſſit metus, erupit voluntas, protinúſque Pompeianis partibus rediit animus. Bruto Caſſióque provinciæ, quas jam ipſi ſinè ullo S. C. occupaverant, decretæ. Laudati quicumque his ſe exercitus tradidiſſent. Omnia tranſmarina imperia eorum commiſſa arbitrio. Quippe M. Brutus & C. Caſſius,

nunc metuentes arma Antonii, nunc, ad augendam ejus invidiam, simulantes se metuere, testati edictis, *libenter se vel in perpetuo exsilio victuros, dum reip. constaret concordia, nec ullam belli civilis prabituros materiam, plurimum sibi honoris esse in conscientiâ facti sui*, profecti urbe atque Italiâ, intento ac pari animo, sinè auctoritate publicâ, provincias exercitúsque occupaverant; &, *ubicumque ipsi essent*, prætexentes *esse remp.* pecunias etiam, quæ ex transmarinis provinciis Romam ab quæstoribus deportabantur, à volentibus acceperant: quæ omnia senatûs decretis comprehensa & comprobata sunt. Et D. Bruto, quòd alieno beneficio viveret, decretus triumphus: Pansæ atque Hirtii corpora publicâ sepulturâ honorata. Cæsaris adeò nulla habita mentio, ut legati, qui ad exercitum ejus missi erant, juberentur *submoto eo milites adloqui*. Non fuit tam ingratus exercitus, quàm fuerat senatus: nam, cùm eam injuriam dissimulando Cæsar ferret, negavere milites, *sinè imperatore suo ulla se audituros mandata*. Hoc est illud tempus, quo Cicero, insito amore Pompeianarum partium, *Cæsarem laudandum* & *tollendum* censebat; cùm aliud diceret, aliud intelligi vellet.

CAP. LXIII. Interim Antonius, fugâ transgressus Alpes, primò per conloquia repulsus à M. Lepido, (qui, pontifex maximus in C. Cæsaris locum furto creatus, decretâ sibi Hispaniâ, adhuc in Galliâ morabatur) mox sæpius in conspectum veniens militum, (cùm & Lepido omnes imperatores forent meliores, & multis Antonius, dum erat sobrius) per aversa castrorum proruto vallo militibus receptus est: qui titulo imperii cedebat Lepido, cùm summa virium penès eum foret. Sub Antonii ingressum in castra Juventius Laterensis, vir vitâ ac morte consentaneus, cùm acerrimè suasisset Lepido, *ne se cum Antonio hoste judicato jungeret*, irritus consilii, gladio se ipse transfixit. Plancus deinde, dubiâ, id est suâ, fide, diu quarum esset partium secum luctatus, ac

sibi difficilè consentiens, & nunc adjutor D. Bruti, designati Cos. collegæ sui, senatusque se litteris venditans, mox ejusdem proditor; Asinius autem Pollio, firmus proposito, & Julianis partibus fidus, Pompeianis adversus; uterque exercitus tradidere Antonio.

CAP. LXIV. D. Brutus, desertus primò à Planco, pòst etiam insidiis ejusdem petitus, paullatim relinquente eum exercitu, fugiens, in hospitis cujusdam nobilis viri, nomine Camelli, domo, ab iis, quos miserat Antonius, jugulatus est; justissimásque optimè de se merito viro C. Cæsari pœnas dedit. Cujus, cùm primus omnium amicorum fuisset, interfector fuit; & fortunæ, ex quâ fructum tulerat, invidiam in auctorem relegabat; censebátque æquum, quæ acceperat à Cæsare, retinere; Cæsarem, qui illa dederat, perisse. Hæc sunt tempora, quibus M. Tullius continuis actionibus æternas Antonii memoriæ inussit notas. Sed hic fulgentissimo & cælesti ore; at tribunus Canutius continuâ rabie lacerabat Antonium. Utrique vindicta libertatis morte stetit: sed tribuni sanguine commissa proscriptio; Ciceronis, velut satiato Antonio, pœna finita. Lepidus deinde à senatu hostis judicatus est, ut antè fuerat Antonius.

CAP. LXV. Tum inter eum Cæsarémque & Antonium commercia epistolarum, & conditionum jacta mentio; cùm Antonius & subinde Cæsarem admoneret, quàm inimicæ ipsi Pompeianæ partes forent, & in quod jam emersissent fastigium, & quanto Ciceronis studio Brutus Cassiúsque attollerentur; denuntiarétque, *se cum Bruto Cassióque, qui jam decem & septem legionum potentes erant, junctarum vires suas, si Cæsar ejus aspernaretur concordiam*; dicerétque, *plus Cæsarem patris, quam se amici ultioni debere.* Igitur initur potentiæ societas, &, hortantibus orantibúsque exercitibus, inter Antonium etiám & Cæsarem facta adfinitas; cùm esset privigna Antonii despon-

ſa Cæſari: conſulatúmque iniit Cæſar pridie, quàm viginti annos impleret, x. Calend. Octobres, cum Collegâ Q. Pedio, poſt U. C. abhinc annis DCCIX. ante LXXII, quàm tu, M. Vinici, conſulatum inires. Vidit hic annus Ventidium, per quam urbem inter captivos Picentium in triumpho ductus erat, in eâ conſularem prætextam jungentem prætoriæ. Idem hic poſtea triumphavit.

CAP. LXVI. Furente deinde Antonio, ſimúlque Lepido, quorum uterque, ut prædiximus, hoſtes judicati erant, cùm ambo mallent ſibi nuntiari, quid paſſi eſſent, quàm quid emeruiſſent, repugnante Cæſare, ſed fruſtra adversùs duos, inſtauratum Sullani exempli malum, proſcriptio. Nihil tam indignum illo tempore fuit, quàm quòd aut Cæſar aliquem proſcribere coactus eſt, aut ab ullo Cicero proſcriptus eſt; abſciſſáque ſcelere Antonii vox publica eſt, cùm ejus ſalutem nemo defendiſſet, qui per tot annos & publicam civitatis, & privatam civium defenderat. Nihil tamen egiſti, M. Antoni: (cogit enim excedere propoſiti formam operis erumpens animo ac pectore indignatio) nihil, inquam, egiſti, mercedem cœleſtiſſimi oris & clariſſimi capitis abſciſſi numerando, auctoramentóque funebri ad conſervatoris quondam reipub. tantíque Cos. inritando necem. Rapuiſti tu M. Ciceroni lucem, ſolicitam, & ætatem ſenilem, & vitam miſeriorem te principe quàm ſub te triumviro mortem: famam verò gloriámque factorum atque dictorum adeò non abſtuliſti, ut auxeris. Vivit vivétque per omnem ſæculorum memoriam: dúmque hoc, vel fortè vel providentiâ vel utcumque conſtitutum, rerum naturæ corpus (quod ille penè ſolus Romanorum animo vidit, ingenio complexus eſt, eloquentiâ inluminavit) manebit incolume, comitem ævi ſui laudem Ciceronis trahet; omniſque poſteritas illius in te ſcripta mirabitur, tuum in eum factum exſecrabitur: citiúſque in mundo genus hominum, quàm * cadet.

CAP. LXVII. Hujus totius temporis fortunam ne dèflere quidem quiſquam ſatìs dignè potuit, adeò nemo exprimere verbis poteſt. Id tamen notandum eſt, fuiſſe in proſcriptos uxorum fidem ſummam, libertorum mediam, ſervorum aliquam, filiorum nullam. Adeò difficilis eſt hominibus utcumque conceptæ ſpei mora. Ne quid ullibi ſanctum relinqueretur, velut in dotem invitamentúmque ſceleris, Antonius L. Cæſarem avunculum, Lepidus Paulum fratrem proſcripſerant. Nec Planco gratia defuit ad impetrandum, ut frater ejus Plancus Plotius proſcriberetur. Eóque inter jocos militares, qui currum Lepidi Plancíque ſecuti erant, inter exſecrationem civium, uſurpabant hunc verſum: *De Germanis, non de Gallis, duo triumphant conſules.*

CAP. LXVIII. Suo præteritum loco referatur: neque enim perſona umbram actæ rei capit. Dum in acie Pharſalicâ Africâque de ſummâ rerum Cæſar dimicat, M. Cœlius, vir eloquio animóque Curioni ſimillimus, ſed in utroque perfectior, nec minùs ingeniosè nequam, cùm ne modico quidem ſervari poſſet, (quippe pejor illi res familiaris quàm mens erat) in prætura novarum tabularum auctor exſtitit: nequiſtque ſenatûs & auctoritate Cos. deterreri, accito etiam Milone Annio, qui non impetrato reditu Julianis partibus infeſtus erat, in urbe ſeditionem, aut magis occultè bellicum tumultum movens, primò ſubmotus à rep. mox conſularibus armis auctore ſenatu circa Thurios oppreſſus eſt. In cœpto pari ſimilis fortuna Milonis fuit; qui Compſam in Hirpinis oppugnans, ictúſque lapide, tum P. Clodio, tum patriæ, quam armis petebat, pœnas dedit; vir inquies, & ultra fortem temerarius. Quatenus autem aliquid ex omiſſis peto, notetur immodicâ & intempeſtivâ libertate uſos adversùs C. Cæſarem, Marullum Epidium, Flaviúmque Cæſetium trib. pleb. dum arguunt in eo regni voluntatem, penè vim dominationis expertos. In hôc ta-

men ſæpe laceſſiti principis ira exceſſit, ut, cenſoriâ potiùs contentus notâ quàm animadverſione dictatoriâ, ſubmoveret eos à rep. teſtaretúrque, *eſſe ſibi miſerrimum, quòd aut naturâ ſuâ ei excedendum foret, aut minuenda dignitas.* Sed ad ordinem revertendum eſt.

CAP. LXIX. Jam & Dolabella in Aſiâ C. Trebonium conſularem, cui ſuccedebat, fraude deceptum, Smyrnæ occiderat, virum adversùs merita Cæſaris ingratiſſimum participémque cædis ejus, à quo ipſe in conſulare provectus faſtigium fuerat: & C. Caſſius, acceptis à Statio Murco & Criſpo Marcio, prætoriis viris imperatoribúſque, prævalidis in Syriâ legionibus, incluſum Dolabellam, qui præoccupatâ Aſiâ in Syriam pervenerat, Laodiceæ, expugnatâ eâ urbe, cæperat, (ita tamen, ut ad ictum ſervi ſui Dolabella non ſegniter cervicem daret) & decem legiones in eo tractu ſui juris fecerat: & M. Brutus C. Antonio fratri M. Antonii in Macedoniâ, Vatinióque circa Dyrrhachium volentes legiones extorſerat: ſed Antonium bello laceſſierat; Vatinium dignatione obruerat: cùm & Brutus cuilibet ducum præferendus videretur; & Vatinius nulli nomini non eſſet poſtferendus, in quo deformitas corporis cum turpitudine certabat ingenii, adeò ut animus ejus digniſſimo domicilio incluſus videretur: erátque ſeptem legionibus validus. Et lege Pediâ, quam Cos. Pedius collega Cæſaris tulerat, omnibus, qui Cæſarem patrem interfecerant,, aquâ ignſque damnatis interdictum erat. Quo tempore Capito, patruus meus, vir ordinis ſenatorii, Agrippæ ſubſcripſit in C. Caſſium. Dúmque ea in Italiâ geruntur, acri atque proſperrimo bello Caſſius Rhodum, rem immanis operis, ceperat; Brutus Lycios devicerat; & indè in Macedoniam exercitus trajecerant; cùm per omnia repugnans naturæ ſuæ Caſſius etiam Bruti clementiam vinceret. Neque reperias, quos aut pronior fortuna comitata ſit, aut

velutifatigata maturiùs destituerit, quàm Brutum & Cassium.

CAP. LXX. Tum Cæsar & Antonius trajecerunt exercitus in Macedoniam, & apud urbem Philippos cum M. Bruto Cassióque acie concurrerunt. Cornu, cui Brutus præerat, impulsis hostibus, castra Cæsaris cepit. Nam ipse Cæsar, etiamsi infirmissimus valetudine erat, obibat munia ducis, oratus etiam ab Artorio medico, *ne in castris remaneret*, manifestæ denuntiatione quietis territo. Id autem, in quo Cassius fuerat, fugatum ac malè multatum in altiora se receperat loca. Tum Cassius, ex suâ fortunâ eventum collegæ æstimans, cùm dimisisset evocatum, jussisséque nuntiare sibi, *qua esset multitudo ac vis hominum qua ad se tenderet*, tardiùs eo nuntiante, cum in vicino esset agmen cursu ad eum tendentium, neque pulvere facies aut signa denotari possent; existimans hostes esse qui inruerent, lacernâ caput circumdedit, extentámque cervicem interritus liberto præbuit. Deciderat Cassii caput, cùm evocatus advenit, nuntians *Brutum esse victorem*: qui cùm imperatorem prostratum videret; *Sequar*, inquit, *eum quem mea occidit tarditas*: & ita in gladium incubuit. Post paucos deinde dies Brutus conflixit cum hostibus, & victus acie, cùm in tumulum nocte ex fugâ se recepisset, impetravit à Stratone Ægeate, familiari suo, ut manum morituro commodaret sibi; erectóque lævo super caput brachio, cùm mucronem gladii ejus dextera tenens sinistræ admovisset mamillæ, ad eum ipsum locum, quà cor emicat, impellens se in vulnus, uno ictu transfixus exspiravit.

CAP. LXXI. Protinus Messala, fulgentissimus juvenis, proximus in illis castris Bruti Cassíque auctoritati, cùm essent qui eum ducem poscerent, servari beneficio Cæsaris maluit, quàm dubiam spem armorum tentare amplius. Nec aut Cæsari quidquam ex victoriis suis fuit lætius, quàm servâsse Corvi-

num; aut majus exemplum hominis grati ac pii, quàm Corvinus in Cæsarem fuit. Non aliud bellum cruentius cæde clarissimorum virorum fuit. Tum Catonis filius cecidit. Eadem Lucullum Hortensiúmque eminentissimorum civium filios fortuna abstulit. Nam Varro, ad ludibrium moriturus Antonii, digna illo ac vera de exitu ejus magnâ cum libertate ominatus est. Drusus Livius (Juliæ Augustæ pater) & Varus Quinctilius, ne tentatâ quidem hostis misericordiâ, alter se ipse in tabernaculo interemit; Varus autem liberti, quem id facere coëgerat, manu, cùm se insignibus honorum velâsset, jugulatus est.

CAP. LXXII. Hunc exitum M. Bruti partium, septimum & XXX. annum agentis, fortuna esse voluit: corrupto animo ejus in diem, quæ illi omnes virtutes unius temeritate facti abstulit. Fuit autem dux Cassius melior, quanto vir Brutus: è quibus Brutum amicum habere malles, inimicum magìs timeres Cassium. In altero major vis, in altero virtus. Qui si vicissent, quantum reip. interfuit Cæsarem potiùs habere quàm Antonium principem, tantum retulisset habere Brutum quàm Cassium. Cn. Domitius, pater L. Domitii, nuper à nobis visi, eminentissimæ ac nobilissimæ simplicitatis viri, avus hujus Cn. Domitii clarissimi juvenis, occupatis navibus, cum magno sequentium consilia sua comitatu, fugæ fortunæque se commisit, semetipso contentus duce partium. Statius Murcus, qui classi & custodiæ maris præfuerat, cum omni commissâ sibi parte exercituum navíumque Sex. Pompeium, Cn. Magni filium, qui ex Hispaniâ revertens Siciliam armis occupaverat, petit: ad quem & è Brutianis castris, & ex Italiâ aliísque terrarum partibus, quos præsenti periculo fortuna subduxerat, proscripti confluebant. Quippe nullum habentibus statum quilibet dux erat idoneus; cùm fortuna non electionem

daret, ſed perfugium oſtenderet, exitialémque tempeſtatem fugientibus ſtatio pro portu foret.

CAP. LXXIII. Hic adoleſcens erat ſtudiis rudis, ſermone barbarus, impetu ſtrenuus, manu promptus, cogitatione celer, fide patri diſſimillimus, libertorum ſuorum libertus, ſervorúmque ſervus; ſpecioſis invidens, ut pareret humillimis: quem ſenatus, penè totus adhuc è Pompeianis conſtans partibus, poſt Antonii à Mutinâ fugam, eodem illo tempore, quo Bruto Caſſióque tranſmarinas provincias decreverat, revocatum ex Hiſpaniâ, ubi adversùs eum clariſſimum bellum Pollio Aſinius prætorius geſſerat, in paterna bona reſtituerat, & oræ maritimæ præfecerat. Is tum, ut prædiximus, occupatâ Siciliâ, ſervitia fugitivóſque in numerum exercitûs ſui recipiens, magnum modum legionum effecerat; pérque Mænam & Menecratem, paternos libertos, præfectos claſſium, latrociniis ac prædationibus infeſtato mari, ad ſe exercitúmque tuendum rapto utebatur: cùm eum non depuderet, vindicatum armis ac ductu patris ſui mare infeſtare piraticis ſceleribus.

CAP. LXXIV. Fractis Brutianis Caſſianíſque partibus, Antonius tranſmarinas obiturus provincias ſubſtitit; Cæſar in Italiam ſe recepit, eámque longè quàm ſperaverat tumultuoſiorem reperit. Quippe L. Antonius Cos. (vitiorum fratris ſui conſors, ſed virtutum, quæ interdum in illo erant, expers) modò apud veteranos criminatus Cæſarem, modò eos, qui juſtè diviſione prædiorum nominatíſque coloniis agros amiſerant, ad arma conciens, magnum exercitum conflaverat. Ex alterâ parte uxor Antonii Fulvia, nihil muliebre præter corpus gerens, omnia armis tumultúque miſcebat. Hæc belli ſedem Præneſte ceperat. Antonius, pulſus undique viribus Cæſaris, Perúſiam ſe contulerat: Plancus, Antonianarum adjutor partium, ſpem magis oſtenderat auxilii, quàm opem ferebat Antonio. Uſus Cæſar

virtute & fortunâ ſuâ Peruſiam expugnavit; Antonium inviolatum dimiſit. In Peruſinos magìs irâ militum, quàm voluntate ſævitum ducis. Urbs incenſa, cujus initium incendii princeps ejus loci fecit Macedonicus; qui, ſubjecto rebus ac penatibus ſuis igni, transfixum ſe gladio flammæ intulit.

CAP. LXXV. Per eadem tempora exarſerat in Campaniâ bellum: quod, profeſſus eorum, qui perdiderant agros, patrocinium, ciebat Tib. Claudius Nero, prætorius & pontifex, Tib. Cæſaris pater, magni vir animi doctiſſimſque ingenii. Id quoque adventu Cæſaris ſepultum atque diſcuſſum eſt. Quis fortunæ mutationes, quis dubios rerum humanarum caſus ſatis mirari queat? Quis non diverſa præſentibus, contrariáque exſpectatis aut ſperet aut timeat? Livia, nobiliſſimi & fortiſſimi viri Druſi Claudiani filia, genere, probitate, formâ Romanarum eminentiſſima, quam poſtea conjugem Auguſti vidimus, quam tranſgreſſi ad Deos ſacerdotem ac filiam, tum fugiens mox futuri ſui Cæſaris arma, minùs bimum hunc Tiberium Cæſarem, vindicem Romani imperii, futurúmque ejuſdem Cæſaris filium, geſtans ſinu, per avia itinerum, vitatis militum gladiis, uno comitante, quo faciliùs occultaretur fuga, pervenit ad mare, & cum viro Nerone pervecta in Siciliam eſt.

CAP. LXXVI. Quod alieno teſtimonium redderem, in eo non fraudabo avum meum. Quippe C. Velleius, honoratiſſimo inter illos CCCIX. judices loco à Cn. Pompeio lectus, ejuſdem Marcíque Bruti ac Tib. Neronis præfectus fabrûm, vir nulli ſecundus, in Campaniâ, digreſſu Neronis à Neapoli, cujus, ob ſingularem cum eo amicitiam, partium adjutor fuerat, gravis jam ætate & corpore, cùm comes eſſe non poſſet, gladio ſe ipſe tranſfixit. Inviolatam excedere Italiâ Cæſar paſſus Fulviam, Plancúmque muliebris fugæ comitem. Nam Pollio Afinius cum ſeptem legionibus, diu retentâ in poteſtate

Antonii Venetiâ, magnis ſpecioſiſque rebus circa Altinum aliáſque ejus regionis urbes editis, Antonium petens, vagum adhuc Domitium, quem digreſſum è Brutianis caſtris poſt cædem ejus prædiximus, & propriæ claſſis factum ducem, conſiliis ſuis illectum, ac fide datâ, junxit Antonio. Quo facto, quiſquis æquum ſe præſtiterit, ſciat non minùs à Pollione in Antonium, quàm ab Antonio in Pollionem eſſe conlatum. Adventus deinde in Italiam Antonii, præparatúſque contra eum Cæſaris, habuit belli metum: ſed pax circa Brundiſium compoſita. Per quæ tempora Rufi Salvidieni ſceleſta conſilia patefacta ſunt: qui, natus obſcuriſſimis initiis, parum habebat ſumma accepiſſe, & proximus à Cn. Pompeio ipſóque Cæſare ex equeſtri ordine Cos. creatus eſſe, niſi in id adſcendiſſet, è quo infra ſe & Cæſarem videret & remp.

CAP. LXXVII. Tum, expoſtulante conſenſu populi, quem gravis urebat infeſto mari annona, cum Pompeio quoque circa Miſenum pax inita. Qui haud abſurdè, cùm in navi Cæſarémque & Antonium cœnâ exciperet, dixit; *in carinis ſuis ſe cœnam dare*: referens hoc dictum ad loci nomen, in quo paterna domus ab Antonio poſſidebatur. In hôc pacis fœdere placuit Siciliam Achaiámque Pompeio concederé. In quo tamen animus inquies manere non potuit: id unum tantummodo ſalutare adventu ſuo patriæ attulit, quòd omnibus proſcriptis aliiſque, qui ad eum ex diverſis cauſis fugerant, reditum ſalutémque pactus eſt. Quæ res & alios clariſſimos viros, & Neronem Claudium & M. Silanum, Sentiúmque Saturninum & Aruntium ac Titium reſtituit reip. Statium autem Murcum, qui adventu ſuo claſſiſque celeberrimæ, vires ejus duplicaverat, inſimulatum falſis criminationibus, quia talem virum collegam officii Mæna & Menecrates faſtidierant, Pompeius in Siciliâ interfecerat.

CAP. LXXVIII. Hôc tractu temporum Octaviam, sororem Cæsaris, M. Antonius duxit uxorem. Redierat Pompeius in Siciliam, Antonius in transmarinas provincias: quas magnis momentis Labienus, ex Brutianis castris profectus ad Parthos, producto eorum exercitu in Syriam, interfectóque legato Antonii, concusserat; qui virtute & ductu Ventidii (unà cum Parthorum copiis, celeberrimóque juvenum Pacoro regis filio) extinctus est. Interim Cæsar per hæc tempora, ne, res disciplinæ inimicissima, otium corrumperet militem, crebris in Illyrico Dalmatiâque expeditionibus, patientiâ periculorum, belliqué experientiâ durabat exercitum. Eâdem tempestate Calvinus Domitius, cùm ex consulatu obtineret Hispaniam, gravissimi comparandíque antiquis exempli auctor fuit. Quippe primipili centurionem, nomine Vibillium, ob turpem ex acie fugam, fusti percussit.

CAP. LXXIX. Crescente in dies & classe & famâ Pompeii, Cæsar molem belli ejus suscipere statuit. Ædificandis navibus, contrahendóque militi ac remigi, navalibúsque adsuescendo certaminibus atque exercitationibus, præfectus est M. Agrippa, virtutis nobilissimæ, labore, vigiliâ, periculo invictus, parendíque, sed uni, scientissimus, aliis sanè imperandi cupidus, & per omnia extra dilationes positus, consultíssque facta conjungens. Hic, in Averno ac Lucrino lacu speciosissimâ classe fabricatâ, quotidianis exercitationibus militem remigémque ad summam & militaris & maritimæ rei perduxit scientiam. Hâc classe Cæsar, cùm priùs, desponsente ei Nerone, cui antè nupta fuerat, Liviam, auspicatis reip. ominibus duxisset eam uxorem, Pompeio Siciliæque bellum intulit. Sed virum, humanâ ope invictum, graviter eo tempore fortuna concussit. Quippe longè majorem partem classis, circa Veliam Palinuríque promontorium, adorta vis Africi laceravit ac dissulit. Ea patrando bello mora fuit: quod

post ea dubiâ & interdum ancipiti fortunâ gestum est. Nam & classis eodem loco vexata est tempestate, & ut navali primo prælio apud Mylas ductu Agrippæ pugnatum prosperè, ita inopinato classis adventu gravis sub ipsius Cæsaris oculis circa Tauromenium accepta clades: neque ab ipso periculum abfuit. Legiones, quæ cum Cornificio erant legato Cæsaris, expositæ in terrâ, penè à Pompeio oppressæ sunt. Sed ancipitis fortuna temporis maturâ virtute correcta. Explicatis quippe utriusque partis classibus, penè omnibus exutus navibus Pompeius Asiam fugâ petivit: jussúque M. Antonii, cujus opem petierat, dum inter ducem & supplicem tumultuatur, & nunc dignitatem retinet, nunc vitam precatur, à Titio jugulatus est. Cui in tantum duravit hôc facinore contractum odium, ut, mox ludos in theatro Pompeii faciens, exsecratione populi spectaculo, quod præbebat, pelleretur.

CAP. LXXX. Acciverat, gerens contra Pompeium bellum, ex Africâ Cæsar Lepidum cum XII. semiplenis legionibus. Hic, vir omnium vanissimus, neque ullâ virtute tam longam fortunæ indulgentiam meritus, exercitum Pompeii, quia propior fuerat, sequentem non ipsius, sed Cæsaris, auctoritatem ac fidem, sibi junxerat: inflatúsque amplius XX. legionum numero in id furoris processerat, ut, inutilis alienæ victoriæ comes, quam diu moratus erat, dissidendo in consiliis Cæsari, & semper diversa his quæ aliis placebant dicendo, totam victoriam ut suam interpretaretur; audebátque denuntiare Cæsari, *excederet Siciliâ*. Non ab Scipionibus aliisque veteribus Romanorum ducum quidquam ausum patratúmque fortius, quàm tunc à Cæsare. Quippe cùm inermis & lacernatus esset, præter nomen nihil trahens, ingressus castra Lepidi, evitatis quæ jussu hominis pravissimi tela in eum jacta erant, cùm lacerna ejus perforata esset lanceâ, aquilam legionis rapere ausus est. Scites quid interesset inter du-

ces. Armati inermem secuti sunt: decimóque anno, quàm ad dissimillimam vitæ suæ potentiam pervenerat Lepidus, & à militibus & à fortunâ desertus, pullóque velatus amiculo, inter ultimam confluentium ad Cæsarem turbam latens, genibus ejus advolutus est. Vita rerúmque suarum dominium concessa ei sunt: spoliata, quam tueri non poterat, dignitas.

CAP. LXXXI. Subita deinde exercitûs seditio (qui, plerumque contemplatus frequentiam suam, à disciplinâ desciscit; &, quod cogere se putat posse, rogare non sustinet) partim severitate, partim liberalitate discussa principis. Speciosúmque per id tempus adjectum supplementum Campanæ coloniæ. Ejus resecti erant publici: pro his longè uberiores reditus duodecies H-S in Cretâ insulâ redditi, & aqua promissa; quæ hodiéque singulare & salubritatis instar & amœnitatis ornamentum est. Insigne coronæ classicæ, quo nemo umquam Romanorum donatus erat, hôc bello Agrippa singulari virtute meruit. Victor deinde Cæsar reversus in urbem, contractas emptionibus complures domos per procuratores, quo laxior fieret ipsius, *publicis se usibus destinare* professus est: templúmque Apollinis, & circa porticus, facturum promisit; quod ab eo singulari exstructum munificentiâ est.

CAP. LXXXII. Quâ ætate Cæsar tam prosperè in Lepidum in Siciliâ, bene fortuna in Cæsare & rep. militavit ad Orientem. Quippe Antonius cum XIII. legionibus ingressus Armeniam, ac deinde Mediam, & per eas regiones Parthos petens, habuit regem eorum obvium: primóque duas legiones, cum omnibus impedimentis tormentísque, & Statiano legato, amisit; mox sæpius ipse, cum summo totius exercitûs discrimine, ea adiit pericula, quibus servari se posse desperaverat; amissâque non minùs quartâ parte militum, captivi cujusdam, sed Romani, consilio ac fide servatus: qui, clade Cras-

ſiani exercitûs captus, cùm fortunam, non animum mutâſſet, acceſſit nocte ad ſtationem Romanam; prædixítque, *ne deſtinatum iter peterent, ſed diverſo ſylveſtríque pervaderent.* Hoc M. Antonio ac tot illis legionibus ſaluti fuit: de quibus tamen, totóque exercitu, haud minùs pars quarta, ut prædiximus, militum, calonum ſervitiíque deſiderata tertia eſt; impedimentorum vix ulla ſuperfuit. Hanc tamen Antonius fugam ſuam, quia vivus exierat, *victoriam* vocabat. Qui, tertiâ æſtate reverſus in Armeniam, regem ejus Artavaſden, fraude deceptum, catenis, ſed, ne quid honori deeſſet, aureis vinxit. Creſcente deinde & amoris in Cleopatram incendio, & vitiorum, quæ ſemper facultatibus licentiâque & aſſentationibus aluntur, magnitudine, bellum patriæ inferre conſtituit; cùm antè, *novum* ſe *Liberum Patrem* appellari juſſiſſet, cùm redimitus hederis, coronâque velatus aureâ, & thyrſum tenens, cothurníſque ſuccinctus, curru, velut Liber Pater, vectus eſſet Alexandriæ.

CAP. LXXXIII. Inter hunc apparatum belli, Plancus, non judicio recta legendi, neque amore reip. aut Cæſaris, (quippe hæc ſemper impugnabat) ſed morbo proditor, cùm fuiſſet humillimus aſſentator Reginæ, & infra ſervos cliens, cùm Antonii librarius, cùm obſcœniſſimarum rerum & auctor & miniſter, cùm in omnia & omnibus venalis, cùm cæruleatus & nudus, caputque redimitus arundine, & caudam trahens, genibus innixus Glaucum ſaltâſſet, in convivio refrigeratus ab Antonio, ob manifeſtarum rapinarum indicia, transfugit ad Cæſarem: & idem poſtea clementiam victoris pro ſuâ virtute interpretabatur; dictitans, id probatum à Cæſare, cui ille ignoverat. Mox autem hunc noxâ avunculum Titius imitatus eſt. Haud abſurdè Coponius, vir è prætoriis graviſſimus, patris Silii ſocer, cùm recens transfuga multa ac nefanda Plancus abſenti Antonio in ſenatu objiceret, *Multa*, inquit, *mehercules fecit Antonius pridie, quàm tu illum relinqueres.*

CAP. LXXXIV. Cæsare deinde & Messalâ Corvino Coss. debellatum apud Actium; ubi, longè antè quàm dimicaretur, exploratissima Julianarum partium fuit victoria. Vigebat in hâc parte miles atque imperator, illâ marcebant omnia. Hinc remiges firmissimi, illinc inopiâ adfectissimi. Navium hâc magnitudo modica, nec celeritati adversa; illâc specie terribilior. Hinc ad Antonium nemo, illinc ad Cæsarem quotidie aliquid transfugiebat. Denique in ore atque oculis Antonianæ classis per M. Agrippam Leucas expugnata, Patræ captæ, Corinthus occupata, bis ante ultimum discrimen classis hostium superata. Rex Amyntas meliora & utiliora secutus, (nam Deillius exempli sui tenax, ut à Dolabellâ ad Cassium) vírque clarissimus Cn. Domitius, qui solus Antonianarum partium numquam Reginam, nisi nomine, salutavit; maximo & præcipiti periculo transmisit ad Cæsarem.

CAP. LXXXV. Advenit deinde maximi discriminis dies, quo Cæsar Antoniúsque productis classibus, pro salute alter, in ruinam alter terrarum orbis dimicavere. Dextrum navium Julianarum cornu M. Lurio commissum, lævum Aruntio, Agrippæ omne classici certaminis arbitrium. Cæsar, ei parti destinatus in quam à fortunâ vocaretur, ubique aderat: classis Antonii regimen Publicolæ Sosióque commissum. At in terrâ locatum exercitum Taurus Cæsaris, Antonii regebat Canidius. Ubi initum certamen est, omnia in alterâ parte fuere, dux, remiges, milites; in alterâ nihil præter milites. Prima occupat fugam Cleopatra: Antonius fugientis Reginæ, quàm pugnantis militis sui comes esse maluit; & imperator, qui in desertores sævire debuerat, desertor exercitûs sui factus est. Illis, etiam detracto capite, in longum fortissimè pugnandi duravit constantia; & desperatâ victoriâ in mortem dimicabatur. Cæsar, quos ferro posset interimere, verbis mulcere cupiens, clamitánsque & ostendens,

fugisse Antonium, quærebat, *pro quo & cum quo pugnarent*. At illi, cùm diu pro absente dimicâssent duce, ægre submissis armis cessere victoriam; citiúsque vitam veniámque Cæsar promisit, quàm illis, ut ea precarentur, persuasum est. Fuitque in confesso, milites optimi imperatoris, imperatorem fugacissimi militis functum officio: ut dubites, suóne, an Cleopatræ arbitrio victoriam temperaturus fuerit, qui ad ejus arbitrium direxit fugam. Idem locatus in terrâ fecit exercitus, cùm se Canidius præcipiti fugâ rapuisset ad Antonium.

CAP. LXXXVI. Quid ille dies terrarum orbi præstiterit, ex quo in quem statum pervenerit fortuna publica, quis in hôc transcursu tam artati operis exprimere audeat? Victoria verò fuit clementissima: nec quisquam interemptus est, nisi paucissimi; & hi, qui deprecari quidem pro se non sustinerent. Ex quâ lenitate ducis colligi potuit, quem aut initio triumviratûs sui, aut in campis Philippiis, si fas licuisset, victoriæ suæ facturus fuerit [modum.] At Sosium L. Arruntii priscâ gravitate celeberrimi fides, mox diu clementiâ luctatus suâ Cæsar, servavit incolumem. Non prætereatur Asinii Pollionis factum & dictum memorabile. Namque cùm se post Brundisinam pacem continuisset in Italiâ, neque aut vidisset umquam Reginam, aut, post enervatum amore ejus Antonii animum, partibus ejus se miscuisset, rogante Cæsare, *ut secum ad bellum proficisceretur Actiacum*; *Mea*, inquit, *in Antonium majora merita sunt, illius in me beneficia notiora: itaque discrimini vestro me subtraham, & ero præda victoris.*

CAP. LXXXVII. Proximo deinde anno persecutus Reginam Antoniámque Alexandriam, ultimam bellis civilibus imposuit manum. Antonius se ipse non segniter interemit: adeò ut multa desidiæ crimina morte redimeret. At Cleopatra, frustratis custodibus, inlatâ aspide, morsu sanè ejus, expers muliebris metûs spiritum reddidit. Fuitque & for-

tunâ, & clementiâ Cæsaris dignum; quòd nemo ex his, qui contra eum arma tulerant, ab eo jussúve ejus interemptus. D. Brutum Antonii interemit crudelitas. Sex. Pompeium, ab eodem victum, idem Antonius, cùm dignitatis quoque servandæ dedisset fidem, etiam spiritu privavit. Brutus & Cassius, antè quàm victorum experirentur animum, voluntariâ morte obierunt. Antonii Cleopatræque quis fuisset exitus, narravimus. Canidius timidiùs decessit, quàm professioni ejus, quâ semper usus erat, congruebat. Ultimus autem ex interfectoribus Cæsaris, Parmensis Cassius morte pœnas dedit, ut dederat Trebonius.

CAP. LXXXVIII. Dum ultimam bello Actiaco Alexandrinóque Cæsar imponit manum, M. Lepidus, juvenis formâ quàm mente melior, Lepidi ejus, qui triumvir fuerat reip. constituendæ, filius, Junià Bruti sorore natus, interficiendi, simul in urbem revertisset, Cæsaris consilia inierat. Tunc urbis custodiis præpositus C. Mæcenas, equestri, sed splendido genere natus, vir, ubi res vigiliam exigeret, sanè exsomnis, providens atque agendi sciens; simul verò aliquid ex negotio remitti posset, otio ac mollitiis penè ultra feminam fluens; non minùs Agrippâ Cæsari carus, sed minùs honoratus: quippe vixit angusto clavo penè contentus; nec minora consequi potuit, sed non tam concupivit. Hic speculatus est per summam quietem ac dissimulationem, præcipitis consilia juvenis; &, mirâ celeritate nullâque cum perturbatione aut rerum aut hominum oppresso Lepido, immane novi ac resurrecturi belli civilis restinxit initium: & ille quidem malè consultorum pœnas exsolvit. Æquetur prædictæ jam [Calpurniæ] Antistii, Servilia Lepidi uxor; quæ, vivo igni devorato, præmaturam mortem immortali nominis sui pensavit memoriâ.

CAP. LXXXIX. Cæsar autem, reversus in Italiam atque urbem, quo occursu, quo favore omnium hominum, ætatium, ordinum exceptus sit; quæ mag-

nificentia triumphorum ejus, quæ fuerit munerum, ne in operis quidem juſti materiâ, nedum hujus tam reciſi, dignè exprimi poteſt. Nihil deinde optare à Diis homines, nihil Dii hominibus præſtare poſſunt, nihil voto concipi, nihil felicitate conſummari, quod non Auguſtus, poſt reditum in urbem, reip. populóque Ro. terrarúmque orbi repræſentaverit. Finita viceſimo anno bella civilia, ſepulta externa, revocata pax, ſopitus ubique armorum furor; reſtituta vis legibus, judiciis auctoritas, ſenatui majeſtas; imperium magiſtratuum ad priſtinum redactum modum; tantummodo octo prætoribus adlecti duo; priſca illa & antiqua reip. forma revocata; rediit cultus agris, ſacris honos, ſecuritas hominibus, certa cuique rerum ſuarum poſſeſſio; leges emendatæ utiliter, latæ ſalubriter; ſenatus ſinè aſperitate, nec ſinè ſeveritate lectus. Principes viri, triumphíſque & ampliſſimis honoribus functi, hortatu Principis, ad ornandam urbem inlecti ſunt. Conſulatus tantummodo uſque ad undecimum, quem continuaret Cæſar, cùm ſæpe obnitens repugnâſſet, impetrari potuit. Nam dictaturam, quàm pertinaciter ei deferebat populus, tam conſtanter repulit. Bella ſub imperatore geſta, pacatúſque victoriis terrarum orbis, & tot extra Italiam domíque opera, omne ævi ſui ſpatium impenſurum in id ſolum opus ſcriptorem fatigent. Nos, memores profeſſionis, univerſam imaginem principatûs ejus oculis animíſque ſubjecimus.

CAP. XC. Sepultis, ut prædiximus, bellis civilibus, coaleſcentibúſque reip. membris, quæ tam longa armorum ſeries laceraverat, Dalmatia xx. & cc. [annos] rebellis, ad certam confeſſionem pacata eſt imperii; Alpes feris multíſque nationibus celebres perdomitæ; Hiſpaniæ, nunc ipſius præſentiâ, nunc Agrippæ, (quem uſque in tertium conſulatum, & mox collegium tribunitiæ poteſtatis, amicitia Principis evexerat) multo varióque Marte pacatæ. In

quas provincias cùm initio Scipione & Sempronio Longo Coss. primo anno ſecundi Punici, abhinc annos CCI, Romani exercitus miſſi eſſent, duce Cn. Scipione Africani patruo, per annos CC. in his multo mutuóque ita certatum eſt ſanguine, ut amiſſis P. R. Imperatoribus exercitibúſque, ſæpe contumelia etiam, nonnumquam periculum Romano inferretur imperio. Illæ enim provinciæ Scipiones conſumpſerunt; illæ contumelioſo XX. annorum bello ſub duce Viriatho majores noſtros exercuerunt; illæ terrore Numantini belli populum R. concuſſerunt: In illis turpe Q. Pompeii fœdus, turpiúſque Mancini, ſenatus cum ignominiâ dediti imperatoris reſcidit: illa tot conſulares, tot prætorios abſumpſit duces, patrúmque ætate, in tantum Sertorium armis extulit, ut per quinquennium dijudicari non potuerit, Hiſpanis Romaníſne in armis plus eſſet roboris, & uter populus alteri pariturus foret. Has igitur provincias tam diffuſas, tam frequentes, tam feras, ad eam pacem abhinc annos ferme L. perduxit Cæſar Auguſtus; ut, quæ maximis bellis numquam vacaverant, eæ ſub C. Antiſtio, ac deinde P. Silio legato cæteríſque poſtea, etiam latrociniis vacarent.

CAP. XCI. Dum pacatur Occidens, ab Oriente ac Rege Parthorum ſigna Romana, quæ Craſſo oppreſſo Orodes, quæ Antonio pulſo filius ejus Phrahates ceperant, Auguſto remiſſa ſunt: quod cognomen illi viro Planci ſententiâ conſenſus univerſi ſenatûs populíque Ro. indidit. Erant tamen, qui hunc feliciſſimum ſtatum odiſſent. Quippe L. Muræna & Fannius Cæpio, diverſis moribus (nam Muræna ſinè hôc facinore potuit videri bonus; Cæpio & ante hoc erat peſſimus) cùm iniſſent occidendi Cæſaris conſilia, oppreſſi auctoritate publicâ, quod vi facere voluerant, jure paſſi erant. Neque multo pòſt Rufus Egnatius, per omnia gladiatori quàm ſenatori propior, collecto in ædilitate favore populi, quem extinguendis privatâ familiâ incendiis in di-

es auxerat, in tantum quidem ut ei prætutam continuaret, mox etiam consulatum petere ausus, cùm esset omni flagitiorum scelerúmque conscientiâ mersus, nec melior illi res familiaris quàm mens foret, adgregatis simillimis sibi, interimere Cæsarem statuit: ut quo salvo salvus esse non poterat, eo sublato moreretur. Quippe ita se mores habent, ut publicâ quisque ruinâ malit occidere, quàm suâ proteri, &, idem passurus, minùs conspici. Neque hic prioribus in occultando felicior fuit: addictúsque carceri, cum conscîis facinoris, mortem dignissimam vitâ suâ obiit.

CAP. XCII. Præclarum excellentis viri factum C. Sentii Saturnini, circa ea tempora consulis, ne fraudetur memoriâ. Aberat in ordinandis Asiæ Orientísque rebus Cæsar, circumferens terrarum orbi præsentiâ suâ pacis suæ bona: tum Sentius fortè & solus & absente Cæsare Cos. cùm alia, priscâ severitate summâque constantiâ, vetere consulum more ac severitate gessisset, protraxisset publicanorum fraudes, punisset avaritiam, regessisset in ærarium pecunias, tum in comitiis habendis præcipuum egit consulem. Nam & quæsturam petentes, quos indignos judicavit, *profiteri* vetuit; &, cùm id facturos se perseverarent, *consulaturem, si in campum descendissent, vindictam minatus est*; & Egnatium, florentem favore publico, sperantémque, ut prætutam ædilitati, ita consularum prætutæ se juncturum, *profiteri* vetuit; & cùm id non obtinuisset, juravit, *etiam si factus esset Cos. suffragiis populi, tamen se eum non renuntiaturum.* Quod ego factum cuilibet veterum consulum gloriæ comparandum reor, nisi quòd naturaliter audita visis laudamus libentiùs; & præsentia invidiâ, præterita veneratione prosequimur; & his nos obrui, illis instrui credimus.

CAP. XCIII. Ante triennium ferè quàm Egnatianum scelus erumperet, circa Murænæ Cæpionísque conjurationis tempus, abhinc annos L. M. Marcel-

lus, ſororis Auguſti Octaviæ filius, quem homines ita, ſi quid accidiſſet Cæſari, ſucceſſorem potentiæ ejus arbitrabantur futurum, ut tamen id per M. Agrippam ſecurò ei poſſe contingere non exiſtimarent, magnificentiſſimo munere ædilitatis edito, deceſſit admodum juvenis; ſanè, ut aiunt, ingenuarum virtutum, lætúſque animi & ingenii, fortunæque, in quam alebatur, capax. Poſt cujus obitum Agrippa, qui, ſub ſpecie miniſteriorum principalium profectus in Aſiam; ut fama loquitur, ob tacitas cum Marcello offenſiones, præſenti ſe ſubduxerat tempori, reverſus indè filiam Cæſaris Juliam, quam in matrimonio Marcellus habuerat, duxit uxorem; feminam neque ſibi neque reip. felicis uteri.

CAP. XCIV. Hôc tractu temporum Tib. Claudius Nero, quo bimo, ut prædiximus, Livia Druſi Claudiani filia, deſpondente Nerone, cui antè nupta fuerat, Cæſari nupſerat, innutritus cœleſtium præceptorum diſciplinis, juvenis genere, formâ, celſitudine corporis, optimis ſtudiis maximóque ingenio inſtructiſſimus, qui protinus quantus eſt, ſperari potuerat, viſúſque prætulerit principem; quæſtor undeviceſimum annum agens capeſſere cœpit remp. maximámque difficultatem annonæ ac rei frumentariæ inopiam ita Oſtiæ atque in urbe mandato vitrici moderatus eſt, ut per id, quod agebat, quantus evaſurus eſſet, eluceret. Nec multo pòſt miſſus ab eodem vitrico cum exercitu ad viſendas ordinandáſque, quæ ſub Oriente ſunt, provincias, præcipuis omnium virtutum experimentis in eo tractu editis, cum legionibus ingreſſus Armeniam, redactâ eâ in poteſtatem P. R. regnum ejus Artavaſdi dedit. Cujus rex quoque Parthorum tanti nominis famâ territus, liberos ſuos ad Cæſarem miſit obſides.

CAP. XCV. Reverſum indè Neronem, Cæſar haud mediocris belli molem experiri ſtatuit, adjutore operis dato fratre ipſius Druſo Claudio, quem intrà Cæſaris penates enixa erat Livia. Quippe uterque

terque, divisis partibus Rhœtos Vindelicósque adgressi, multis urbium & castellorum oppugnationibus, necnon directâ quoque acie feliciter functi, gentes locis tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, majore cum periculo quàm damno Romani exercitûs, plurimo cum earum sanguine perdomuerunt. Ante quæ tempora censura Planci & Paulli, acta inter discordiam, neque ipsis honori neque reip. usui fuit: cum alteri vis censoris, alteri vita deesset: Paullus vix posset implere censorem, Plancus timere deberet, ne quidquam objicere posset adulescentibus, aut objicientes audire, quod non agnosceret senex.

CAP. XCVI. Mors deinde Agrippæ (qui novitatem suam multis rebus nobilitaverat, atque in hoc perduxerat, ut & Neronis esset socer; cujúsque liberos, nepotes suos, D. Augustus, præpositis Caii ac Lucii nominibus, adoptaverat) admovit propiùs Neronem Cæsari. Quippe filia ejus Julia, quæ fuerat Agrippæ nupta, Neroni nupsit. Subinde bellum Pannonicum, quod inchoatum Agrippâ Marcóque Vinicio avo tuo Coss. magnum atróxque & perquam vicinum imminebat Italiæ, per Neronem gestum est. Gentes Pannoniorum, Dalmatarúmque nationes, sitúmque regionum ac fluminum, numerúmque & modum virium, excelsissimásque & multiplices eo bello victorias tanti imperatoris, alio loco explicabimus. Hoc opus servet formam suam. Hujus victoriæ compos Nero, ovans triumphavit.

CAP. XCVII. Sed dum in hâc parte imperii omnia geruntur prosperrimè, accepta in Germaniâ clades sub Legato M. Lollio, homine in omnia pecuniæ, quàm rectè faciendi, cupidiore, & inter summam vitiorum dissimulationem vitiosissimo: amissáque legionis quintæ aquila, vocavit ab urbe in Gallias Cæsarem. Cura deinde atque onus Germanici belli delegata Druso Claudio fratri Neronis, adulescenti tot tantarúmque virtutum, quot & quantas natura mortalis recipit vel industria perficit; cujus in-

genium utrùm bellicis magìs operibus an civilibus ſuffecerit artibus, in incerto eſt. Morum certè dulcedo ac ſuavitas, & adversùs amicos æqua ac par ſui æſtimatio, inimitabilis fuiſſe dicitur. Nam pulchritudo corporis proxima fraternæ fuit. Sed illum, magnâ ex parte domitorem Germaniæ, plurimo ejus gentis variis in locis profuſo ſanguine, factorum iniquitas, conſulem, agentem annum triceſimum, rapuit. Moles deinde ejus belli tranſlata in Neronem eſt: quod is ſuâ & virtute & fortunâ adminiſtravit, peragratúſque victor omnes partes Germaniæ, ſinè ullo detrimento commiſſi exercitûs, quod præcipuè huic duci ſemper curæ fuit, ſic perdomuit eam, ut in formam penè ſtipendiariæ redigeret provinciæ. Tum alter triumphus, cum altero conſulatu, ei oblatus eſt.

CAP. XCVIII. Dum ea, quæ prædiximus, in Pannoniâ Germaniâque geruntur, atrox in Thraciâ bellum ortum, omnibus ejus gentis nationibus in arma accenſis, L. Piſonis, quem hodiéque diligentiſſimum atque eundem leniſſimum ſecuritatis urbanæ cuſtodem habemus, virtus compreſſit. Quippe legatus Cæſaris triennio cum his bellavit; gentéſque ferociſſimas plurimo cum earum excidio, nunc acie, nunc expugnationibus, in priſtinum pacis redegit modum; ejúſque patratione Aſiæ ſecuritatem, Macedoniæ pacem reddidit. De quo viro hoc omnibus ſentiendum ac prædicandum eſt: eſſe mores ejus vigore ac lenitate mixtiſſimos; & vix quemquam reperiri poſſe, qui aut otium validiùs diligat, aut facilìus ſufficiat negotio; & magìs, quæ agenda ſunt, curet ſinè ullâ oſtentatione agendi.

CAP. XCIX. Brevi interjecto ſpatio Tib. Nero, duobus conſulatibus totidémque triumphis actis, tribunitiæ poteſtatis conſortione æquatus Auguſto, civium poſt unum (& hoc, quia volebat) eminentiſſimus, ducum maximus, famâ fortunâque celeberrimus, & verè alterum reip. lumen & caput, mirâ

quâdam & incredibili atque inenarrabili pietate, (cujus causæ mox detectæ sunt) cùm C. Cæsar sumpsisset jam virilem togam, Lucius item maturus esset viris, ne fulgor suus orientium juvenum obstaret initiis, dissimulatâ causâ consilii sui, commeatum ab socero atque eodem vitrico adquiescendi à continuatione laborum petiit. Quis fuerit eo tempore civitatis habitus, qui singulorum animi, quæ digredientium à tanto viro omnium lacrymæ, quàm penè ei patria manum injecerit, justo servemus operi. Illud etiam in hôc transcursu dicendum est, ita septem annos Rhodi moratum, ut omnes, qui pro consulibus legatique, in transmarinas profecti provincias, visendi ejus gratiâ ad eum convenientes, semper privato (si illa majestas privata umquam fuit) fasces suos submiserint, fassique sint, *otium ejus honoratius imperio suo.*

CAP. C. Sensit terrarum orbis, digressum à custodiâ Neronem urbis. Nam & Parthus, descisçens à societate Romanâ, adjecit Armeniæ manum; & Germania, aversis domitoris sui oculis rebellavit. At in urbe, eo ipso anno, quo magnificentissimi gladiatorii muneris naumachiæque spectaculis D. Augustus, abhinc annos xxx. se & Gallo Caninio Coss. dedicato Martis templo, animos oculósque P. R. repleverat, fœda dictu memoriâque horrenda in ipsius domo tempestas erupit. Quippe filia ejus Julia, per omnia tanti parentis ac viri immemor, nihil, quod facere aut pati turpiter posset femina, luxuriâ, libidine infectum reliquit; magnitudinémque fortunæ suæ peccandi licentiâ metiebatur; quidquid liberet, pro licito vindicans. Tum Iulus Antonius, singulare exemplum clementiæ Cæsaris, violator ejus domûs, ipse sceleris à se commissi ultor fuit; quem, victo ejus patre, non tantùm incolumitate donaverat, sed sacerdotio, prætură, consulatu, provinciis, honoratum etiam matrimonio sororis suæ filiæ, in artissimam adfinitatem

receperat : Quinctiúsque Crispinus, singularem nequitiam supercilio truci protegens, & Appius Claudius, & Sempronius Gracchus, ac Scipio, aliíque minoris nominis, utriusque ordinis viri, quasi cujuslibet uxore violatâ, pœnas pependere ; cùm Cæsaris filiam & Neronis violâssent conjugem. Julia relegata in insulam, patriæque & parentum subducta oculis : quam tamen comitata mater Scribonia, voluntaria exsilii permansit comes.

CAP. CI. Brevè ab hôc interceſſerat spatium, cùm C. Cæsar, antè aliis provinciis ad visendum obitis, in Syriam missus, convento priùs Tib. Nerone, cui omnem honorem, ut superiori, habuit, tam variè se ibi gessit, ut nec laudaturum magna, nec vituperaturum mediocris materia deficiat : cum rege Parthorum juvene excelsissimo, in insulâ quam amnis Euphrates ambiebat, æquato utriusque partis numero, coiit. Quod spectaculum stantis ex diverso hinc Romani, illinc Parthorum exercitûs, cùm duo inter se eminentissima imperiorum & hominum coirent capita, perquam clarum & memorabile, sub initia stipendiorum meorum, tribuno militum mihi visere contigit. Quem militiæ gradum antè sub patre tuo, M. Vinici, & P. Silio auspicatus, in Thraciâ Macedoniâque, mox Achaiâ Asiâque, & omnibus ad Orientem visis provinciis, & ore atque utroque maris Pontici latere, haud injucundâ tot rerum, locorum, gentium, urbium recordatione perfruor. Prior Parthus apud Caium in nostrâ ripâ, posterior hic apud Regem in hostili epulatus est.

CAP. CII. Quo tempore M. Lollii, quem veluti moderatorem juventæ filii sui Augustus esse voluerat, perfida & plena subdoli ac versuti animi consilia, per Parthum indicata Cæsari, fama vulgavit : cujus mors intrà paucos dies fortuita an voluntaria fuerit, ignoro. Sed quàm hunc decessisse lætati homines ; tam paullo post, obisse Censorinum in iisdem provinciis, graviter tulit civitas, virum demerendis hominibus ge-

iutum. Armeniam deinde ingreſſus, primâ parte introitûs proſperè geſſit; mox in conloquium (cui ſetemere crediderat) circa Artageram graviter à quodam, nomine Adduo, vulneratus, ex eo, ut corpus minùs habile, ita animum minus utilem reipub. habere cœpit. Nec defuit converſatio hominum, vitia ejus aſſentatione alentium: (etenim ſemper magnæ fortunæ comes adeſt adulatio) per quæ eò ductus erat, ut in ultimo ac remotiſſimo terrarum orbis angulo conſeneſcere, quàm Romam regredi mallet. Diu indè luctatus, invitúſque revertens in Italiam, in urbe Lyciæ (*Limyran* nominant) morbo obiit; cùm ante annum ferme L. Cæſar, frater ejus, Hiſpanias petens, Maſſiliæ deceſſit.

CAP. CIII. Sed fortuna, quæ ſubduxerat ſpem magni nominis, jam tum reip. ſua præſidia reddiderat. Quippe, ante utriuſque horum obitum, patre tuo P. Vinicio Cos. Tib. Nero, reverſus Rhodo, incredibili lætitiâ patriam repleverat. Non eſt diu cunctatus Cæſar Auguſtus: neque enim quærendus erat, quem legeret; ſed legendus, qui eminebat. Itaque, quod poſt Lucii mortem adhuc Caio vivo facere voluerat, atque vehementer repugnante Nerone erat inhibitus, poſt utriuſque adoleſcentium obitum facere perſeveravit, ut & tribunitiæ poteſtatis conſortionem Neroni conſtitueret, multùm quidem eo cùm domi tum in ſenatu recuſante, & eum Ælio Cato & Sentio Coss. v. Calend. Jul. poſt U. C. annis DCCLIV. abhinc annis XXVII. adoptaret. Lætitiam illius diei, concurſúmque civitatis, & vota penè inſerentium cœlo manus, ſpémque conceptæ perpetuæ ſecuritatis æternitatiſque Romani imperii, vix in illo juſto opere abunde perſequi poterimus, nedum hìc implere tentemus. Id unum dixiſſe [juvat,] quàm ille omnibus fuerit [carus.] Tum refulſit certa ſpes liberorum parentibus, viris matrimoniorum, dominis patrimonii; omnibus hominibus ſalutis, quietis, pacis, tranquillitatis; adeò ut nec plus ſperari potuerit, nec ſpei reſponderi felicius.

CAP. CIV. Adoptatus eâdem die etiam M. Agrippa: quem poſt mortem Agrippæ Julia enixa erat. Sed in Neronis adoptione illud adjectum, his ipſis Cæſaris verbis: *Hoc*, inquit, *reip. cauſâ facio.* Non diu vindicem cuſtodémque imperii ſui morata in urbe patria, protinus in Germaniam miſit; ubi ante triennium ſub M. Vinicio, avo tuo, clariſſimo viro, immenſum exarſerat bellum. Erat & ab eo quibuſdam in locis geſtum, quibuſdam ſuſtentatum feliciter; eóque nomine decreta ei, cum ſpecioſiſſimâ inſcriptione operum, ornamenta triumphalia. Hoc tempus me, functum antè tribunatu caſtrorum, Ti. Cæſaris militem fecit. Quippe protinus ab adoptione miſſus cum eo præfectus equitum in Germaniam, ſucceſſor officii patris mei, cœleſtiſſimorum ejus operum per annos continuos IX. præfectus aut legatus, ſpectator, & pro captu mediocritatis meæ adjutor ſui. Neque illi ſpectaculo, quo fructus ſum, ſimile conditio mortalis recipere videtur mihi: cùm, per celeberrimam Italiæ partem, tractum omnem Galliæ provinciarum, veterem imperatorem, & antè meritis ac virtutibus, quàm nomine, Cæſarem reviſentes, ſibi quiſque, quàm illi, gratularentur pleniùs. At verò militum conſpectu ejus elicitæ gaudio lacrymæ, alacritáſque & ſalutationis nova quædam exſultatio, & contingendi manum cupiditas, non continentium protinus, quin adjicerent; *Videmus te, imperator? ſalvum recepimus?* ac deinde, *Ego tecum, imperator, in Armeniâ, ego in Rhatiâ fui; ego à te in Vindelicis, ego in Pannoniâ, ego in Germaniâ donatus ſum.*

CAP. CV. Neque verbis exprimi, & fortaſſe vix mereri fidem poteſt, intrata protinus Germania, ſubacti Caninefatęs, Attuarii, Bructeri, recepti Cheruſci [gentes,] & (utinam minùs mox noſtrâ clade nobilis!) tranſitus Viſurgis: penetrata ulteriora. Cùm omnem partem aſperrimi & periculoſiſſimi belli Cæſar vindicaret? in iſs, quæ minoris erant diſcri-

minis, Sentium Saturninum, qui tum legatus patris ejus in Germaniâ fuerat, præfeciſſet; virum multiplicem virtutibus, navum, agilem, providum, militariúmque officiorum patientem ac peritum pariter; ſed eundem, ubi negotia feciſſent locum otio, liberaliter lautéque eo abutentem; ita tamen, ut eum ſplendidum ac hilarem potiùs, quàm luxurioſum aut deſidem diceres: de cujus viri claro celebríque conſulatu prædiximus. Anni ejus æſtiva, uſque in menſem Decembrem perducta, immanis emolumentum fecere victoriæ. Pietas ſua Cæſarem, penè obſtructis hyeme Alpibus, in urbem traxit: at tutela imperii eum veris initio reduxit in Germaniam; in cujus mediis finibus, ad caput Lupiæ fluminis, hyberna digrediens princeps locaverat.

CAP. CVI. Prò Dii boni, quanti voluminis opera inſequenti æſtate, ſub duce Tiberio Cæſare, geſſimus! perluſtrata armis tota Germania eſt. Victæ gentes, penè nominibus incognitæ. Receptæ Cauchorum nationes. Omnis eorum juventus, infinitæ numero, immenſa corporibus, ſitu locorum tutiſſima, traditis armis, unà cum ducibus ſuis, ſepta fulgenti armatóque militum noſtrorum agmine, ante imperatoris procubuit tribunal. Fracti Langobardi, gens etiam Germanâ feritate ferocior. Denique, quod numquam antea ſpe conceptum, nedum opere tentatum erat, ad quadringenteſimum miliarium, à Rheno uſque ad flumen Albim, qui Semnonum Hermendorúmque fines præterfluit, Romanus cum ſignis perductus exercitus: & eódem, mirâ felicitate & curâ ducis, temporum quoque obſervantiâ, claſſis, quæ Oceani circumnavigaverat ſinus, ab inaudito atque incognito antè mari flumine Albi ſubvecta, plurimarum gentium victoriâ, cum abundantiſſimâ rerum omnium copiâ, exercitui Cæſarique ſe junxit.

CAP. CVII. Non tempero mihi, quin tantæ rerum magnitudini hoc, qualecumque eſt, inſeram,

Cùm citeriorem ripam prædicti fluminis caſtris occupaſſemus, & ulteriorem armatâ hoſtium juventute fulgeret, ſub omnem motum noſtrarum navium protinus refugientium, unus è barbaris, ætate ſenior, corpore excellens, dignitate, quantum oſtendebat cultus, eminens, cavatum (ut illis mos eſt) ex materiâ conſcendit alveum, ſolúſque id navigii genus temperans, ad medium proceſſit fluminis; & petiit, *liceret ſibi, ſinè periculo, in eam quam armis tenebamus, egredi ripam, ac videre Cæſarem.* Data petenti facultas. Tum adpulſo lintre, & diu tacitus contemplatus Cæſarem, *Noſtra quidem*, inquit, *furit juventus, quæ, cùm veſtrum numen abſentium colat, præſentium potiùs arma metuit, quàm ſequitur fidem. Sed ego beneficio ac permiſſu tuo, Cæſar, quos antè audiebam, hodie vidi Deos: nec feliciorem ullum vitæ meæ aut optavi aut ſenſi diem.* Impetratóque, ut manum contingeret, reverſus in naviculam, ſinè fine reſpectans Cæſarem, ripæ ſuorum adpulſus eſt. Victor omnium gentium locorúmque, quos adierat, Cæſar, cum incolumi inviolatóque, & ſemel tantummodo, magnâ cum clade hoſtium, fraude eorum tentato exercitu, in hyberna legiones reduxit; eâdem, quâ priore anno, feſtinatione urbem petens.

CAP. CVIII. Nihil erat jam in Germaniâ, quod vinci poſſet, præter gentem Marcomannorum; quæ, Maroboduo duce excita ſedibus ſuis atque in interiora refugiens, incinctos Hercyniæ ſylvæ campos incolebat. Nulla feſtinatio hujus viri mentionem tranſgredi debet. Maroboduus, genere nobilis, corpore prævalens, animo ferox, natione magìs quàm ratione barbarus, non tumultuarium, neque fortuitum, neque mobilem, ſed ex voluntate parentium conſtantem, inter ſuos occupavit principatum, & certum imperium: vímque regiam complexus animo, ſtatuit, avocatâ procul à Romanis gente ſuâ, eò progredi, ubi, cùm propter potentiora arma refugiſſet, ſua faceret potentiſſima. Occupatis igitur, quos prædiximus, lo-

cis, finitimos omnes aut bello domuit, aut conditionibus juris sui fecit.

CAP. CIX. Corpus suum custoditum, imperium perpetuis exercitiis penè ad Romanæ disciplinæ formam redactum, brevi in eminens & nostro quoque imperio timendum perduxit fastigium: gerebátque se ita adversùs Romanos, ut neque bello nos lacessèret, &, si lacessèretur, supereſſe sibi vim ac voluntatem resistendi [declararet.] Legati, quos mittebat ad Cæsares, interdum ut *supplicem* commendabant, interdum ut pro *pari* loquebantur. Gentibus hominibúsque, à nobis desciscentibus, erat apud eum perfugium; totúmque ex malè dissimulato agebat æmulum: exercitúmque (quem LXX. millium peditum, quatuor equitum fecerat) assiduis adversùs finitimos bellis exercendo, majori, quàm quod habebat, operi præparabat. Erátque etiam eò timendus, quòd, cùm Germaniam ad lævam & in fronte, Pannoniam ad dextram, à tergo sedium suarum haberet Noricos, tamquam in omnes semper venturus ab omnibus timebatur. Nec securam incrementi sui patiebatur esse Italiam. Quippe cùm à summis Alpium jugis, quæ finem Italiæ terminant, initium ejus finium haud multo plùs CC. millibus passuum abesset. Hunc virum & hanc regionem proximo anno diversis è partibus Tib. Cæsar adgredi statuit. Sentio Saturnino mandatum, ut per Cattos, excisis continentibus Hercyniæ sylvis, legiones Boiohæmum (id regioni, quam incolebat Maroboduus, nomen est) [duceret:] ipse, à Carnunto, qui locus Norici regni proximus ab hâc parte erat, exercitum, qui in Illyrico merebat, ducere in Marcomannos orsus est.

CAP. CX. Rumpit, interdum moratur proposita hominum fortuna. Præparaverat jam hyberna Cæsar ad Danubium, admotóque exercitu, non plùs quàm quinque dierum iter à primis hostium, Saturninum admoveri placuerat: [cujus copiæ,] penè æquali divisæ intervallo ab hoste, intrà paucos dies in

prædicto loco cum Cæsare junctura erant; cùm universa Pannonia, insolens longæ pacis bonis, & adulta viribus Dalmatia, omnibus tractûs ejus gentibus in societatem adductis, ex constituto arma corripuit. Tum necessaria gloriosis præposita: neque tutum visum, abdito in interiora exercitu, vacuam tam vicino hosti relinquere Italiam. Gentium nationúmque, quæ rebellaverant, omnis numerus amplius DCCC. millibus explebat. CC millia ferè peditum colligebantur, armis habilia: equitum VIII millia, cujus immensæ multitudinis, parentis acerrimis ac peritissimis ducibus, pars petere Italiam decreverat, junctam sibi Nauporti ac Tergestis confinio; pars in Macedoniam se effuderat; pars suis sedibus præsidium esse destinaverat. Proxima duobus Batonibus ac Pineti ducibus auctoritas erat. In omnibus autem Pannoniis non disciplinæ tantummodo, sed linguæ quoque notitia Romanæ: plerisque etiam litterarum usus & familiaris animorum erat exercitatio. Itaque hercules nulla umquam natio tam maturè consilio belli bellum junxit, ac decreta patravit. Oppressi cives Romani, trucidati negotiatores, magnus vexillariorum numerus ad internecionem, eâ in regione, quæ plurimùm ab imperatore aberat, cæsus; occupata armis Macedonia; omnia & in omnibus locis igni ferróque vastata: quin tantus etiam hujus belli metus fuit, ut stabilem illum, & firmatum tantorum bellorum experientiâ, Cæsaris Augusti animum quateret atque terreret.

CAP. CXI. Habiti itaque delectus, revocati undique & omnes veterani, viri feminæque ex censu libertinum coactæ dare militem. Audita in senatu vox Principis, *decimo die, ni caveretur, posse hostem in urbis Romæ venire conspectum.* Senatorum equitúmque Romanorum exactæ ad id bellum operæ pollicitæ. Omnia hæc frustra præparassemus, nisi, qui illa regeret, fuisset. Itaque, ut præsidium militum, resp. ab Augusto ducem in bellum poposcit Tiberium. Ha-

buit in hôc quoque bello mediocritas noſtra ſpecioſi miniſtri locum. Finitâ equeſtri militiâ, deſignatus quæſtor, necdum ſenator æquatus ſenatoribus, etiam deſignatis tribunis plebei, partem exercitûs ab urbe, traditi ab Auguſto, perduxi ad filium ejus. In quæſturâ deinde, remiſſâ ſorte provinciæ, legatus ejuſdem ad eundem miſſus, quas nos primo anno acies hoſtium vidimus? Quantis prudentiâ ducis opportunitatibus, furentes eorum vires univerſas evaſimus partibus? Quanto cum temperamento ſimul utilitatis res auctoritate imperatoris agi vidimus? Quâ prudentiâ hyberna diſpoſita ſunt? Quanto opere incluſus cuſtodiis exercitûs noſtri, ne quà poſſet erumpere, inópſque copiarum & intrà ſe furens, viribus hoſtis elangueſceret?

CAP. CXII. Felix eventu, forte conatu, primâ ætate belli Meſſalini opus mandandum eſt memoriæ. Qui vir, animo etiam quàm gente nobilior, digniſſimus qui & patrem Corvinum habuiſſet, & cognomen ſuum Cottæ fratri relinqueret, præpoſitus Illyrico, ſubitâ rebellione, cum ſemiplenâ legione viceſimâ circumdatus hoſtili exercitu, amplius XX. millia hoſtium fudit fugavítque, & ob id ornamentis triumphalibus honoratus eſt. Ita placebat barbaris numerus ſuus, ita fiducia virium, ut, ubicumque Cæſar eſſet, nihil in ſe reponerent. Pars exercitûs eorum propoſita ipſi duci, & ad arbitrium utilitatémque noſtram macerata perductáque ad exitiabilem famem, neque inſtantem ſuſtinere, neque facientibus copiam pugnandi dirigentibúſque aciem auſa congredi, occupato monte Claudio, munitione ſe defendit. At ea pars, quæ obviam ſe effuderat exercitui, quem A. Cæcina & Silvanus Plautius conſulares ex tranſmarinis adducebant provinciis, circumfuſa quinque legionibus noſtris auxiliaribúſque & equitatu regio (quippe magnam Thracum manum junctus prædictis ducibus Rhœmetacles Thraciæ rex in adjutorium ejus belli ſecum trahebat) penè exiti-

abilem omnibus cladem intulit. Fusa regiorum equestris acies, fugatæ alæ, conversæ cohortes sunt. Apud signa quoque legionum trepidatum. Sed Romanæ virtus militi plus eo tempore vindicatum gloriæ, quàm ducibus, reliquit: qui, multùm à more imperatoris sui discrepantes, antè in hostem inciderunt, quàm per exploratores, ubi hostis esset, cognoscerent. Jam igitur in dubiis rebus semetipsæ legiones adhortatæ, jugulatis ab hoste quibusdam tribunis militum, interempto præfecto castrorum præfectisque cohortium, non incruentis centurionibus, (è) quibus etiam primi ordines cecidere, invasere hostes: nec sustinuisse contenti, perruptâ eorum acie, ex insperato victoriam vindicaverunt. Hôc ferè tempore Agrippa, qui eodem die, quo Tiberius, adoptatus ab avo suo naturali erat, & jam ante biennium, qualis esset, apparere cœperat, mirâ pravitate animi atque ingenii in præcipitia conversus, patris atque ejusdem avi sui animum alienavit sibi; móxque, crescentibus in dies vitiis, dignum furore suo habuit exitum.

CAP. CXIII. Accipe nunc, Vinici, tantum in bello ducem, quantum in pace vides principem. Junctis exercitibus, quique sub Cæsare fuerant, quique ad eum venerant, contractisque in una castra decem legionibus, LXX. amplius cohortibus, quatuordecim (alis) & pluribus quàm decem veteranorum millibus, ad hoc magno voluntariorum numero frequentique equite regio, tanto denique exercitu, quantus nullo umquam loco post bella fuerat civilia, omnes eo ipso læti erant, maximámque fiduciam victoriæ in numero reponebant. At imperator, optimus eorum quæ agebat judex, & utilia speciosis præferens, quódque semper eum facientem vidi in omnibus bellis, quæ probanda essent, non quæ utique probarentur sequens, paucis diebus exercitum qui venerat, ad refovendas ex itinere ejus vires, moratus; cùm eum majorem, quàm ut temperari pos-

ſet, neque habilem gubernaculo cerneret, dimittere ſtatuit: proſecutúſque longo & perquam laborioſo itinere, cujus difficultas narrari vix poteſt, ut neque univerſos quiſquam auderet adgredi, & partem digredientium ſuorum quiſque metu finium univerſi tentare non poſſent, remiſit eò unde venerant; & ipſe, aſperrimæ hyemis initio regreſſus Siſciam, legatos, inter quos ipſi fuimus, partitis præfecit hybernis.

CAP. CXIV. O rem dictu non eminentem, ſed ſolidâ veráque virtute atque utilitate maximam, experientiâ ſuaviſſimam, humanitate ſingularem! Per omne belli Germanici Pannonicíque tempus, nemo è nobis, gradúmve noſtrum aut præcedentibus, aut ſequentibus, imbecillus fuit, cujus ſalus ac valetudo non ita ſuſtentaretur Cæſaris curâ, tamquam diſtractiſſimus ille tantorum onerum mole huic uni negotio vacaret animus. Erat deſiderantibus paratum junctum vehiculum; lectica ejus publicata, cujus beneficium cùm alii, tum ego ſenſi. Jam medici, jam apparatus cibi, jam in hoc ſolum importatum inſtrumentum balinei nullius non ſuccurrit valetudini. Domus tantùm ac domeſtici deerant; cæterum nihil, quod ab illis aut præſtari aut deſiderari poſſet. Adjiciam illud, quod, quiſquis illis temporibus interfuit, ut alia, quæ retuli, agnoſcet protinus. Solus ſemper equo vectus eſt; ſolus cum iis, quos invitaverat, majore parte æſtivarum expeditionum, cœnavit ſedens; non ſequentibus diſciplinam, quatenus exemplo non nocebatur, ignovit; admonitio frequens inerat & caſtigatio, vindicta rariſſima: agebátque medium plurima diſſimulantis, aliqua inhibentis. Hyems emolumentum parrati belli contulit. Sed inſequenti æſtate omnis Pannonia, reliquiis totius belli in Dalmatiâ manentibus, pacem petiit. Ferocem illam tot millium juventutem, paulò antè ſervitutem minatam Italiæ, conferentem arma, quibus uſa erat, apud flumen nomine Bathinum,

proſternentémque ſe univerſam genibus imperatoris, Batonémque & Pinetem excelſiſſimos duces, captum alterum, alterum à ſe deditum, juſtis voluminibus ordine narrabimus, ut ſpero. Autumno victor in hyberna reducitur exercitus, cujus omnibus copiis à Cæſare M. Lepidus præfectus eſt, vir nominis ac fortunæ eorum proximus: quem in quantum quiſque aut cognoſcere aut intelligere potuit, in tantum miratur ac diligit, tantorúmque nominum, quibus ortus eſt, ornamentum judicat.

CAP. CXV. Cæſar ad alteram belli Dalmatici molem animum atque arma contulit. In quâ regione quali adjutore legatóque fratre meo, Magio Celere Velleiano, uſus ſit, ipſius patríſque ejus prædicatione teſtatum eſt, & ampliſſimorum honorum, quibus triumphans eum Cæſar donavit, ſignat memoria. Initio æſtatis Lepidus educto hybernis exercitu, per gentis integras immunéſque adhuc clade belli, & eò feroces ac truces, tendens ad Tiberium imperatorem, & cum difficultate locorum & cum vi hoſtium luctatus, magnâ cum clade obſiſtentium, exciſis agris, exuſtis ædificiis, cæſis viris, lætus victoriâ prædâque onuſtus pervenit ad Cæſarem; & ob ea, quæ ſi propriis geſſiſſet auſpiciis, triumphare debuerat, ornamentis triumphalibus, conſentiente eum judicio principum voluntate ſenatûs, [donatus] eſt. Illa æſtas maximi belli conſummavit effectus. Quippe Breuci & Deſitiates Dalmatæ, ſitu locorum ac montium, ingeniorum ferociâ, mirâ etiam pugnandi ſcientiâ, & præcipuè anguſtiis ſaltuum penè inexpugnabiles, non jam ductu, ſed manibus atque armis ipſius Cæſaris tum demum pacati ſunt, cum penè funditus everſi forent. Nihil in hôc tanto bello, nihil in Germaniâ aut videre majus aut mirari magis potui, quàm quòd imperatori numquam adeò ulla opportuna viſa eſt victoriæ occaſio, quam damno amiſſi penſaret militis: ſempérque viſum eſt glorioſum, quod eſſet tutiſſimum; & antè

conſcientiæ, quàm famæ, conſultum; nec umquam conſilia ducis judicio exercitûs, ſed exercitus providentiâ ducis rectus eſt.

CAP. CXVI. Magna in bello Dalmatico experimenta virtutis, in multos ac difficiles locos præmiſſus Germanicus dedit; celebri etiam operâ diligentíque Vibius Poſtumus, vir conſularis, præpoſitus Dalmatiæ, ornamenta meruit triumphalia: quem honorem ante paucos annos Paſſienus & Coſſus, viri quibuſdam diverſis virtutibus celebres, in Africâ meruerant. Sed Coſſus victoriæ teſtimonium etiam in cognomen filii contulit, aduleſcentis in omnium virtutum exempla geniti. At Poſtumi operum L. Apronius particeps, illâ quoque militiâ eos, quos mox conſecutus eſt, honores excellenti virtute meruit. Utinam non majoribus experimentis teſtatum eſſet, quantum in omni re fortuna poſſet; ſed in hôc quoque genere abunde agnoſci vis ejus poteſt. Nam & vir antiquiſſimi moris, & priſcam gravitatem ſemper humanitate temperans, in Germaniâ Illyricóque, & mox in Africâ ſplendidiſſimis functus miniſteriis, non merito, ſed materiâ adipiſcendi triumphalia defectus eſt. Et A. Licinius Nerva Silianus, P. Silii filius, quem virum ne qui intellexit quidem abunde miratus eſt, ne nihil non optimo civi, ſimpliciſſimo duci perîſſet, præferens immatura, & fructu ampliſſimæ principis amicitiæ, & conſummatione evectæ in altiſſimum paternúmque faſtigium imaginis, defectus eſt. Horum virorum mentioni ſi quis quæsîſſe me dicet locum, fatentem arguet: neque enim juſtus ſinè mendacio candor apud bonos crimini eſt.

CAP. CXVII. Tantum quod ultimam impoſuerat Pannonico ac Dalmatico bello Cæſar manum, cùm, intrà quinque conſummati tanti operis dies, funeſtæ ex Germaniâ epiſtolæ, *caſi Vari, trucidatarúmque legionum trium, totidémque alarum, & ſex cohortium*, velut in hoc ſalutem tantummodo indulgente no-

bis fortunâ, ne occupato duce. * & cauſa perſonæ moram exigit. Varus Quinctilius, inluſtri magis quàm nobilli ortus familiâ, vir ingenio mitis, moribus quietus, ut corpore & animo immobilior, otio magis caſtrorum quàm bellicæ adſuetus militiæ: pecuniæ verò quàm non contemptor, Syria, cui præfuerat, declaravit; quam pauper divitem ingreſſus, dives pauperem reliquit. Is, cùm exercitui, qui erat in Germaniâ, præeſſet, concepit eſſe homines, qui nihil præter vocem membráque haberent hominum; quſque gladiis domari non poterant, poſſe jure mulceri. Quo propoſito mediam ingreſſus Germaniam, velut inter viros pacis gaudentes dulcedine, juriſdictionibus agendóque pro tribunali ordine, trahebat æſtiva.

CAP. CXVIII. At illi, quod niſi expertus vix credat, in ſummâ feritate verſutiſſimi, natúmque mendacio genus, ſimulantes fictas litium ſeries, & nunc provocantes alter alterum injuriâ, nunc agentes gratias quòd eas Romana juſtitia finiret, feritáſque in ſuâ novitate incognitæ diſciplinæ miteſceret, & ſolita armis diſcerni jure terminarentur, in ſummam ſocordiam perduxere Quinctilium; uſque eò, ut ſe prætorem urbanum in foro jus dicere, non in mediis Germaniæ finibus exercitui præeſſe crederet. Tum juvenis, genere nobilis, manu fortis, ſenſu celer, ultra barbarum promptus ingenio, nomine Arminius, Sigimeri principis gentis ejus filius, ardorem animi vultu oculíſque præferens, adſiduus militiæ noſtræ prioris comes, etiam civitatis Romanæ jus equeſtrémque conſecutus gradum, ſegnitiâ ducis in occaſionem ſceleris uſus eſt: haud imprudenter ſpeculatus, neminem celeriùs opprimi, quàm qui nihil timeret; & frequentiſſimum initium eſſe calamitatis, ſecuritatem. Primò igitur paucos, mox plures in ſocietatem conſilii recipit; *opprimi poſſe Romanos* & dicit & perſuadet; decretis facta jungit; tempus inſidiarum conſtituit. Id Varo per virum ejus gentis

fidelem clarísque nominis Segeſten indicatur. Obſtabant ſed jam fata conſiliis, omnémque animi ejus aciem præſtrinxerant. Quippe ita ſe res habet, ut plerumque Deus, fortunam mutaturus, conſilia corrumpat; efficiátque, quod miſerrimum eſt, ut, quod accidit, id etiam meritò accidiſſe videatur, & caſus in culpam tranſeat. Negat itaque ſe credere, ſpémque in ſe benevolentiæ ex merito æſtimare profitetur. Nec diutiùs, poſt primum indicem, ſecundo relictus locus.

CAP. CXIX. Ordinem atrociſſimæ calamitatis, quâ nulla, poſt Craſſi in Parthis damnum, in externis gentibus gravior Romanis fuit, juſtis voluminibus, ut alii, ita nos conabimur exponere: nunc ſumma deflenda eſt. Exercitus omnium fortiſſimus, diſciplinâ, manu, experientiâque bellorum inter Romanos milites princeps, marcore ducis, perfidiâ hoſtis, iniquitate fortunæ circumventus; cùm ne pugnandi quidem egregiè occaſio, in quantum voluerant, data eſſet miſeris, caſtigatis etiam quibuſdam gravi pœnâ, quia Romanis & armis & animis uſi fuiſſent, incluſus ſylvis, paludibus, inſidiis ab eo hoſte ad internecionem trucidatus eſt, quem ita ſemper more pecudum trucidaverat, ut vitam aut mortem ejus nunc ira nunc venia temperaret. Duci plus ad moriendum quàm ad pugnandum animi fuit: quippe paterni avitſque exempli ſucceſſor ſe ipſe transfixit. At è præfectis caſtrorum duobus quàm clarum exemplum L. Eggius, tam turpe Ceionius prodidit: qui, cùm longè maximam partem abſumpſiſſet acies, auctor deditionis ſupplicio quàm prœlio mori maluit. At Vala Numonius, legatus Vari, cætera quietus ac probus, diri auctor exempli, ſpoliatum equite peditem relinquens, fugâ cum alis Rhenum petere ingreſſus eſt: quod factum ejus fortuna ulta eſt: non enim deſertis ſuperfuit, ſed deſertor occidit. Vari corpus ſemiuſtum hoſtilis laceraverat feritas; caput ejus abſciſſum, latúmque ad Marobodaum, &

ab eo missum ad Cæsarem, gentilitii tamen tumuli sepulturâ honoratum est.

CAP. CXX. His auditis revolat ad patrem Cæsar: perpetuus patronus Romani imperii adsuetam sibi causam suscipit. Mittitur ad Germaniam, Gallias confirmat, disponit exercitus, præsidia munit; se magnitudine suâ, non fiduciâ [hostium] metiens, qui Cimbricam Teutonicámque militiam Italiæ minabantur, ultro Rhenum cum exercitu transgreditur. Arminio territo, quem arcuisse pater & patria contenti erant; penetrat interiùs, aperit limites, vastat agros, urit domos, fundit obvios; maximâque cum gloriâ, incolumi omnium quos transduxerat numero, in hyberna revertitur. Reddatur verum L. Asprenati testimonium; qui legatus sub avunculo suo Varo militans, navâ virilique operâ duarum legionum, quibus præerat, exercitum immunem tantâ calamitate servavit; maturéque ad inferiora hyberna descendendo, vacillantium etiam cis Rhenum sitarum gentium animos confirmavit. Sunt tamen, qui, ut vivos ab eo vindicatos, ita jugulatorum sub Varo occupata crediderint patrimonia: hæreditatémque excisi exercitûs, in quantum voluerit, ab eo aditam. Lucii etiam Cæditii, præfecti castrorum, eorumque, qui unà circumdati Alisone immensis Germanorum copiis obsidebantur, laudanda virtus est; qui, omnibus difficultatibus superatis, quas inopia rerum intolerabiles, vis hostium faciebat inexsuperabiles, nec temerario consilio, nec segni providentiâ usi, speculatíque opportunitatem, ferro sibi ad suos peperere reditum. Ex quo apparet, Varum sanè, gravem & bonæ voluntatis virum, magìs imperatoris defectum consilio, quàm virtute destitutum militum, se magnificentissimúmque perdidisse exercitum. Cùm in captivos sæviretur à Germanis, præclari facinoris auctor fuit Caldus Cœlius, vetustate familiæ suæ dignissimus: qui, complexus catenarum, quibus vinctus erat, seriem,

ita illas inliſit capiti ſuo, ut protinus pariter ſanguinis cerebríque profluvio exſpiraret.

CAP. CXXI. Eadem & virtus & fortuna ſubſequenti tempore ingreſſa animam imperatoris Tiberii fuit, quæ initio fuerat; qui, concuſſis hoſtium viribus claſſicis peditúmque expeditionibus, cùm res Galliarum maximæ molis, accenſáque plebis Viennenſium diſſenſiones, coërcitione magìs quàm pœnâ molliſſet, & ſenatus populúſque Rom. (poſtulante patre ejus) *ut æquum ei jus in omnibus provinciis exercitibúſque eſſet, quàm erat ipſi*, decreto complexus eſſet, (etenim abſurdum erat, non eſſe ſub illo, quæ ab illo vindicabantur; & qui ad opem ferendam primus erat, ad vindicandum honorem non judicari parem) in urbem reverſus, jampridem debitum, ſed continuatione bellorum dilatum, ex Pannoniis Dalmatíſque egit triumphum. Cujus magnificentiam quis non miretur in Cæſare? fortunæ verò quis non miretur indulgentiam? Quippe omnes eminentiſſimos hoſtium duces non occiſos fama narravit, ſed victos triumphus oſtendit: quem mihi fratríque meo, inter præcipuos præcipuíſque donis adornatos viros, comitari contigit.

CAP. CXXII. Quis non inter reliqua, quibus ſingularis moderatio Tib. Cæſaris elucet atque eminet, hoc quoque miretur; quòd, cùm ſinè ullâ dubitatione ſeptem triumphos meruerit, tribus contentus fuerit? Quis enim dubitare poteſt, quin ex Armeniâ receptâ, & ex rege ei præpoſito, cujus capiti inſigne regium ſuâ manu impoſuerat, ordinatíſque rebus Orientis, ovans triumphare debuerit? &, Vindelicorum Rhætorúmque victor, curru urbem ingredi? fractis deinde poſt adoptionem continuâ triennii militiâ Germaniæ viribus, idem illi honor & deferendus & recipiendus fuerit? & poſt cladem ſub Varo acceptam, ocyùs proſperrimo rerum eventu, eadem exciſa Germania triumphum ſummi ducis adornare debuerit? Sed in hôc viro neſcias, utrum ma-

gis mireris, quòd laborum periculorúmque ſemper exceſſit modum, an quòd honorum temperavit.

CAP. CXXIII. Venitur ad tempus, in quo fuit plurimum metûs. Quippe Cæſar Auguſtus, cùm Germanicum nepotem ſuum, reliqua belli patraturum, miſiſſet in Germaniam, Tiberium autem filium miſſurus eſſet in Illyricum, ad firmanda pace quæ bello ſubegerat, proſequens eum, ſimúlque interfuturus athletarum certaminis ludicro, quod ejus honori ſacratum à Neapolitanis eſt, proceſſit in Campaniam: quamquam jam motus imbecillitatis inclinatéque in deterius principia valetudinis ſenſerat; tamen, obnitente vi animi, proſecutus filium, digreſſúſque ab eo Beneventi, ipſe Nolam petiit; &, ingraveſcente in dies valetudine, cùm ſciret, quis volenti omnia poſt ſe ſalva remanere acceſſendus foret, feſtinanter revocavit filium. Ille ad patrem patriæ exſpectato revolavit maturiús. Tum *ſecurum ſe* Auguſtus prædicans, circumfuſúſque amplexibus Tiberii ſui, commendans illi ſua atque ipſius opera, *nec quidquam jam de fine, ſi fata poſcerent, recuſans*, ſubrefectus primo conſpectu adloquióque cariſſimi ſibi ſpiritûs, mox, cùm omnem curam fata vincerent, in ſua reſolutus initia, Pompeio Apulcióque COSS. ſeptuageſimo ſexto anno, animam cœleſtem cœlo reddidit.

CAP. CXXIV. Quid tunc homines timuerint, quæ ſenatûs trepidatio, quæ populi confuſio, quis orbis metus, in quàm arto ſalutis exitiſque fuerimus confinio, neque mihi tam feſtinanti exprimere vacat; neque, cui vacat, poteſt. Id ſolum voce publicâ dixiſſe habeo. Cujus orbis ruinam timueramus, eum ne commotum quidem ſenſimus. Tantáque unius viri majeſtas fuit, ut nec bonis, neque contra malos opus armis foret. Una tamen veluti luctatio civitatis fuit; pugnantis cum Cæſare ſenatûs populíque Romani, *ut ſtationi paternæ ſuccederet*; illius, *ut potiùs æqualem civem, quàm eminentem liceret agere principem*. Tandem magis ratione

quàm honore victus est; cùm quidquid tuendum non suscepisset, perieturum videret: solíque huic contigit, penè diutiùs recusare principatum, quàm, ut occuparent eum, alii armis pugnaverant. Post redditum cœlo patrem, & corpus ejus humanis honoribus, nomen divinis honoratum, primum principalium ejus operum fuit ordinatio comitiorum; quam manu suâ scriptam D. Augustus reliquerat. Quo tempore mihi fratríque meo, candidatis Cæsaris, proximè à nobilissimis ac sacerdotibus viris, destinari prætoribus contigit; consecutis, ut neque post nos quemquam D. Augustus, neque ante nos Cæsar commendaret Tiberius.

CAP. CXXV. Tulit protinus & voti & consilii sui pretium resp. neque diu latuit, aut quid non impetrando passuri fuissemus, aut quid impetrando profecissemus. Quippe exercitus, qui in Germaniâ militabat, præsentísque Germanici imperio regebatur, simúlque legiones, quæ in Illyrico erant, rabie quâdam & profundâ confundendi omnia cupiditate, *novum ducem, novum statum, novam* quærebant *remp.* Quinetiam ausi sunt minari, *daturos senatui, daturos principi leges*; modum stipendii, finem militiæ sibi ipsi constituere conati sunt. Processum etiam in arma, ferrúmque strictum est; & penè in ultima gladiorum erupit impunitas; defuítque qui contra remp. duceret, non qui sequerentur. Sed hæc omnia veteris imperatoris maturitas, multa inhibentis, aliqua cum gravitate pollicentis, inter severam præcipuè nostrorum ultionem mitis aliorum castigatio brevì sopiit ac sustulit. Quo quidem tempore, ut pleraque ignavè Germanicus, ita Drusus, qui à patre in id ipsum, plurimo quidem igne emicans, incendium militaris tumultûs missus erat, priscâ antiquâque severitate usus ancipitia sibi tam re quàm exemplo perniciosa, & his ipsis militum gladiis, quibus obsessus erat, obsidentes coërcuit: singulari adjutore in eo negotio usus Junio Blæso, vi-

ro neſcias utiliore in caſtris an meliore in togâ. Qui, poſt paucos annos proconſul in Africâ, ornamenta triumphalia cum appellatione imperatoriâ meruit: ac Hiſpanias exercitúmque virtutibus celeberrimâque in Illyrico militiâ, ut prædiximus, cùm imperio obtineret, in ſummâ pace, quietè continuit; cùm ei pietas rectiſſima ſentiendi, & auctoritas quæ ſentiebat obtinendi ſupereſſet: cujus curam ac fidem Dolabella quoque, vir ſimplicitatis generoſiſſimæ, in maximâ parte Illyrici per omnia imitatus eſt.

CAP. CXXVI. Horum XVI. annorum opera quis, cùm inſerta ſint oculis animiſque omnium, in partibus eloquatur? Sacravit parentem ſuum Cæſar non imperio, ſed religione: non appellavit eum, ſed fecit Deum. Revocata in forum fides, ſummota è foro ſeditio, ambitio campo, diſcordia curiâ; ſepultæque ac ſitu obſitæ juſtitia, æquitas, induſtria civitati redditæ; acceſſit magiſtratibus auctoritas, ſenatui majeſtas, judiciis gravitas; compreſſa theatralis ſeditio; rectè faciendi omnibus aut incuſſa voluntas, aut impoſita neceſſitas. Honorantur recta, prava puniuntur: ſuſpicit potentem humilis, non timet: antecedit, non contemnit humiliorem potens. Quando annona moderatior? quando pax lætior? Diffuſa in Orientis Occidentiſque tractus, & quidquid meridiano aut ſeptentrione finitur, pax Auguſta per omnes terrarum orbis angulos á latrociniorum metu ſervat immunes. Fortuita non civium tantummodo, ſed urbium damna Principis munificentia vindicat. Reſtitutæ urbes Aſiæ: vindicatæ ab injuriis magiſtratuum provinciæ: honor dignis paratiſſimus: pœna in malos ſera, ſed aliqua. Superatur æquitate gratia, ambitio virtute; nam facere rectè cives ſuos Princeps optimus faciendo docet; cúmque ſit imperio maximus, exemplo major eſt.

CAP. CXXVII. Rarò eminentes viri non magnis adjutoribus ad gubernandam fortunam ſuam uſi

ſunt; ut duo Scipiones duobus Lælliis, quos per omnia æquaverunt ſibi; ut Divus Auguſtus M. Agrippâ, & maximè ab eo, Statilio Tauro. Quibus novitas familiæ haud obſtitit, quo minùs ad multiplices conſulatus triumphóſque & complura eniterentur ſacerdotia. Etenim magna negotia magnis adjutoribus egent. Neque in parvo paucitas miniſteria defecit: interéſtque reip. quod uſu neceſſarium, & dignitate eminere: utilitatémque auctoritate muniri. Sub his exemplis Tiberius Cæſar Sejanum Ælium, principe equeſtris ordinis patre natum, materno verò genere clariſſimas veteréſque & inſignes honoribus complexum familias, habentem conſulares fratres, conſobrinos, avunculum, ipſum verò laboris ac fidei capaciſſimum, ſufficiente etiam vigori animi compage corporis, ſingularem principalium onerum adjutorem in omnia habuit atque habet: virum ſeveritatis lætiſſimæ, hilaritatis priſcæ, actu otioſis ſimillimum, nihil ſibi vindicantem, eóque adſequentem omnia, ſempérque infra aliorum æſtimationes ſe metientem, vultu vitâque tranquillum, animo exſomnem.

CAP. CXXVIII. In hujus virtutum æſtimationem jampridem judicia civitatis cum judiciis Principis certant: neque novus hic mos ſenatûs populíque Romani eſt, putandi, quod optimum ſit, eſſe nobiliſſimum. Nam & illi antiqui, ante primum bellum Punicum, abhinc annos ccc. Ti. Coruncanium, hominem novum, cùm aliis omnibus honoribus, tum pontificatu etiam maximo, ad principale extulere faſtigium: & equeſtri loco natum Sp. Carvilium; & mox M. Catonem, novum etiam Tuſculo urbis inquilinum; Mummiúmque Achaïcum in conſulatus, cenſuras, & triumphos provexere: & qui C. Marium, ignotæ originis, uſque ad ſextum conſulatum ſinè dubitatione Romani nominis habuere principem; & qui M. Tullio tantum tribuere, ut penè adſentatione ſuâ, quibus vellet, principatus

conciliaret: quíque nihil Asinio Pollioni negaverint, quod nobiliſſimis ſummo cum ſudore conſequendum foret; profectò hoc ſenſerunt, in cujuſcumque animo virtus ineſſet, ei plurimum eſſe tribuendum. Hæc naturalis exempli imitatio ad experiendum Sejanum, Cæſarem; ad juvanda verò onera Principis, Sejanum protulit; ſenatúmque & pop. Rom. eò produxit, ut, quod uſu optimum intelligit, id in tutelam ſecuritatis ſuæ libenter advocet.

CAP. CXXIX. Sed, propoſitâ quaſi universâ principatûs T. Cæſaris formâ, ſingula recenſeamus. Quâ ille prudentiâ Rhaſcupolim, interemptorem fratris ſui filii Cotyis, conſortíſque ejuſdem imperii, evocavit; ſingulari in eo negotio uſus operâ Flacci Pomponii, conſularis viri, nati ad omnia quæ rectè facienda ſunt, ſimpliciſque virtute merentis ſemper, quàm captantis gloriam. Cum quantâ gravitate, ut ſenator & judex, non ut princeps, & cauſas preſſiùs audit? Quàm celeriter [Libonem] ingratum & nova molientem oppreſſit? Quibus præceptis inſtructum Germanicum ſuum, imbutúmque rudimentis militiæ ſecum actæ, domitorem recepit Germaniæ? Quibus juventam ejus exaggeravit honoribus, reſpondente cultu triumphi rerum, quas geſſerat, magnitudini? Quotiens populum congiariis honoravit, ſenatorúmque cenſum, cùm id ſenatu auctore facere potuit, quàm libenter explevit; ut neque luxuriam invitaret, neque honeſtam paupertatem pateretur dignitate deſtitui? Quanto cùm honore Germanicum ſuum in tranſmarinas miſit provincias? Quâ vi, conſiliorum ſuorum miniſtro & adjutore uſus Druſo filio ſuo, Maroboduum, inhærentem occupati regni finibus, pace majeſtatis ejus dixerim, velut ſerpentem abſtruſam terræ, ſalubribus conſiliorum ſuorum medicamentis coëgit egredi? Quàm illum & honoratè, nec ſecurè continet? Quantæ molis bellum, principe Galliarum ciente Sacroviro, Floróque Julio, mirâ celeritate ac virtute

virtute compreſſit? ut antè populus Rom. viciſſe ſe quàm bellare cognoſceret; nuntióſque periculi victoriæ præcederet nuntius. Magni etiam terroris bellum Africum, & quotidiano auctu majus, auſpiciis conſiliiſque ejus brevi ſepultum eſt.

CAP. CXXX. Quanta ſuo ſuorúmque nomine exſtruxit opera? Quàm piâ munificentiâ, ſupérque humanam evectâ fidem, templum patri molitur? Quàm magnifico animi temperamento Cn. quoque Pompeii munera abſumpta igni reſtituit? qui, quidquid umquam claritudine eminuit, id veluti cognatum cenſet tuendum. Quâ liberalitate, cùm aliàs, tum proximè, incenſo monte Cœlio, omnis ordinis hominum jacturæ patrimonio ſuccurrit ſuo? Quantâ cum quiete hominum, rem perpetui præcipuſque timoris, ſupplementum, ſinè trepidatione delectûs, providet? Si aut natura patitur, aut mediocritas recipit hominum, apud aures Deorum de his queri; quid hic meruit? primùm, ut ſcelerata Druſus Libo iniret conſilia: deinde, ut Silius & Piſo; quorum alterius dignitatem conſtituit, auxit alterius? Ut ad mujora tranſcendam, quanquam & hæc ille duxit maxima; quid, juvenes ut amitteret filios? quid ut nepotem ex Druſo ſuo? Dolenda adhuc retulimus: veniendum ad erubeſcenda eſt. Quantis hoc triennium, M. Vinici, doloribus laceravit animum ejus? Quamdiu abſtruſo, quod miſerrimum eſt, pectus ejus flagravit incendio? quòd ex nuru, quòd ex nepote dolere, indignari, erubeſcere coactus eſt. Cujus temporis ægritudinem auxit amiſſa mater eminentiſſima, & per omnia Deis quàm hominibus ſimilior femina; cujus potentiam nemo ſenſit, niſi aut levatione periculi aut acceſſione dignitatis. Voto finiendum volumen ſit.

CAP. CXXXI. JUPITER *Capitoline, & auctor ac ſator Romani nominis Gradive Mars, perpetuorúmque cuſtos Veſta ignium, & quidquid numinum hanc Romani imperii molem in ampliſſimum terrarum orbis faſtigi-*

sum extulit, vos publicâ voce obtestor atque precor, custodite, servate, protegite hunc statum, hanc pacem; eique, functo longissimâ stationc mortali, destinate successores quàm serissimos, sed eos, quorum cervices tam fortiter sustinendo terrarum orbis imperio sufficiant, quàm hujus suffecisse sensimus; consiliáque eorum civium... aut pia * * * *

INDEX

RERUM maximè memorabilium.

ACHillæ consilium 2. 53.
Achillis filius Pyrrhus 1. 1.
Acidini Manlii familia 2. 8.
Achæi ex Laconicâ pulsi 1. 3.
Achaiæ pars magna Metelli Macedonici virtute fracta 1. 32. Achaia à Mummio subacta 2. 38.
Adduus Caium Cæsarem graviter vulnerat 2. 102.
Ægisthus Agamemnonis interfector regni per 7 annos potitus ab Oreste obtruncatur 1. 1.
Ælius Catus Consul 2. 103.
Ænaria, ubi Marius filium adsecutus est 2. 19.
Æolii Græciâ profecti multos locos obtinent 1. 4.
Ætolia à Fulvio Nobiliore subacta 2. 38.
Afranius Pompeii legatus Hispanias administrat 2. 48.
Agamemnon rex regum, in Cretâ tres urbes statuit; ab Ægisthо occiditur 1. 1.
Agrippa M. apud Mylas navali prælio pugnat prosperè 2. 79. corona classicâ primus donatus 1. 81, Leucas, Patras, Corinthum capit 84, Augusti classi præest apud Actium 85, tertiùm Consul, & Tribunus 90, secedit in Asiam, unde reversus Juliam Augusti filiam ducit 93, Augusti ad fortunam gubernandam adjutor 27, Neronis socer; moritur. Ejus liberi ab Augusto adoptati 96, filius Agrippa ingenii pravitate patris & avi animum sibi alienat 112.
Albania à Pompeio penetrata 2. 40.
Albis Semnonum Hermundorúmque fines præterfluit 2. 106.
Alcmæon perpetuorum Archontum Athenicnsium ultimus 1. 8.
Alesia, ubi C. Cæsar res magnas gessit 2. 47.
Aletes, Hippotis filius, sextus ab Hercule 1. 3.
Alexander Magnus à Carano 17us Achille per Matrem, Hercule per patrem oriundus 1. 6, a Lysippo, ut statuas equitum ad Granicum

occiſorum exprimeret, impetrat 11.
Allobroges à Fabio victi 2. 10.
Alpes perdomitæ 2. 90.
Altinum urbs 2. 76.
Amyntas rex 2. 84.
Anchiſis genere ortus C. Cæſar 2. 41.
Annia uxor primò Cinnæ, deinde Piſonis, à quo in Sullæ gratiam dimiſſa eſt 2. 41.
Antiochus Macedonicus devictus 1. 6.
Antiochus Syriæ rex Athenis Olympicum inchoavit: Ptolemæum Alexandriæ obſidet 1. 10.
Antiſtius ædilitius trucidatur 2. 26. Antiſtius Vetus 2. 43. C. Antiſtius 2. 90.
Antonius M. orator 2. 9. Marii Cinnæque juſſu conſoſſus 2. 22. M. Antonii prætura 2. 31. M. Antonius C. Cæſaris in conſulatu collega ejus capiti inſigne regium imponit 2. 56, conſul cum Dolabellâ nefandam dominationem affectat; & Octavio quotidianas inſidias ſtruit; HS ſepties millies occupat 60. circa Mutinam ab Octavio in fugam compulſus Italiam deſerit 61, Alpes tranſgreſſus cum Lepido ſe jungit 63, & cum eo à ſenatu hoſtis judicatur 64, cum Cæſare epiſtolarum commercia & affinitatem init, privignâ ſuâ illi deſponſatâ 65 cum Lepido proſcriptionem, Cæſare adversùs duos fruſtra repugnante, inſtituit; Ciceroni vitam eripit 66, L. Cæſarem avunculum proſcribit 67, cum Cæſare exercitum in Macedoniam trajiciens, Philippis Bruti Caſſiſque copias fundit 70, in Italiam venit, pace circa Brundiſium compoſitâ 76, Octaviam Cæſaris ſororem ducit 78, Pompeium jugulari jubet, ex cujus facinoris odio, ſpectaculo, quod ipſe præbebat, populi execratione pellitur 79, ingreditur Armeniam & Mediam; à Parthis cladem accipit; poſtea Artauaſdem Armeniæ regem fraude deceptum vincit aureis catenis; Cleopatræ amore victus, Liberi Patris, cujus nomen uſurpaverat, ornatu Alexandriam invehitur; & adverſus Patriam bellum cogitat 82, apud Actium dimicat 84, fugatúſque ac ſuorum militum conſtanter pugnantium deſertor 85, ipſe ſe haud ſegniter interemit 87.
Antonius L. Conſul Marci frater ad arma conciet veteranos, Cæſariſque viribus pulſus ſe confert Peruſiam, ubi expugnatus à Cæſare inviolatus dimittitur 2. 74. Iulus Antonius Juliæ adulter 2. 100.
Apolloniam in ſtudia miſſus C. Octavius 2. 59.
Appuleius Saturninus morte multatus 2. 12.
Apronius L. ex virtute honores conſequitur 2. 116.
Aquillius Man. Conſul 2. 4. vinctus Mithridati traditur 2. 28.
Archontes Athenienſium 1. 2. perpetui, decennales, annui 1. 8.
Argos ſterile ſtudiorum 1. 18.
Ariſtodemus ducum Heraclidarum unus 1. 2.
Ariſtonicus regiam originem mentitus, Attalo defuncto, Aſiam occupat, Craſſum Mu-

cianum occidit, à M. Perpenna triumpho ducitur, & Man. Aquilio capite pœnas dat 2. 4.
Arminius Sigimeri filius auctor Varianæ cladis 2. 118.
Aruntius reip. reſtituitur 2. 77.
Lævum navium Julianarum cornu moderatur 2. 85.
Artagera, ubi Caius Cæſar ab Adduo vulneratur 2. 102.
Artauaſdes ab Antonio catenis aureis vinctus 2. 82.
Artorius Cæſaris medicus 2. 70.
Arverni à Domitio victi 2. 10.
Aſculum à Cn. Pompeio Magni patre captum 2. 21. Aſculani Servium Fonteiúmque occidunt 2. 15.
Aſia Antiocho à L. Scipione erepta; ab Attalis regibus poſſeſſa; à M. Perpennâ tributaria facta 2. 38, ejus imperium ab Aſſyriis ad Medos tranſlatum 1. 6.
Aſprenatis L. virtus 2. 120.
Aſſyrii Aſiæ imperaverunt annos 1070. 1. 4.
Aſylum Romuli 1. 8.
Athenarum Rex ultimus Codrus, Archon primus Medon 1. 2. Athenæ à Sullâ oppugnatæ 1. 23. ingeniorum fertiles 2. 18. Attica fides 2. 23. amneſtia 2. 58.
Atia Juliæ filia 2. 59, Auguſti mater 60.
Atilius C. Conſul. 2. 53.
Atreus Pelopi patri funebres ludos faciens Olympicum ſacrum inſtituit 1. 8.
Attalus Aſiam populo Rom. hæreditate reliquit 2. 4.
Attuarii ſubacti 2. 105.
Avernus lacus 2. 79.
Auguſtus conſule Cicerone natus 2. 36. C. Cæſaris teſtamento adoptatus, nepos ſororis ſuæ Juliæ; apud Philippum vitricum educatus; natus annos 18, Hiſpanienſis militiæ Cæſari comes; Apolloniam in ſtudia miſſus; Getici & Parthici belli commilito; avunculo cæſo, urbem intrat, amicorum obviorum frequentiâ cinctus, ſoliſque radiis ſuper caput coronæ inſtar rotundatis redimitus 2. 59, ab Antonio conſule ſuperbè exceptus 60, à ſenatu equeſtri ſtatuâ honoratus, Antonium apud Mutinam fugat 61, cum Antonio affinitatem facit, ejus privignâ deſponſatâ; conſulatum init 65, apud Philippos Brutum & Caſſium vincit 70, in Italiam ſe recipit, L. Antonium Peruſiam pellit, quâ expugnatâ eum inviolatum dimittit 74, bellum in Campaniâ ortum diſcutit 75, crebris in Illyrico Dalmatiâque expeditionibus exercitum durat 78, Liviam ducit uxorem, Pompeio Siciliaéque bellum infert, plurimam claſſis vento laceratæ partem amittit, Pompeio tandem omnibus penè navibus exuto & in Aſiam fugato 79, victor in urbem reverſus Apollini templum promittit 81, proſpere pugnat apud Actium 84, & Antonium ac Cleopatram in fugam vertit 85, eóſque Alexandriam perſecutus, ultimam bellis civilibus imponit manum 87, in urbem reverſus magnificentiſſimum egit triumphum, pacato terrarum orbe, conſulatum undecimum accipit, Dictaturam repellit 89, Auguſti cog-

nomen Planco ſuadente univerſoque ſenatu populóque Rom. conſentiente conſequitur 91, Agrippæ liberos, nepotes ſuos adoptat 96, & iis mortuis Tiberium Neronem 103, & M. Agrippam 104, procedit in Campaniam, certaminis, quod Tiberio Neapolitani ſacraverant, ludicro interfuturus, indè Nolam petit, ubi moritur natus ann. LXXVI 123, conſecratur à Nerone 126.
Aurelius conſul trucidatur 2. 12.

B

Babylonem condiderunt Ninus & Semiramis 1. 6.
Balbus Cornelius caſtra hoſtium ingreditur 2. 51.
Bathinus fluvius 2. 114.
Bato 2. 114, Batones 110.
Bellum Achaïcum 2. 12. Actiacum 2. 84. Alexandrinum 88, Africanum 54, Campanum 75, civile 49, Dalmaticum 116, Geticum & Parthicum 59, Germanicum 104, Marſicum 21, Italicum 15, Jugurthinum 21, Mithridaticum 18. Numantinum 2. 1, Nolanum 17, Pannonicum 96, Piraticum 33, Punicum primum 38, ſecundum 90, Sertorianum 30, Thracicum 98.
Beneventi à Tiberio diſcedit Auguſtus 2. 123.
Beſtiæ filia Calpurnia 2. 26.
Bibulus Cæſaris collega majore anni parte domi ſe tenuit 2. 44.
Bithynia à Nicomede Populo Rom. hæreditate relicta 2. 4, 39.
Blæſus Junius Druſi adjutor ſingularis 2. 125.
Bocchus rex 2. 12.
Boiohæmum Marobodui regio 2. 109.
Bovillis P. Clodius à Milone jugulatur 2. 47.
Breuci funditus everſi 2. 115.
Britannia bis à Cæſare penetrata 2. 47.
Bructeri ſubacti 2. 105.
Brunduſina pax 2. 76, 86.
Bruti A. Gallæci militia in Hiſpaniâ præclara 2. 5. Brutus D. unus ex Cæſaris interemptoribus 2. 56. deſignatus Conſul 58, cui Gallia provincia 60, & triumphus decretus 62, obſidione liberatur 61, deſertus à Planco jugulatur 64. Brutus M. Prætor cum Caſſio author conjurationis in Cæſarem 2. 56, 58, Capitolium occupat: Antonium interimendum teſtamentúmque Cæſaris abolendum diſſuadet, 58. provinciam, quam jam ſinè ullo S. C. occupaverat, ſibi decretam obtinet, 62. C. Antonio fratri M. Antonii in Macedoniâ, Vatinióque circa Dyrrhachium legiones extorquet; Lycios devincit 69, apud Philippos primò victor, poſtea acie victus, Stratonis Ægeatis familiaris ſui manu moriturus occubuit 70, annum ætatis XXXVII. agens 72, cum Caſſio comparatus 72.

C.

Cæciliæ familiæ claritudo 2. 11.
Cæcina A. consularis 2. 112.
Cæditii L. præfecti castrorum virtus 2. 120.
Cæpio consul à Cimbris ac Teutonibus fusus 2. 12, censor Lepidum Æmilium augurem, quòd sex millia ædes conduxisset, adesse jussit 10. Servilii Cæpionis fraude Viriathus interemptus 2. 1. Fannius Cæpio Augusti occidendi consilium init 2. 91.
Cæsetius Flavus tribunus plebis 2, 68.
Caius Cæsar Agrippæ filius ab Augusto adoptatus 2. 96, virilem togam sumit 99, in Syriam mittitur, & cum Rege Parthorum coit 101, in colloquio ab Addud vulneratur; Limyræ morbo obit 102.
Caldus Cælius catenas, quibus vinctus erat, suo capiti infidit 2. 120.
Calpurnia, Bestiæ filia, uxor Antistii, jugulato viro, gladio se transfigit 2. 26, 88. Calpurnia Julii Cæsaris uxor visu nocturno terretur 2. 57.
Calpurnius L. consul 2. 2.
Camelus vir nobilis, in cujus domo D. Brutus jugulatus est 2. 64.
Canidius Antonii in terrâ exercitûs rector fugit 2. 85, moritur 87.
Canina Claudius consul 1. 14.
Caninefates subacti 2. 105.
Caninius Gallus consul 2. 106.
Cannensis pugna 1. 9.
Canutius tribunus continuâ rabie Antorium lacerat 2. 64.
Capito Velleii patruus vir ordinis senatorii, Agrippæ in Cassium subscribit 2. 69.
Capuam cepit Fulvius Flaccus 2. 8.
Caranus ab Hercule decimus sextus, Argis profectus, Macedoniæ regnum occupat 1. 6.
Carbo à Cimbris fusus 2. 12, consul toto anno solus 24, tertiùm 26. C. Carbo prætorius, consulis frater trucidatur 2. 26. Carbo tribunus 2. 4. Carbo Papirius orator 2. 9.
Carnuntum locus Norici regni proximus 2. 109.
Carthago, cum annos DCLXVII stetisset, à Scipione diruta 1. 12.
Carvilius Sp. equestri loco natus 2. 128.
Cassius Longinus consul 1. 15. Cassius censor theatrum facere instituit 1. 15. C. Cassius quæstor 2. 46, prætor 50. cum Bruto, conjurationis in Cæsarem author 56, Antonium interimendum Cæsarisque testamentum abolendum censet 58, Dolabellam Laodiceæ inclusum capit, Rhodum expugnat 69, fugatus liberto cervicem præbet 70, cum Bruto comparatur 72. Cassius Parmensis ex interfectoribus Cæsaris ultimus morte pœnas dedit 2. 87.
Catilina conjurat, urbe pellitur 2. 34. fortissimè dimicans moritur 35.

Cato Historicus 1. 17, diligens 7, M. Cato perpetuus diruendæ Carthaginis author 13. C. Cato consularis, M. Catonis nepos, Africani sororis filius, repetundarum ex Macedoniâ damnatur 2. 8. M. Cato novus Tusculo urbis inquilinus 2. 128, familiæ Poreiæ princeps; invehitur in conjurationem Catilinæ, & ad sententiam universum senatum perducit 35, quæstor cum jure prætorio, ad spoliandum regno Ptolemæum, Cyprum missus, pecuniam speratâ longè majorem inde Romam refert 45, imperium summum a militibus delatum respuit 54, ejus filius moritur 71. Cato Porcius consul in Italico bello occiditur 2. 16.

Catulus Q. Lutatius proconsul cum Mario consule citra Alpes in campis Raudiis fortunatissimo prælio decertavit 2. 12, auctoritate & verecundiâ memorabilis 32, senatûs princeps 43, mortem, ad quam conquirebatur, sibi conscivit 22, ante bellorum civilium initium 49.

Cauchorum nationes, duce Tiberio, receptæ 2. 106.

Ceionius auctor deditionis supplicio moritur 2. 119.

Censorinus L. consul 1. 13. ejus domus 2. 14, obitus à civibus deploratus 102.

Censura aspera Fulvii Flacci & Posthumii Albini 1. 10, Cassii Longini & Cæpionis 2. 10. censura Planci & Paulli acta inter discordiam 95.

Cethegus & alii conjurati in carcere necati 2. 34.

Character Homeri 1. 5, Hesiodi 7, P. Scipionis Æmiliani 12, cum L. Mummio comparati 13. Tib. Gracchi 2. 2, M. Livii Drusi 13, L. Cornelii Sullæ 17, Mithridatis 18, P. Sulpicii 18, C. Marii 11, 23, & ejus filii 26, Cinnæ 24, Cn. Pompeii 29, Sex Pompeii 73, Ciceronis 34, Catonis 35, C. Julii Cæsaris 41, P. Clodii 45, Crassi 46, Curionis 48, M. Cœlii 68, Milonis 68, Vatinii 69, M. Agrippæ 79, Lepidi 80, Planci 83, C. Mæcenatis 88. L. Murenæ & Fannii Cæpionis 91, Marcellii 93, Tiberii Cæsaris 94, Drusi Claudii 97, L. Pisonis 98, Crispini Quintii 100, Sentii Saturnini 105, Marobodui 108, Vari Quintilii 117, Tiberiani imperii 126, Sejani 127, Pomponii Flacci 129.

Charops primus archon decennalis 1. 2, 8.

Cherusci recepti 2. 105.

Cicero M. eloquentiæ princeps 1. 17. vir novitatis nobilissimæ, Catilinæ conjurationem extinxit 2. 34, lege Clodii exul, & actione Milonis trib. pleb. redux domum à Clodio priùs dejectam, à senatu restitutam accepit 45, insito Pompeianarum partium amore Cæsarem laudandum & tollendum censet 62, suis actionibus Antonii memoriæ æternas notas inurit 64, Bruti & Cassii studiosus 65, proscriptus & occisus 66, Ciceronis elogium 66.

Ciliciam perdomuit Isauricus 2.

Cimbri Rhenum transcendunt 2. 8, ducum Romanorum sæpe victores à Mario vincuntur 12.
Cinna urbe pulsus, consulat motus, patriæ bellum infert 2. 20, cum Cn. Pompeio confligit, magno atrocique prœlio; urbem ingressus legem fert de Mario recipiendo 21, secundùm consul 23, seditione ortâ ab exercitu interimitur 24.
Circenses ludi 2. 27, 40.
Civitas donata Aricinis, Campanis, parti Samnitium sinè suffragio 1. 14.
Claudius consul 1. 12. Claudius Marcellus 2. 38. Claudius Appius aliique Cæsaris filiæ violatæ rei pœnas pendunt 2. 100.
Cleopatra ab Antonio adamata 2. 82, cum eo in prœlio Actiaco victa, & fugæ comes 84, 85, inlatâ aspide spiritum reddit 87.
Clodii P. legibus Cicero in exilium mittitur, Cato à republ. relegatur 2. 45, Clodius à Milone jugulatur 47.
Cocles hostes in ponte sustentat 2. 6.
Codrus, Melanthi filius, ultimus Athenarum rex, moritur pro patriâ 1. 2.
Cœlius historicus 2. 9. orator 2. 36. M. Cœlius 2. 68. Caldus Cœlius 2. 120. Cœlius mons 2. 130.
Collina porta, ad quam Pontius Telesinus cum Sullâ dimicavit 2. 27.
Coloniæ Achæorum, Pelasgorum, Ionum 1. 3, Atheniensium, Lacedæmoniorum, Æoliorum 4. Romanorum: Sutrium, Setiæ, Nepe, Cales, Tarracina, Luceria, Suessa, Aurunca Saticula, Interamna, Sora, Alba, Carseoli, Sinuessa, Minturnæ, Cosa, Pæstus, Arimininum, Beneventum, Firmum, Castrum, Æsernia, Æsulum, Alsium, Fregellæ, Brundisium, Spoletium, Valentia, Cremona, Placentia 1. 14, Bononia, Pisaurum, Potentia, Aquileia, Graviscæ, Luca, Puteoli, Salernum, Buxentum, Auximum, Fabrateria, Scylacium, Minervium, Tarentum, Neptunia, Carthago in Africâ prima extra Italiam colonia, Narbo Martius in Galliâ, Eporædia 15.
Compsa in Hirpinis a Milone oppugnata 2. 68.
Contrebia Hispaniæ urbem oppugnat Q. Macedonicus 2. 5.
Coponius Antonium absentem à Planci contumeliis vindicat 2. 83.
Coronâ murali in Hispania, obsidionali in Africâ donatur P. Scipio 11. 2.
Corfinium Italici imperii caput 2. 16.
Corinthus ab Homero nominata, antea Ephyre, claustra Peloponnesi continens, ab Alete conditur 1. 3, à L. Mummio evertitur 13. per M. Agrippam occupatur 2. 84. Corinthii Achaiam in arma contra Romanos instigant 1. 12.
Cornelia Gracchorum mater Africani filia, 2. 7. uxor Pompeii, & ejus fugæ socia 2. 53.
Cornelius Rufinus consul 1. 14. bello Pyrrhi dux celeberrimus 2. 17.
Cornificius Cæsaris legatus 2. 79.

Corvinus orator 2, 76.
Coruncanius Ti. homo novus, pontifex maximus 2. 128.
Cossus ornamenta triumphalia in Africâ meruit: ejus filius adolescens in omnium virtutum exempla genitus 2. 116.
Cotta judicandi munus æqualiter inter senatum & equites partitus est 2. 32.
Cotys interemptus 2. 129.
Crassus L. Orator 2. 9. Crassus P. orator 1. 17. Crassus Mucianus juris scientissimus ab Aristonico occiditur 2. 4. M. Crassus bellum servile reprimit 2. 30. consul bellum Parthicum moliens Syriam sibi habet decretam; & à rege Orode cum parte majore Romani exercitûs interimitur 46.
Creon primus archon annuus 1, 8.
Cresphontes unus ex Heraclidis 1. 2.
Crispinus Quintius adulter Juliæ 2. 100.
Curio C. Tribun. pleb. bello civili facem subjicit 2. 48. Julianarum partium dux occisus 55.
Curius M. consul 1. 14.
Cyprus devicta 2. 38.
Cyzicum liberat L. Lucullus 33.

D.

Dalmatia xx & cc annos rebellis pacatur 2. 90.
Damasippus prætor Domitium Scævolam, Carbonem & Antistium in curia Hostiliâ trucidat 2. 26.
Desitiates Dalmatæ 2, 117.
Dido Elissa Tyria condit Carthaginem LXV. ann. ante U. C. 1. 6.
Dolabella accusatur à Cæsare 2. 43, designatus consul 58, ad nefandam dominationem erupit 60, C. Trebonium consularem, fraude deceptum, Smyrnæ occidit; & à Cassio inclusus Laodiceæ ad sui servi ictum cervicem dat 69, vir generosissimæ simplicitatis 125.
Domitius Cn. nobilissimæ simplicitatis juvenis, ex clarissimâ & fœliciſſimâ Domitiorum familia, Arvernos vincit 2. 10, trib. pleb. fert legem de sacerdotibus à populo creandis 12, Sullæ partibus favens, à Damasippo trucidatur 26. Cn. Domitius pater L. Domitii, avus Cn. Domitii, fugit à Brutianis castris 2. 72. Calvinus Domitius Vibillium primipili centurionem, ob turpem ex acie fugam, fuste percutit 2. 78.
Dorso Fab. consul 1. 14.
Drusus M. Livius pro senatu multa moliens, senatum habet adversarium 2. 13, architecto domum ædificanti acutè respondet: à foro revertens, cultello percutitur, & moribundus circumstantes alloquitur 14, cujus mors bellum excitavit Italicum 15. Drusus Livius Juliæ Augustæ pater se ipse in tabernaculo interimit 2. 71. Drusus Claudius cum Tiberio Rhætos & Vindelicos aggreditur 2. 95, annum xxx agens obit 97. Drusus Libo ingratus & nova moliens con-

tra Tiberium opprimitur 2. 129, 130.
Dyrrhachium caſtris Pompeii tenetur 2. 51.

E.

EGnii L. clarum exemplum 2. 119.
Egnatius M. Italicus dux 2. 16. Rufus Egnatius ædilis, pòſt prætor, conſulatum petit; & Auguſtum interimere ſtatuens, in carcere cum conſciis obſit 2. 91.
Epirum Pyrrhus occupat 1. 1.
Eryx ultimus archon decennalis 1. 8.
Eumenes rex animo medius 1. 9.
Euporus ſervus C. Gracchum herum priùs, ſe deinde interimit 2. 6.

F.

FAbius Maximus 1. 10, Fabius quintùm conſul 14. Fabius Paulli nepos Allobrogicus ab Allobrogibus devictus dictus 2. 10. 39. Fabius Æmilianus diſciplinâ militari clariſſimus 2. 5.
Favonius prætorius Pompeii fugientis comes 2. 53.
Flavius Fimbria equitum præfectus Valerium Flaccum, & ſe poſtea interimit 2. 24.
Florus Julius 2. 129.
Fonteius legatus ab Aſculanis occiſus 2. 15.
Fregellas L. Opimius prætor excidit 2. 6.
Fulvia Antonii uxor omnia armis miſcens Præneſte capit 2. 74, Italiâ permiſſu Cæſaris inviolata cum Planco diſcedit 76.
Fulvius Flaccus fratrem Cn. Fulvium ſenatu movet 1. 10. à C. Graccho in locum Tiberii fratris triumvir nominatus unà cum filio ab Opimio interficitur 2. 6, 7. Fulvii Flacci, qui Capuam ceperat, filiorum clarum exemplum 2. 8. Fulvius Nobilior conſul 2. 15.

G.

GAbinius A. tribunus 2. 31.
Gallus Caninius conſul 2. 100.
Galliæ primùm a Domitio & Fabio Paulli nepote intratæ, C. Cæſaris auſpiciis infractæ 2, 39, à Tiberio confirmatæ 120.
Gallograeciam perdomuit Vulſo Manlius 2. 39.
Gentium Illyriorum regem ante currum egit Anicius 1. 9.
Germania rebellat 2. 100, a Tiberio penitus intrata 105. Germanus miles cupit Cæſarem videre 2. 105. Germani clade afficiunt Lollium 2. 97, & Varum 117.
Germanicus Cæſar in bello Dalmatico magna dat virtutis experimenta 2. 116, mittitur in Germaniam 123, in tranſmarinas provincias 129.
Glaucias Servilii furor 2. 12.
Glaucum ſaltat Plancus 2. 83.
Gracchus Tib. Tib. Gracchi filius, P. Africani ex filiâ nepos Trib. plebis creatus, a bonis deſciſcit; promulga-

is legibus agrariis, ſumma imis miſcet 2. 2, P. Scipionis Naſicæ impulſu, ab univerſis oppreſſus ſubſellii fragmine occiditur 3, Tiberii Gracchi frater C. Gracchus fratris exemplo tribunatum ingreſſus a L. Opimio morte afficitur. Utriuſque corpus in Tiberim dejectum 6.

Granicum flumen, ubi Alexandri equites ceciderunt 1. 11.

H,

Hannibalis caſtra intrà tertium milliarium ab urbe 2. 27, odium in Romanos 18.

Haruſpicis Tuſci verba ad Fulvii Flacci filium 2. 7.

Helena filia Hermiones 1. 1.

Hercynia ſylva 2. 108, 109.

Hercules paterni generis Alexandri author 1. 6, omnium certaminum in Olympicis victor 8, ad Deos excedit 2. Herculis progenies, Heraclidæ à Pelopidis pulſi, poſtea Pelopidas pellunt; Oreſtis liberos excludunt 1. 2.

Herculaneum capit Minutius Magius 2. 16.

Hirtius & Panſa quid Cæſari prædixerunt 2. 57, conſules deſignati 61, eorum corpora publicâ ſepulturâ honorata 62.

Hiſpania à Bruto penetrata 2. 5, in cujus provinciis per CC. annos multo ſanguine certatum eſt 90.

Hortenſius Q. in Annalibus de Minatii Magii virtutibus retulit 2, 16. Hortenſius ante initium bellorum civilium mortuus 2. 49. Hortenſii filii mors 2, 71.

Hoſtilia curia 2. 26.

I.

Janus Geminus ſemel ſub Regibus, iterum T. Manlio Cos. tertium Auguſto principe, clauſus 2. 38.

Iberia penetrata 2. 40.

Illyrios Dalmatáſque Tiberius devincit 2. 39.

Ingeniorum eminentium tempora 2. 36.

Inſularum in Ægæo atque Icario ab Ionibus & Æoliis occupatarum nomina 1. 4.

Ionia ab Ionibus Ione duce occupata 1. 4.

Iphitus Elius Olympios ludos mercatúmque inſtituit 1. 7.

Italicorum celeberrimi duces 2. 16. Italico bello clariſſimi imperatores Romani 15.

Juba partium Pompeii fideliſſimus 2. 53, ciet bellum Africum 54.

Jugurtha juvenis cum Mario ſub eodem Africano ad Numantiam militat 2. 9, a Metello bis acie fuſus 11, a C. Mario in triumpho ducitur 12.

Julia C. Cæſaris filia, uxor Pompeii 2. 44, decedit 47. Julia Auguſti filia, Marcelli, poſtea Agrippæ uxor 2. 93, Neroni nubit 96, ob adulterium delegatur in inſulam 100. Julia Auguſta 2. 72.

Julius Cæſar conſul, Mario ſanguine conjunctiſſimus, Cinnæ gener, capitur a piratis 2. 41, quos poſtea affigit cruci 42, pontifex maximus 43, cum Pompeio & Craſſo ſocietatem init, & affinitatem per nuptias cum Pompeio, quo ſuaſore legem fert de agro Campano plebi dividendo; obtinet Galliam ſibi in quinquennium decretam 44, ubi, & in Britanniâ res præclaras geſſit 46, bello civili exorto 48, Rubiconem tranſit, Pompeium perſequitur Brundiſium, Maſſiliam obſidet 50, Pompeium vincit 52, adverſùs victos clementiâ utitur, Africani & Hiſpanienſis belli victor 55, in urbem redux triumphos quinque agit; inſigne regium ab Antonio capiti impoſitum ita repellit, ut non offenſus videretur, & Idibus Martiis à Bruto & Caſſio (quos offenderat) conjurationis authoribus, C. Trebonio aliiſque interimitur 56, conſilio Pauſæ & Hirtii, præſagiis plurimis indiciiſque, præmonitionibus haruſpicum, nocturno uxoris viſu, libellis conjurationem nunciantibus neglectis 57, ejus teſtamentum apertum, quo C. Octavium adoptabat 59.

Junia Bruti ſoror 2. 88.

Junius proconſul Aſiæ 2. 42.

Juventius Laterenſis, conſilii, quod Lepido dederat, irritus gladio ſe transfigit 2. 63.

L.

LAbienus in acie cadit 2. 55.

Labienus fil. ex Brutianis caſtris ad Parthos proficiſcitur; & unà cum Parthorum copiis virtute Ventidii extinguitur 2. 78.

Lacedæmonii gravi bello Aticos premunt 1. 2, ſtudiorum ſteriles, Alcmana falsò ſibi vindicant 180.

Lælius orator 1. 17. 2. 9. Lælii Scipionibus duobus per omnia æquati 2. 127.

Lænas M. Popilius ad Antiochum Epiphanem miſſus legatus 1. 10. P. Lænas trib. pleb. Sext. Lucilium ſaxo Tarpeio dejicit, & ejus collegis aquâ igniſque interdicit 2. 24.

Langobardi, Germana gens feritate ferocior, ſub Tiberio fracti 2. 106.

Laodicea à Caſſio expugnatur 2. 69.

Laſthenes dux Cretenſium 2. 34.

Latinus avus Romuli 1. 8.

Laurentinæ paludes 2. 19.

Lentulus C. Cornelius conſul 1. 12. Lentulus & Marcellus coss. 2. 49. Lentulus Catilinariæ conjurationis particeps in carcere necatur 2. 34. Lentuli duo conſulares Pompeianæ fugæ comites 2. 53.

Lepidus Ælius augur, quòd ſex millibus ædes conduxiſſet, adeſſe juſſus 2. 10. Lepidus M. in C. Cæſaris locum cum pontif. max.

furto creatus 2. 63, à ſenatu hoſtis judicatus 64, Paulum fratrem proſcribit 67, Cæſari, ut excedat Siciliâ, denunciat; Cæſaris genibus advolvitur, dignitate ſpoliatus 80. M. Lepidi IIIviri filius Cæſaris interficiendi conſilia iniens à C. Mæcenate opprimitur 2. 88. M. Lepidus à Tiberio omnibus copiis præfectus 2. 114, 115.

Leucas expugnatur à M. Agrippâ 2. 84.

Lex Licinii, quâ quiſquam civis plus quingentis jugeribus habere vetitus 2. 6. agraria à Tib. Graccho promulgata 2. 2, Cn. Domitii de ſacerdotibus à populo creandis 12, Gracchanæ de judiciis à ſenatu ad equites transferendis 13, repetundarum 13, Sulpicii de imperio Sullæ abrogando 28, Syllæ de Mario & ejus filio & Sulpicio in exilium mittendis 29, Cinnæ de recipiendo Mario 21, Valerii Flacci turpiſſima de quadrante creditoribus ſolvendo 23, Gabinii de Pompeio contra piratas mittendo 31, Othonis Roſcii de locis in theatro equitibus reſtituendis 32, Manilii de bello Mithridatico per Cn. Pompeium adminiſtrando 33, Ampii & Labieni de honoribus Cn. Pompeio exhibendis 40, C. Julii Cæſaris de agro Campano plebi dividendo 44, Clodii de cive Romano indemnato non interimendo 45, Pompeii de prorogandis Cæſari provinciis 46, Pedii de aquâ & igni Cæſaris interfectoribus interdicendis 69, oblivionis, juxta Athenienſium exemplum, decreto ſenatûs comprobata 58.

Licinius A. Nerva Silianus, P. Silii filius 2. 116.

Limyra urbs Lyciæ 2. 102.

Livia Druſi Claudiana filia cum viro Nerone in Siciliam pervecta 2. 75, Cæſari nubit 94, Druſum Claudium enititur 95, moritur 130.

Lollius M. legatus, ſub quo clades in Germaniâ accepta 2. 97, quem moderatorem juventæ filii ſui Auguſtus eſſe voluit; morte fortuitâ an voluntariâ incertum obit 102.

Lucilia Pompeii mater 2. 29.

Lucilius Sex. ſaxo Tarpeio dejectus 2. 24.

Lucius Cæſar Agrippæ filius 2. 96, maturus viris 99.

Lucium Cæſarem avunculum Antonius proſcribit 2. 67.

Lucretius Ofella oppugnationi Prænestis ac Marii præeſt 2. 27.

Lucrinus lacus 2. 59.

Lucullus M. circa Fidentiam Sullæ hoſtes fundit 2. 28. L. Lucullus in Aſiâ res magnas gerit, Cyzicum liberat, Mithridatem & Tigranem vincit; à Pompeio infamiâ pecuniæ notatus, & togatus Xerxes appellatus; primus luxuriæ author 33, triumphat 34, Pompeio adverſatur 40, Luculli duo ante bellorum civilium initium morte functi 2. 49. Lucullus fil. 2. 71.

Ludi Circenſes 2. 27, 40. funebres, Olympii 2. 8, Florales 14.

Lupercalibus Antonius Julii Cæsaris capiti insigne regium imponit 2, 56.
Lurius M. dextrum navium Julianarum cornu regit 2. 85.
Lycii à Bruto devicti 2. 69.
Lycurgus Lacedæmonius 1. 6.
Lydus & Tyrrhenus fratres in Lydiâ regnantes, sterilitate compulsi, sortiuntur uter patriâ decedat 1. 1.
Lysippus ab Alexandro rogatus, equitum, qui apud Granicum ceciderant, statuas fecit, suámque ipsis interposuit 1. 11.

M.

Macedoniæ regnum occupat Caranus 1. 6. Macedoniam Paullus subigit 2. 38.
Macedonicus Perusiæ princeps se gladio transfixum ignipenatibus suis subjecto infert 2. 74.
Mæcenas urbis custodiis præpositus Lepidum opprimit 2. 88.
Mænas libertus Pompeii & ejus classis præfectus 2. 73.
Magius Celer Vellei avus Velleii Paterculi frater, Cæsaris in bello Dalmatico adjutor & legatus 2. 115. Minatius Magius Velleii atavus, Asculanensis, Decii Magii Campanorum principis nepos Herculaneum cum T. Didio capit 2. 16.
Magnesiam in Asiâ Lacedæmonii occupant 1. 4.
Mancinus Hostilius post turpe fœdus Numantinis turpiter deditur 2. 1, unde immanis dissensio in civitate orta 2.
Manilius trib. pleb. venalis & alienæ minister potentiæ 2. 33.
Manlius C. Volso consul 1. 15. Acidinus Manlius 2. 8. Manlius consul à Germanis fusus 2. 12. T. Manlio consule Sardinia subacta; Janus Geminus clausus 2. 38.
Marcellus Claudius 2. 38. Marcellus & Lentulus coss. 2. 49. M. Marcellus sororis Augusti Octaviæ filius Juliam Cæsaris iliam in matrimonio habuit; moritur 3. 93.
Marcius consul 2. 8. Crispus Marcius 2. 69.
Marcomanni Germaniæ gens 2. 108, in quos exercitum duxit Sentius Saturninus 109.
Mariæ palus 2. 19.
Marius C. ignotæ originis 2. 128, sub Africano unà cum Jugurthâ militat 9. Q. Metelli legatus; criminatur Metelli lentitudinem; consul creatus efficit, ut belli Jugurthini summa sibi committatur 11, consul secundùm, Jugurtham in triumpho ducit; tertiùm, apparat bellum in Cimbros; quartùm, cum Teutonis confligit; quintùm, citra Alpes in campis Raudiis fortunatissimè decertat; sextùm, Servilii Glauciæ & Saturnini Apuleii furorem armis compescit 12, Sullâ urbem occupante, cum filio & Sulpicio exul anno LXX. circa paludem Mariæ se abdidit, indè extractus in

Minturnenſium carcerem perducitur, quo viſo & agnito Germanus ad eum interficiendum miſſus profugit è carcere; à civibus cum viatico navi impoſitus in Africam proficiſcitur, & in ruinarum Carthaginienſium tugurio inopem tolerat vitam 19, à Cinnâ ipſe cum filio de exilio revocatur 20, ipſe cum Cinnâ haud incruentò urbem occupat 21, mœnia intrat 22, ſeptimùm conſul cum Cinnâ, morbo opprimitur 23. C. Marius fil. natus annos XXVI conſul, a Sullâ pulſus 2. 26, rebus deſperatis, per ſubterraneos cuniculos fugam moliens, interimitur 27. C. Marii monumenta a Cæſare reſtituta 2. 43.

Maroboduus Marcommannorum dux 2, 108, Vari caput ad Cæſarem mittit 119, inhærens regni finibus a Tiberio egredi cogitur 129.

Marcia legio ad Octavium ſe confert 2. 61.

Marullus Epidius trib. pleb. intempeſtivâ libertate in Cæſare arguit regni voluntatem 2, 68.

Maſſilia Phocæâ potentior 2. 15, Cæſaris feſtinationem moratur 50.

Medi Aſiaticum imperium ab Aſſyriis ad ſe tranſlatum obtinent 1. 6, Media a Pompeio penetrata 2, 40.

Medon Athenis primus archon; cujus poſteriores Medontidæ 1. 2.

Megaſthenes Atticus dux 1. 4.

Melanthus Codri pater 1. 2.

Menecrates libertus claſſis Pompeianæ libertus 2, 73.

Merula flamen Dialis in Cinnæ locum conſul ſufficitur 2. 20, ſub adventum Cinnæ ſe conſulatu abdicans, inciſis venis & ſuperfuſo altaribus ſanguine ſpiritum reddit 22.

Meſſalla beneficio Cæſaris ſervatus 2. 71, conſul cum Cæſare 84.

Meſſalinus Illyrico præpoſitus, cum ſemiplenâ legione amplius XX hoſtium fundit 2. 112.

Metellus Q. prætor, cui ex virtute nomen Macedonici, Pſeudo-philippum & Achæos fundit, porticus facit, turmam equeſtrium ſtatuarum ex Macedonia defert, magnificentiæ vel luxuriæ princeps, felicitate fortunæ clariſſimus, quatuor filiis honoratiſſimis ad ſepulchrum elatus 1. 11. Metelli fratres triumphant. Metelli patrueles cenſores 2. 8. Metellus Numidicus orator 2. 9. Q. Metellus Numidicus Jugurthinum bellum gerit; triumphat 2. 11. a Mario lentitudinis accuſatur, a L. Saturnino civitate pulſus, reſtituitur a Q. Metello Pio filio; qui Italico bello imperator fuit, 2. 15, & apud Faventiam Sullæ hoſtes fudit 28. Metellus cum Pompeio ex Hiſpaniis triumphat 2. 30. Q. Metellus Creticus Cretâ in poteſtatem ſubactâ triumphat 2. 34. Metellus ante bellorum civilium initium moritur 2. 49.

Milo Annius trib. pleb. Ciceronem a Clodio in exilium miſſum reſtituit 2. 45, conſulatûs candidatus Clodium circa Bovilias, rixa ex-

orta, jugulat; à Pompeio damnatur, absolvitur à Catone 47, Compsam in Hirpinis oppugnans, lapide ictus, Clodio & patriæ pœnas dedit 68.
Minucii celebres porticus, & triumphus 2. 8.
Miseni pax cum Pompeio inita 2. 77.
Mithridates Asiâ occupatâ cives Romanos necat, odio in Romanos Hannibal 2. 18, Sullæ supplex Asia decedere cogitur 23, bellum iterum movens victúsque in Armeniam fugit 37, opprimitur auspiciis Pompei, insidiis filii Pharnacis, ultimus omnium juris sui regum præter Parthicos 40.
Mitylenæorum perfidia 2. 18.
Mucius P. Scævola consul 2. 2. Q. Mucius juris scientia clarus 2. 9.
Mummius L. consul bello Achaïco gerendo destinatus 1. 22, Corinthum funditus eruit, appellatur Achaïcus 13, vir rudis 13, & ex novis hominibus prior, qui cognomen virtute partum vindicavit 13. 2. 128.
Murcus Statius prætorius vir 2. 69, classi præest; cum navibus Sext. Pompeium petit 72, insimulatus falsis criminationibus; à Pompeio in Sicilia interficitur 77.
Murena L. iniens consilium occidendi Cæsaris opprimitur 2. 91.
Mus Decius quartùm consul 1. 14.

N.

Neapolis & Cumarum eximia in Romanos fides 1. 4. Neapolitani ludicro Athletarum certamine Augustum honorant 2. 123.
Nero Claudius reipublicæ restitutus 2. 77.
Nicomedes Bithyniam Romanis legat 2. 4. 39.
Ninus rex Assyriorum 1. 6.
Nola bello Punico fidem Romanis sanctissimam præstat; Romano exercitu obsidetur 2. 18.
Norbanum vincit Sulla 2. 25.
Noricos vincit Tiberius 2. 39.
Novorum hominum ad celsos gradus evectorum nomina 2. 128.
Numantia à Scipione excisa 2. 4.

O.

Octavius Cn. prætor, classi præfectus, Persi suadet, ut se fidei Romanorum committat; navalem triumphum agit 2. 9, porticum in Circo amœnissimam molitur 2. 1, stans pro bono publico, per Tib. Gracchum collegam imperio privatur 2, Octavius consul jussu Cinnæ interfectus 22. Octavius Cæsaris pater, prætor creatus, Atiæ maritus, appellatus Macedoniæ imperator, decedens ad consulatûs petitionem obit 2. 59. Octavius Augustus *vid.* Augustus.
Octavia Augusti soror M. Marcelli mater 2. 93, M. Antonii uxor 78. Octavius porticus 1. 11.
Olympiorum initium 1. 8.
Opimius L. prætor Fregellas excidit, consul C. Gracchum & Fulvium Flaccum morte afficit 2. 6, Fulvii Flacci

filium interimit, & postea judicio publico damnatur; à quo celeberrimum vini Opimiani nomen 7.
Opis ædes, ad quam à C. Cæsare HS septies millies depositum 2. 60.
Orestes cum sorore Electra Ægisthum obtruncat, Pyrrhum Delphis interficit: ejus filii Penthilus & Tisamenus 1. 1. ejus posteri ab Heraclidis exclusi circa Lesbum sedem cepere 1. 2.
Orodes Parthorum rex Crassum cum majore Romani exercitûs parte interimit 2. 46, & signa Romana capit 91.
Osca vicinia Cumanorum fidem mutavit 1. 4.

P.

Pacorus regis Parthorum filius cum copiis Parthorum ductu Ventidii extinctus 2. 78.
Panætius vir ingenio præcellens Scipionis domi militiæque comes 1. 13.
Ponares dux Cretensium 2. 34.
Pannonia & Dalmatia arma in Romanos capiunt 2. 110, Pannonia pacem petit 114
Parilibus urbem Romam condidit Romulus 1. 8.
Parthi ad Sullam legatos mittunt 2. 24, à Cassio fusi 46, Antonium magnâ clade afficiunt 82. Parthorum rex Augusto remittit signa Romana 2. 91, obsides mittit liberos 94, desciscens à societate Romanâ Armeniæ manum adjicit 100.
Passienus in Africâ ornamenta triumphalia meruit 2. 116.
Patræ captæ 2. 84.
Paullus Æmilius Cannis mortem obit; cujus filius L. Paullus Æmilius prætor & consul triumphavit, Persen apud Pydnam in Macedonia fugavit, captúmque in triumpho duxit 1. 9. ex liberis quatuor duos natu majores in adoptionem dedit, unum Scipioni, alterum Fabio; duos minores prætextatos amisit, unum paucis ante, alterum post triumphum diebus; quam jacturam precibus malè ominatis prædixerat 1. 10. Paullus a fratre Lepido proscriptus 2. 67. Paullus censor 2. 95.
Pedius Q. cum Octavio Cæsare consul 2. 65.
Pelasgi Athenas commigrant 2. 3.
Pelopidæ Heraclidas Peloponneso pellunt; ab Heraclidis pelluntur 1. 2. Pelopi patri funebres ludos Atreus facit 1. 8.
Penthilus Orestis filius 1. 1.
Perperna M. Aristonicum victum in triumpho ducit 2. 4, Sertorium interimit 30.
Persæ post Medos rerum potiuntur 1. 6.
Perses in triumpho à Paullo ductus 1. 9, quadriennio post in liberâ custodiâ Albæ decedit 11.
Perusia à Cæsare expugnata 2. 74.
Petreius Pompeii legatus 2. 48, prætorius 50.
Pharnaces Medos Sardanapalum imperio & vitâ privat 1. 6. Pharnaces à Cæsare victus 2. 55.

Pharſalica acies 2. 52, 68.
Philippus devictus 1. 6. Philippus vitricus Octavii 2. 59, 60.
Philippi urbs apud quam Cæſar & Antonius cum Bruto & Caſſio acie concurrunt 2. 70. Philippi campi 2. 86.
Philo Publilius cenſor 1. 14.
Phraates Parthorum rex ſigna Romana capit 2. 91.
Picenus ager 2. 21.
Pinetes dux Pannonum 2. 110, 114.
Pirræi portus 2. 23.
Piſo M. conſularis Anniam in Sullæ gratiam dimittit 2. 41. L. Piſo ortum in Thraciâ bellum comprimit 2. 98, Piſo ſcelerata conſilia init 2. 130.
Plancum dubia fide 2. 63, Brutum deſerit 94, impetrat, ut frater Plancus Plotius proſcribatur 67, Antonianarum partium adjutor 74, Fulviam exulem comitatur 76. Plancus cenſor 2. 95.
Plautius Sylvanus conſularis 2. 112.
Polybius vir ingenio præcellens Scipionis familiaris 1. 113.
Pompeiorum familiæ 2. 21.
Pompeius Q. primus è Pompeiis 2. 1, cum Sulla conſul 27, turpe fœdus init 90, ab exercitu interficitur 20. Cn. Pompeius dux Italico bello 2. 15, bello Marſico multa gerit præclara, Aſculum capit; cum Cinna conſligit; moritur 21. Ejus filius Cn. Pompeius Magnus 2. 29. cum Metello ex Hiſpaniis conſul triumphat, & tribuniciam poteſtatem reſtituit 30, piratas coercet 32, à Lucullo interminatæ imperii cupiditatis accuſatus, Luculſum Xerxem togatum vocat 33, bellum Mithridaticum ſibi decretum 33, gerit fæliciter 37, victor omnium. quas adierat gentium, biduanum triumphum agit, 40, cum Cæſare & Craſſo potentiæ ſocietatem init, Cæſaris filiam uxorem ducit 44, conſul ſecundùm cum Craſſo 46. Hiſpanias ſibi decretas abſens per legatos Afranium & Petreium adminiſtrat 40, tertiùm ſolus ambitum coërcet, à Cæſare alienatur, Juliâ uxore parvóque filio ex eâ nato amiſſis 47, graviſſimo morbo in Campania tentatur, pro cujus tum ſalute univerſa Italia vota ſuſcepit 48, initiis belli civilis inter eum & Cæſarem exardentibus 48, cum conſulibus & majori ſenatûs parte Dyrrhachium petit 49, Pharſalicâ acie a Cæſare victus 52, cum duobus Lentulis, Sexto filio, & Favonio Ægyptum fugiti, & perfidè arbitrio Ægyptii mancipii jugulatur 53. Cn. Pompeius Magni filius bellum ingens conflat, & inter avias ſolitudines interimitur 2. 55. Sex. Pompeius Magni filius Hiſpaniâ revertens Siciliam armis occupat 2. 72, per Mænam & Menecratem, paternos libertos, mare infeſtat 73, pace cum eo circa Miſenum initâ 77, bello petitur, in Aſiam fugit, & juſſu Antonii a Titio jugulatur 79.
Pomponius eques Romanus, ſingulari in Gracchum fide, gladio ſe tranſigit 2. 6.

Pomponius ſcriptor ſenſibus celeber, verbis rudis 2. 9.
Pomponius Flaccus vir conſularis, cujus opera uſus eſt Tiberius 2. 129.
Pontius Teleſinus Italicus dux 2. 16. Pontius Teleſinus dux Samnitium Romano nomini infeſtiſſimus, cum Sulla dimicans, ad ſummum diſcrimen Rempubl. perducit; ejus caput abſciſſum & circa Prænestæ Sullæ juſſu geſtatum 2. 27.
Pontus & Syria Cn. Pompeii virtutis monumenta 2. 38.
Popillius conſul aſperrimè in Tib. Gracchi amicos ſævit 2. 7.
Porcius conſul 1. 15. 2. 8.
Poſthumius Albinus cenſor 1. 10
Sp. Poſthumius conſul 1. 46. 17.
Proſcriptio Sullana 2. 28. trium viralis 2. 66, in qua erga proſcriptos fides uxorum ſumma, libertorum media, ſervorum aliqua, filiorum nulla 67.
Provinciæ & urbes ſtipendiariæ Romani imperii. Sicilia, Africa, Sardinia, Hiſpania, Macedonia, Achaia, Ætolia, Aſia, Cyprus Creta, Syria, Pontus, 2. 38, Galliæ, Numidia, Cilicia, Gallogræcia, Bithynia, Ægyptus, Illyrii, Dalmatæ, Rhætia, Vindelici, Norici, Pannonia, Scordiſci, Cappadocia 39.
Pſeudophilippus, a mendacio originis ſimulatæ appellatus Macedoniam occupat, & a Q. Metello prætore opprimitur 2. 40.
Ptolemæus puer ab Antiocho Epiphane Alexandriæ obſidetur 1. 10. Ptolemæus Cypri rex, ſub adventum Catonis ad ipſum regno ſpoliandum miſſi, vitæ ſuæ vim infert 2. 45. Ptolemæus Ægypti rex infidus in Pompeium 2. 53.
Publicolæ claſſis Antonii regimen commiſſum 2. 85.
Pyrrhus Achillis filius Epirum occupat; & ab Oreſte, quòd pactæ ei Hermiones nuptias occupaverat, Delphis interficitur 1. 1. Pyrrhus regnare cœpit Decio Mure quartùm conſule 1. 14. Pyrrhi bellum 2 17.

R

Raudii campi 2. 10.
Rhæti perdomiti 2. 95. 122.
Rhaſcupolis 2, 129.
Rhodiis non quiſquam par fuit fortitudine adversùs Mithridatem, nèque fide in Romanos 2. 18.
Rhodus a Caſſio capta 2. 69.
Rhœmetalces Thraciæ rex 2.
Roma a Gallis capta 1. 14.
Romulus Martis filius, Romæ conditor, aſylum facit, & patres legit 1. 8. 113.
Rubiconem tranſit Cæſar 2, 49.
Rutilius conſul aſperrimus in amicos Tib. Gracchi 2. 7. Rutilius hiſtoricus 2. 9. P. Rutilius vir optimus lege repetundarum interrogatus & damnatus 2. 13. Rutilius ab hoſtibus cæſus 2. 16.

S

Sabinarum virginum raptus 1. 8. Sabinis datur jus ſuffragii 1. 13.
Sacriportum, ubi Marius a Sulla pulſus 1. 26.
Sacrovir princeps Galliarum 2. 129.

Sallues apud Aquas Sextias a Sextio Calvino devicti 1. 15.
Salvidieni Rufi sceleſta conſilia patefacta 2. 76.
Samnites duce Pontio Teleſino cum Sulla dimicant, & vincuntur 2. 27.
Samothracia inſula, quò Perſes a Paullo victus profugit 1. 9.
Sardanapalum Pharnaces imperio & vita privat 1. 6.
Saturninus L. trib. pleb. expellit civitate Q. Metellum 2. 15. Saturninus Sentius reipubl. reſtituitur 2. 77, legatus Cæſaris in Germania 105, ducit exercitum in Marcomannum 139, ejus factum præclarum 92.
Scævola. *vid.* Mucius. Scævol. pontifex maximus & divini humanique juris author celeberrimus a Damaſippo in curia Hoſtilia trucidatur 2. 26.
Scaurus Aurelius conſul a Cimbris trucidatus 2. 12.
Scipio P. Æmilianus Africanus Publii Africani filius ædilitatem petens conſul creatus, in Hiſpania corona murali, in Africa obſidionali donatus, Carthaginem excidit 1. 12, liberalium ſtudiorum admirator, Polybii Panætiique patronus 13. iterum conſul Numantiam ſolo æquat; Carbeni, quid de T. Gracchi cæde ſentiret interroganti, ſcitè reſpondet; in lectulo reperitur mortuus, non ſinè quibuſdam ejus fautum notis, anno fermè LVI. 2. 4. Scipio prior Romanorum potentiæ, poſterior luxuriæ viam aperuit 2. 1. P. Scipio Naſica ejus, qui optimus vir a Senatu judicatus eſt nepos; Scipionis Naſicæ cenſoris, qui porticus in Capitolio fecerat, filius; pronepos Cn. Scipionis, P. Africani patrui, privatus Tib. Graccho necis author fuit 2. 1, Cn. & P. Scipionis, initio ſecundi belli Punici, in Hiſpanias primi omnium exercitus duxere 2. 38. L. Scipio Africani frater Aſiam Antiocho eripit 2. 38. Scipio conſul ab exercitu deſertus & proditus, a Sulla inviolatus dimittitur 2. 26. Scipio vir conſularis cum Juba bellum movet 2. 54. Scipio & Sempronius Longus coſſ. 2. 90. Scipio adulter Juliæ 2. 100.
Scordiſcis victis triumphat Minucius 2. 8. eos ſubjugat Cæſar 2. 39.
Scribonia Juliæ mater filiam in exilium comitatur 2, 100.
Segeſtes Varo Arminii Germani inſidias indicat 2. 118.
Sejanus Ælius Tiberii in omnibus adjutor 2. 128, 129.
Semiramis 1. 6.
Sempronius conſul: Sempronius Sophus conſul 1. 14. C. Sempronius conſul 2. 4. Sempronius Longus conſul 2. 90. Sempronius Gracchus Juliæ adulter 2. 100.
Sertorius exarmatus a Sulla dimittitur 2. 25, a M. Perperna inter cœnam interimitur 30.
Servilia Lepidi uxor, vivo igni devorato, obit 2. 88.
Servilius Cn. conſul cum Pompeio 2. 21. Servilii duo apud Cluſium Sullæ hoſtes fundunt 2. 28, P. Servilius conſul cum C. Cæſare: Q. Servilius conſul cum C. Attilio 2. 53.
Servius prætor in bello Italico occiſus 2. 15.

Sextius Calvinus, à quo Sextiæ Aquæ appellatæ, Salluas devincit 1. 15.
Sigimeri filius Arminius 2. 118.
Silanus a Cimbris fusus 2. 12. M. Silanus reipublicæ restitutus 2. 77.
Silius P. legatus 2. 90, 101. Silius scelerata init consilia 2. 13
Sisenna historicus 2, 9. Statilius Sisenna 2. 14.
Sosio commissum regimen classis Antonii 2. 85.
Sparta, quamdiu Lycurgi diligens fuit, floruit 1. 6.
Spartacus fugitivorum dux Vesuvium montem petit 2. 30.
Statianus Antonii legatus 2. 82.
Strato Ægeates Bruto morituro manum commodat 2. 70.
Sulla L. Cornelius, natus familia nobili, sextus a Cornelio Rufino 2. 17, C. Marii quæstor 12, prætura fungitur 15, sub Mario in Gallia legatus; consul cum Q. Pompeio natus XLIX annos 17, urbem armis occupat, Mariumque ejusque filium ac P. Sulpicium exules facit 19, Athenas oppugnat; Mithridatem vincit 23, legatos Parthorum recipit; ex magis ipsius corporis notas explorantibus suam felicitatem audit 24, in Italiam veniens tentat bellum aquis conditionibus componere; Scipionem Norbanumque coss. superat, Sertorium exarmatum dimittit, grates Dianæ solvit 25, C. Marium, septies consulis filium, acie pellit 26, Pontium Telesinum vincit; C. Mario adolescente interempto, Felicis nomen assumit 27, Dictator creatur, crudelem proscriptionem invenit 28, judicandi munus ab equitibus ad senatum transfert 32.
Sulpicius P. orator 2. 9, 36. P. Sulpicius trib. pleb. lege Sullæ imperium abrogat 2. 18, à Sulla in exilium pulsus, in paludibus Laurentinis jugulatur 19.
Sura Æmilius de annis populi Romani 1. 6.
Syracusæ a Marcello captæ 2. 38.
Syria Cn. Pompeii virtutis monumentum 2. 38, Crasso decreta 46.

T.

Taurus Statilius Augusti Cæsaris exercitum regit 2. 85, Augusti adjutor 127.
Temenus unus ex Heraclidarum ducibus 1. 2.
Teucer a Telamone patre non receptus 1. 1.
Teutoni Rhenum transcendunt, multis Romanorum fusisque cladibus nobiles, 2. 8, a Mario repelluntur 12.
Theodoti & Achillæ consilium 2. 53.
Theophanis gratia apud Pompeium valet 2. 18.
Thessal. a Thesprotius Herculis filius 1. 3. Thessalia civitas Myrmidonum vocitata 1. 3. Cæsaris victoriæ fatalis 2. 52.
Thraciæ bellum L. Pisonis virtus comprimit 2. 98.
Tiberius Claudius Nero, Tib. Cæsaris pater, prætorius & pontifex, ciet bellum in Campania 2. 75, patriæ restituitur 77, Liviam uxorem Augusto despondet 79, 94.
Tiberius Claudius Nero Cæsar, natus XIX annos, quæstor rempubl. capessit; Armeniam ingreditur, & Artavasdi tradit 2. 94.

cum fratre Druſo Claudio Rhætos Vindelicóſque aggreditur 95, bellum Pannonicum gerit 96. bellum Germanicum peragit 97, duobus conſulatibus totidémque triumphis actis, ſit conſors tribunitiæ poteſtatis cum Auguſto 5. Rhodi ſeptennium moratur 99, reverſus ab Auguſto adoptatur 103, in Germaniam mittitur, & a militibus gratulantibus læte exceptus 104, Germaniam penetrat 106, & illius gentes ſuperat 106, a Germano milite cum viſendi cupido ſalutatur 107, Maroboduum Marcomannorum ducem aggreditur 108, 109, bellum Pannonicum adminiſtrat 110, 111, 112, 113, militum ſuorum ſalutem & valetudinem humanitate ſingulari curat 114, ad bellum Dalmaticum arma confert 115, cui & Pannonico ultima manus impoſita, accepto Varianæ cladis nuncio 117. mittitur in Germaniam, Gallias confirmat, ultra Rhenum tranſgreditur 120, ex Pannoniis Dalmatiſque triumphum agit 121, Auguſto mortuo 123, magis ratione quam honore victus ſtationi paternæ ſuccedit, & cum juſta Auguſto perſolviſſet, curat comitiorum ordinationem D. Auguſti manu ſcriptam 124, Auguſtum conſecrat 126, Sejanum Ælium ſibi adjutorem legit 127, 128.
Tiſata monte deſcendens Sulla C. Norbano concurrit 2. 25.
Tigranes regum maximus, ſocer Mithridatis, à L. Lucullo vincitur 2. 33, 37, cum filio ſe Pompeio dedens ingenti pecuniâ multatur 37.
Tiſamenus Oreſtis filius 1. 1.
Titius, Antonii juſſu, Sex. Pompeium jugulat 2. 79.
Torquatus conſul 1. 14.
Trebonius C. conjurationis in C. Cæſarem particeps 2. 56. a Dolabella occiditur 69.
Tyrrhenus Lydi frater, ſorte jactâ, patriâ decedens in Italiam pervehitur 1. 1.

V.

VAla Numonius, legatus Vari, deſertor occidit 2. 119.
Valerius Flaccus conſul 1. 15. Valerius in conſulatum Marii defuncti ſuffectus turpiſſimæ legis author 2. 23, Valerius Flaccus conſularis à C. Flavio Fimbriâ interficitur 24.
Varro ad ludibrium Antonii moriturus digna illo, & vera de ejus exitu libere ominatur 2. 71.
Varus in Pompeii partibus prœlio abſumptus 2. 55. Varus Quintilius liberti ad id cocti manu jugulatur 2. 71. Varus Quintilius fil. à Germanis cum magnâ Romani exercitûs clade per inſidias Arminii occiditur 2. 117, 118.
Vatinio legiones extorquet M. Brutus 3. 69.
Velleius. *conſule ejus vitam.* Velleii votum ad Romæ Deos tutelares pro Tiberio 1. 131. C. Velleius ejus avus inter CCCLX judices a Cn. Pompeio lectus, ejuſdem & M. Bruti ac Tib. Neronis præfectus fabrûm, gladio ſe tranſfigit 2. 76.
Venetia diu in Antonii poteſtate a Pollione Aſinio retenta 276.

MUSEUM BRITANNICUM

Ventidius in triumpho ductus; prætor & conſul 2. 65, triumphat 66, Parthorum copias, cum Pacoro regis filio, extinguit 78.
Verſus inter jocos militares in Lepidum Plancúmque uſurpatus; *De Germanis, non de Gallis, duo triumphant conſules* 2. 67.
Vibius Poſtumus, conſularis, præpoſitus Delmatiæ, ornamenta meret triumphalia 2. 116.
Vibillius, primipili centurio, ob turpem fugam, fuſte a Calvino Domitio percutitur 2. 78.
Viennenſium diſſenſiones a Tiberio coercentur 2. 121.
Vindelici a Tiberio Nerone & Druſo Claudio perdomiti 2. 95, 122.
Vinicius M. conſul 2. 69. 104. ejus filius P. Vinicius conſul 103, Vinicii M. nepos M. Vinicius conſul, ad quem Velleius ſuam hiſtoriam ſcripſit, & ad cujus conſulatum, annis notatis, plurimas temporum epochas refert 1. 8, 13, 2. 7, 49, 65.
Viri ingenio, doctrinâ, & artibus clari. Poetæ: Homerus, Archilochus 1. 5, Heſiodus 7, Æſchylus, Sophocles, Euripides, Cratinus, Ariſtophanes, Eupolides, Menandrus, Philemon, Diphilus 16, Pindarus, Alcman 18. Accius, Cæcilius, Terentius, Afranius, 17, Pacuvius, Accius, Lucilius, Pomponius 2. 9. Philoſophi: Socrates, Plato, Ariſtoteles 1. 16. Oratores: Iſocrates 1. 16, Cicero 17. Scipio Æmilianus, Lælius, Ser. Galba, duo Gracchi, C. Fannius, Carbo Papirius, Metellus Numidicus, Scaurus, L. Craſſus, M. Antonius, C. Cæſar Strabo, P. Sulpicius, Juriſperitus Q. Mucius 2. 9. Hiſtorici: Livius, Cato 1. 17. Siſenna, Rutilius Cœlius, Claudius Quadrigarius, Valerius Antias 2. 9. Eminentia ingenia. Hortenſius, Craſſus, Brutus, Calidius, Cœlius, Calvus, Cæſar Ciceroni proximus, Corvinus, Pollio Aſinius, Salluſtius Thucydidis æmulus, Varro, Lucretius, Catullus, Virgilius carminum princeps, Rabirius, Livius Salluſtium conſecutus; Tibullus & Naſo in formâ operis ſui perfectiſſimi 2. 36. Polybius, Panætius 1. 13.
Viriathus dux latronum in Hiſpaniâ bellum movet; fraude magis quam virtute Servilii præpionis, interimitur 2. 1.
Urbes conditæ. Metapontus à ***, Salamis a Teucro; Mycenæ, Tegea, Pergamus, in Cretâ, ab Agamemnone 1. 1. Megara a Peloponneſiis, Gades & Utica a Tyria claſſe 1, 2. Corinthus ab Alete 3. Smyrna, Cyme, Lariſſa, Myrina, Mitylene, aliæ in Lesbo urbes, ab Æolis 4. Carthago a Didone 5, Capua & Nola a Tuſcis 7, Roma a Romulo 8, Alexandria--- 14.
Xerxes togatus a Pompeio appellatur Lucullus 2. 23.

FINIS.

CMC
MVSEVM
BRITANNICVM